ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣಾ - ಒಂದು ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ

(ಕ.ರಾ.ಶಿ.ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ ಬೀದರ ಇವರಿಗೆ,
ಎಂ.ಫಿಲ್. ಆಂಶಿಕ ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವ ನಿಬಂಧ)

ಸಂಶೋಧಕರು

ಮಂಗಲಾ ಅಮೃತರಾವ

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು

ಡಾ. ಸೋಮನಾಥ ಯಾಳವಾರ

ಕ.ರಾ.ಶಿ. ಸಂಸ್ಥೆಯ

ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ ಬೀದರ.

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ೫೮೩ ೨೭೬

೨೦೦೬

ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣಾ - ಒಂದು ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ

(ಕ.ರಾ.ಶಿ.ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ ಬೀದರ ಇವರಿಗೆ, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಆಂಶಿಕ ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವ ನಿಬಂಧ)

ಸಂಶೋಧಕರು

ಮಂಗಲಾ ಅಮೃತರಾವ

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು

ಡಾ. ಸೋಮನಾಥ ಯಾಳವಾರ

ಕ.ರಾ.ಶಿ. ಸಂಸ್ಥೆಯ

ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ ಬೀದರ.

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ೫೮೩ ೨೭೬

೨೦೦೯

ಪ್ರಮಾಣ ಪತ್ರ

'**ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣಾ - ಒಂದು ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ** 'ಎಂಬ ನಿಬಂಧವನ್ನು **ಡಾ. ಸೋಮನಾಥ ಯಾಳವಾರ** ಅವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪದವಿಗಾಗಿ ಕ.ರಾ.ಶಿ. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ನಾತ್ತಕೋತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರ ಬೀದರ ಇವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ನಿಬಂಧವು ಮೂಲವಾಗಿದ್ದು ಈ ಮೊದಲು ಯಾವುದೇ ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಮಾಣಿಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸ್ಥಳ : ಬೀದರ

ದಿನಾಂಕ : 30/09/09

ಮಂಗಲಾ ಅಮೃತರಾವ
ಎಂ.ಫಿಲ್. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿ
ಕ.ರಾ.ಶಿ.ಸಂಸ್ಥೆಯ
ಸ್ನಾತ್ತಕೋತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನಾ
ಕೇಂದ್ರ, ಬೀದರ.

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರ ಪ್ರಮಾಣ ಪತ್ರ

' **ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣಾ - ಒಂದು ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ** 'ಎಂಬ ನಿಬಂಧವನ್ನು ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪದವಿಗಾಗಿ **ಮಂಗಲಾ ಅಮೃತರಾವ** ಅವರು ನನ್ನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ನಿಬಂಧವು ಮೂಲವಾದದ್ದು, ಈ ಮೊದಲು ಯಾವುದೇ ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಧೃಡೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸ್ಥಳ : ಬೀದರ

ದಿನಾಂಕ : 24/09/09

ಡಾ. ಸೋಮನಾಥ ಯಾಳವಾರ
ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು
ಕ.ರಾ.ಶಿ.ಸಂಸ್ಥೆಯ
ಸ್ನಾತ್ತಕೋತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನಾ
ಕೇಂದ್ರ, ಬೀದರ.

ಪರಿವಿಡಿ

೧.	ಅಧ್ಯಾಯ ಒಂದು	: ಪೀಠಿಕೆ	೧-೪
೨.	ಅಧ್ಯಾಯ ಎರಡು	: ಅಧ್ಯಯನ ಉದ್ದೇಶ, : ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ,	೫-೧೦
೩.	ಅಧ್ಯಾಯ ಮೂರು	: ನಾಗ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪರಂಪರೆ	೧೧-೨೩
೪.	ಅಧ್ಯಾಯ ನಾಲ್ಕು	: ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರ ಪರಿಚಯ	೨೪-೩೭
೫.	ಅಧ್ಯಾಯ ಐದು	: ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳು	೩೮-೪೧
೬.	ಅಧ್ಯಾಯ ಆರು	: ನಾಗಪಂಚಮಿ	೪೨-೬೪
೭.	ಅಧ್ಯಾಯನ ಏಳು	: ನಾಗ ದೇವನ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳು ಮತ್ತು ನಾಗ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಹಲವು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು.	೬೫-೭೬
೮.	ಅಧ್ಯಾಯನ ಎಂಟು	: ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣಾ ದೇವರ ಕುರಿತು ಜನಪದ ಹಾಡುಗಳು.	೭೭-೯೧
೯.	ಅಧ್ಯಾಯನ ಒಂಬತ್ತು	: ಸಮಾರೋಪ	೯೨-೯೪

ಅನುಬಂಧ

೧.	ವಕ್ತಾರರ ಸೂಚಿ	೯೫
೨.	ಗ್ರಂಥ ಋಣಿ	೯೬-೯೭
೩.	ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರ ನಕಾಶೆ	೯೮
೪.	ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಚಿತ್ರಗಳು	

ಅಧ್ಯಾಯ – ಒಂದು.

ಪೀಠಿಕೆ

ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಮಾನವ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಢವಾಗಿರುವ ಸಂಗತಿ ಎಂದರೆ ದೇವರಿಂದ ಈ ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯ ಕಲಾಪಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. 'ದೇವನೊಬ್ಬ ನಾಮ ಹಲವು' ಎನ್ನುವಂತೆ ವಿವಿಧ ವರ್ಗದ ಜನರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಜಪ, ತಪ, ಉಪವಾಸ, ಪೂಜೆ, ಅಭಿಷೇಕ, ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವ, ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವೆಲ್ಲವುದರ ಉದ್ದೇಶ ಒಂದೇ. ಏನೆಂದರೆ ಆ ದೇವರು ತಮಗೆ ಒಳಿತನ್ನೇ ಮಾಡಲೆಂಬುವುದೇ ಮೇಲಿನವುಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ದೇವರು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲು ಇದ್ದಾನೆ. ಎನ್ನುವುದನ್ನು ದೇವರು ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ನಂಬಿ ಅದನ್ನು ಸ್ವರ್ಗ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದವರು ದೇವರ ಬಳಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವ ನಂಬಿಕೆ. ದೇವರಿಗೂ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮನುಷ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಜೀವನದ ಹಲವು ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ದೇವರಿಗೂ ಆರೋಪಿಸಿ ಮಾನವ ಆ ದೇವರನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಗಮನೀಯವಾದದ್ದು.

ಅನನ್ಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ದೇವರನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೇವೆ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ತ್ಯಾಗರಾಜನಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನು, ಭಕ್ತೆ ಮೀರಾಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿದ್ದರೆಂಬ ಭಾವನೆ ಇದೆ. ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರನ್ನು ನರೇಂದ್ರನಾಥ (ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದ) 'ನೀವು ದೇವರನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೀರಾ? ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ನೋಡಿದ್ದೇನೆ, ನೀನು ನೋಡಬಹುದು' ಎಂದು ಪರಮಹಂಸರು ಹೇಳಿದರು*[1].

ದೇವರು ಹಲವು ಸಲ ಮನುಷ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲೂ, ಪ್ರಾಣಿ ರೂಪದಲ್ಲೂ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎನ್ನುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿದೆ. ನಮಗೆ ಕಷ್ಟಗಳು ಬಂದಾಗ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರೆ ಕಷ್ಟಗಳು ಹೋಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ. ನಮಗೆ ಏನಾದರೂ ತೊಂದರೆಗಳು ಬಂದಾಗ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡು ದೇವರಿಗೆ ಯಾವುದಾದರೂ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಕಾಣಿಕೆ ನೀಡುವುದಾಗಿ ಹರಕೆ ಹೋರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಜನಪದ ಲೋಕದಲ್ಲಿದೆ.

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಮನುಷ್ಯ ಹುಟ್ಟಿದ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಗುಡುಗು, ಮಿಂಚು, ಸಿಡಿಲು, ಬಿರುಗಾಳಿ ಸಮುದ್ರದ ಆರಭಟ, ಕಾಡು ಕಿಚ್ಚು ಇಂತಹವುಗಳಿಗೆ ಅಂಜಿ ತನ್ನಿಂದಾಚೆ ಇರುವ ಶಕ್ತಿಯೊಂದರ ಕಡೆಗೆ ಭಯದಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿದ ದೇವರೆಂದರೆ ಉಗ್ರನಾದ ಶಕ್ತಿ. ಕಾಣಿಕೆ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳಿಂದ ಅವನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆದು ನ್ಯಾಯದ ಕಲ್ಪನೆ ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಾಗ ದೇವರೆಂದರೆ ನಿಷ್ಠುರ ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿ ಎನ್ನುವ ಭಾವನೆ ಅವನಲ್ಲಿ

ಬೆಳೆಯಿತು. ಮನುಷ್ಯ ಸುಸಂಸ್ಕೃತನಾದಂತೆ ಭಗವಂತ ಪ್ರೇಮಮಯಿ, ಕರುಣಾಮೂರ್ತಿ ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಭಾಸವಾಗತೊಡಗಿತು. ಮಾನವ ಸುತ್ತಲಿನ ನಿಸರ್ಗದ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾರುಹೋದಾಗ ದೇವರೇ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ. ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರಿಯ ಶಕ್ತಿ ಇರಬಹುದು ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದರು.

ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಾಯ ನಡೆಯುವುದು ಅಪರೂಪವಲ್ಲ. ದೇವರು ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವ ನಾಸ್ತಿಕರಿಗೆ. ದೇವರಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನುವ ಆಸ್ತಿಕರು. (ಆಸ್ತಿ ಇದೆ ಎನ್ನುವವರು) ಹೇಳುವ ಉತ್ತರ ಇದು. ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಿಲ್ಲದೇ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ದೇವರು ಎಂಬುವರೊಬ್ಬ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಬರುವ ನ್ಯಾಯ, ಧರ್ಮ ಇವುಗಳ ಭಾವನೆಯಾಗಲಿ, ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರಿಯತೆಯಾಗಲಿ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದ್ದರೂ ದೇವರೊಬ್ಬನೇ ದೇವರಿಲ್ಲ ಅನೇಕ ದೇವರುಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಾದ ವಿವಾದಗಳು ಇದ್ದರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಹಾನುಭಾವರು ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳು ಪೂಜಿಸುವ ದೇವರು ಒಂದೇ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಧರ್ಮ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಆಚರಣೆಯಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ನಮ್ಮ ಜನಪದೀಯರು ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.

ದೇವರುಗಳ ಜಗತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದದ್ದು. ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮುಖ ಒಂದಾದರೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮುಖ ಇನ್ನೊಂದು. ಇವೆರಡನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಇಟ್ಟೇ ನಾವು ನೋಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ*[3]. ದೇವರು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದದ್ದು ಹೇಗೆ? ಇದೊಂದು ಜಟಿಲ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಲಕ್ಷಾಂತರ ವರ್ಷಗಳ ಮಾನವನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ವಿಕಾಸ ಹೊಂದುತ್ತ ಬಂದ ಅವನ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಇವತ್ತಿಗೂ ಅದೇ ವಿಕಾಸದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಮೆದುಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಅವರ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಕೂಡ ಹಲವು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಸಿಸುತ್ತ ನಡೆದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಇವತ್ತೂ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣ ಮುಂದಿರುವ ಯಾವುದೇ ಅಂಶವೂ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅವತರಿಸಿದಂತೂ ಅಲ್ಲ. ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರದ ಆಳ ಅಧ್ಯಯನವವಷ್ಟೇ ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಇವತ್ತಿನ ಮನುಷ್ಯ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬದುಕುತ್ತಿರಲಿ, ಎಷ್ಟೇ ನಾಗರಿಕನಾಗಿ ತನ್ನ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿರಲಿ, ದೇವರು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ನಾಸ್ತಿಕವಾದವನ್ನು ಮಂಡಿಸುವಷ್ಟು ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತನಾಗಿರಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ಅನಿಸಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಇತಿಹಾಸವಂತೂ ಇದೆ*[4]. ನಾಸ್ತಿಕವಾದ ಹುಟ್ಟುವುದು ಕೂಡ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಯಾವುದೋ ಒಂದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತಾನೇ? ಹೀಗೆಂದು ದೇವರು ಇದ್ದಾನೆ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ತರ್ಕ ಮಂಡನೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಾನಿಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ದೇವರನ್ನು ಮನುಷ್ಯನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಹೇಗೆ? ಆರಂಭವಾಯಿತು ಎಂಬುವುದೇ ಇಲ್ಲಿನ ಅಧ್ಯಯನ.

ತಲೆ ಎತ್ತಿ ನೋಡಿದರೆ ಮೇಲೆ ಆಕಾಶ, ಬೆಳಕಿನ ಹುಟ್ಟು, ಬಣ್ಣದ ಸೂರ್ಯ, ರಾತ್ರಿಯಾದರೆ ತಂಪನ್ನು ಕೊಡುವ ಚಂದ್ರ, ಮಿನುಗುವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿದರೆ ಗಿಡ, ಮರ ಬಳ್ಳಿಗಳು. ಒಂದು ಕಡೆ ಮುಗಿಲನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ಪರ್ವತಗಳು.

ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಸೂರ್ಯ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಮುಳುಗುತ್ತಾನೆ. ಬೇಸಿಗೆ, ಮಳೆಗಾಲ, ಚಳಿಗಾಲ ಎಲ್ಲ ಋತುಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಮರೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಸಣ್ಣ ಬೀಜವೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಮರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ನೂರೆಂಟು. ಇವೆಲ್ಲ ಹೇಗೆ? ಆಗುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಯಾರು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದರು?. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ಹೋದರೆ ಮಾನವರಿಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದವನೊಬ್ಬ ಇದ್ದಾನೆ ಎನಿಸಿತು. ಅಂತೆಯೇ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಎರಡು ಕಾರಣಕ್ಕೆ ದೇವರನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ಎಂಬ ವಾದಗಳಿವೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಎಲ್ಲ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳನ್ನು, ಬೀಡಿಸಲಾರದ ನಿಘಂಟುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಅಧಿಮ ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನನ್ನು ಮೀರಿದ ಅಗೋಚರ ಶಕ್ತಿ ಒಂದಿದೆ ಎಂದು ನಂಬಿದ. ಆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವನ ಉದ್ದೇಶವಾಯಿತು. ಯಾಕೆಂದರೆ ನಿಸರ್ಗದ ಒಡಲಲ್ಲಿ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಅವನಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ನೂರೆಂಟು ಕಂಟಕಗಳು ಎದುರಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗೋಚರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ತನಗೆ ಒದಗುವ ಕಂಟಕಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗಬೇಕು ಎಂಬುವುದು ಅವನ ತರ್ಕವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭದ ಕಲ್ಪನೆಯ ಹಿಂದೆ ತಾನು ದೇವರ ಕೃಪೆಯಿಂದ ದೊಡ್ಡವನಾಗಬೇಕು. ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ತನಗೇ ಒದಗುವ ಕಷ್ಟಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಸಹಜ ಉದ್ದೇಶವಿತ್ತು. ಎಂಬುವುದೇ ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗೋಚರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ? ಅವನು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೈವನನ್ನು ಅಥವಾ ಆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ.

೧. ಮಾಟದ ಮೂಲಕ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು

೨. ಆರಾಧನೆಯ ಮೂಲಕ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು*[೨].

ಹೀಗೆ ಆರಾಧನೆಯ ದೇವರ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವಿಚಾರಗಳಿವೆ. ದೇವರು ಒಬ್ಬನು ಎಂದು ದೇವರನ್ನು ಪೂಜೆ ಮಾಡುವವರು ಇದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಪೂಜೆ ಮಾಡುವವರು ಇದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ಹಲವು ದೇವರುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಿಂದೂಗಳು ದೇವರನ್ನು ವಿವಿಧ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಆದರೆ, ಈ ಎಲ್ಲ ದೇವರುಗಳು ಒಂದೇ ಎನ್ನುವ ಭಾವನೆ ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಭಾರತ ದೇಶದ ಪೂರ್ವ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡಿನೋಡಿದಾಗ ನಮಗೆ ಕಾಣುವ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಧರ್ಮವೆಂದರೆ 'ನಾಗಗಳ ಉಪಾಸನೆ*[೩]. ಅಂತಹ ಉಪಾಸನೆಗಳು ಭಾರತದ ಇಂದಿನ ಅನೇಕ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುವಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಅನೇಕ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದರೆ ಹಳ್ಳಿಖೇಡ (ಬಿ) ದ ಸೀಮಿನಾಗಣ್ಣಾ ಎನ್ನಬಹುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಕುರಿತು ಜನಪದೀಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮೌಖಿಕ, ಐತಿಹ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ

ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಂಥಿಕ ರೂಪ ಕೊಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ಸಂಶೋಧನೆ ಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ವೈಚಾರಿಕ ನೆಲೆಯ ನಾಡಾದ ಕಲ್ಯಾಣ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ, ಜನಪದೀಯ ಸಮಾಜ ಒಪ್ಪುವಂತಹ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ

1. ಡಾ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರ : ಜಾನಪದ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಪ್ರ. ೧೯೮೫ , ಪು ೧೧೩-೨
2. ದೇಶಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ -ಸಂಕಥನ : ಹಿ.ಚಿ. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯಾ ಪ್ರ. ೨೦೦೫ . ಪು VI
3. ,, ಅದೇ ,, : ,, ಅದೇ ,,
4. ,, ಅದೇ ,, : ,, ಅದೇ ,,
5. ವಿದ್ವಾನ್ ಪಾವಗಡ ಪ್ರಕಾಶರಾವ : ನಾಗಮಂಡಲ (ಪ್ರ.೨೦೦೫) ಪು . ೪೨

ಅಧ್ಯಾಯ – ಎರಡು.

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ, ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಆದಿ ಮಾನವರು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡ ಜೀವನ ವಿಧಾನ ನಿರಂತರವಾಗಿ ವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಎಂದೋ ರೂಪಿತವಾದ ನಂಬುಗೆ, ಆಚರಣೆ, ಪದ್ಧತಿ ಎಲ್ಲವೂ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯವು. ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾದಾಗ ಅಂದಂದಿನ ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ಆಚಾರ-ವಿಚಾರ, ರೂಢಿ, ಪದ್ಧತಿ ಕಲೆ ಆರಾಧನೆ ಅಥವಾ ಉಪಾಸನೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪಗೊಂಡವು.

ಜನರ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಒಂದೇ ದಿನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯಾದಂತೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಿರಂತರ ಬದಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಒಂದು ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತೆ ಕಂಡುಬಂದಾಗ ಎಲ್ಲರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುವುದು. ಒಂದು ಕಾಲದ ಜನರ ಜೀವನ ವಿಧಾನವೂ ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆರಾಧನೆಯು ಕೂಡ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಿರೀಟ ಪ್ರಾಯವಾದ ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆ ಕ್ರಾಂತಿ ಭೂಮಿ. ಶತ ಶತಮಾನಗಳ ಭವ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ನಿಂತ ಈ ನಾಡಿನ ನೆಲ ಪವಿತ್ರ, ಜಲ ಪಾವನ. ಶರಣರ ಸಂತಸ ನೆಲೆವೀಡು. ಬಿದ್ರಿ ಕಲೆಯ ತವರು ಮನೆ. ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲೆಗಳ ಆಗರ. ಸಾಹಿತಿಗಳು, ಕವಿಗಳು, ಸಂಗೀತಗಾರರು, ಸಮಾಜ ಸೇವಕರು, ಶಿಕ್ಷಣ ತಜ್ಞರು, ಅನುಭಾವಿಗಳು, ತತ್ವಪದಕಾರರು ಮುಂತಾಗಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯು ನಾಡಿಗೆ ನೀಡಿರುವ ಕೊಡುಗೆ ಅಪಾರವಾಗಿದೆ. ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಣ್ಣ ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಭವ್ಯ ಇತಿಹಾಸ ಹೊತ್ತು ನಿಂತಿದೆ*[1]. ಗಡಿಜಿಲ್ಲೆಯಾದ ಕಾರಣ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೆರಡರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಸ್ವರೂಪ ಪಡೆದ ಭಾಗ. ಅನ್ಯ ಭಾಷೆಗಳ ಆಧಿಪತ್ಯದ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಹೈದರಾಬಾದ್ ನಿಜಾಮರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯು ಕೇವಲ ಮನೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಜನಪದರ ಆಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಜೀವಂತವಾಗಿತೆನ್ನಬಹುದು.

ಈ ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಚರಣೆಯಾಗಿದ್ದು, ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳು ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದವುಗಳೆನಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದಾಖಲೀಕರಣವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಯಾರೂ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ತೆರನಾದ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳಾಗಲಿ, ಪುಸ್ತಕಗಳಾಗಲೀ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿಲ್ಲ.

ಸೀಮಿನಾಗಣ್ಣ ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವಾರು ಐತಿಹ್ಯಗಳನ್ನು ಜನಪದೀಯರು ಮೌಖಿಕವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳು

ಬಾಯಿಂದ ಬಾಯಿಗೆ ಹರಡಿ ಹಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಸಹ ಅವುಗಳ ಮಹತ್ವದ ವಿವರ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಜನಪದೀಯರ ಕಂಟಸ್ಥರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ನಂಬಿಗೆಗಳಿಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಗ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಲವು ನಂಬುಗೆಗಳನ್ನು ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ನಾಗ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಜನಪದರು ನಂಬಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅನೇಕ ಜನಪದೀಯ ಅಂಶಗಳು ಅವರ ದೇವತಾರಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಗುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಅನೇಕ ದೇವರಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗಾರಾಧನೆಯು ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ಈ ಆರಾಧನೆಯು ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿದ್ದವು ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ನಮಗೆ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಗಾರಾಧನೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬ ಸಂಗತಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಒಂದು ವಚನದಿಂದ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಕಲ್ಲ ನಾಗರ ಕಂಡರೆ ಹಾಲೆನೆರೆಯೆಂಬರು

ನಿಜನಾಗರ ಕಂಡರೆ ಕೊಲ್ಲೆಂಬರಯ್ಯಾ*೨

ಎಂಬ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಈ ವಚನ ಬಹು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಲಿನ ನಾಗರಕ್ಕೆ ಶ್ರದ್ಧಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ.

ನಾಗಾರಾಧನೆಯನ್ನು ನಂಬಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವವರ ಹಳ್ಳಿಯ ಮನೆತನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ನಾನು ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಈ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ನಂಬಿಕೆ ಆಚರಣೆಗಳು ಭಾವನಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಅದು ಮುಂದೆ ಚಿಗುರೊಡೆದು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ದೇವರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಹಲವು ಐತಿಹ್ಯಗಳ, ಪುರಾಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡುತ್ತ ಜಾನಪದದ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ ದೇವತಾರಾಧನೆಯು ಅವುಗಳ ಓದಿನೊಂದಿಗೆ ಆಚರಣೆಯ ತಾಧ್ಯಾತ್ಮತೆಯ ಅನುಭೂತಿಯೇ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಜಾನಪದದ ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ನಾನು ತೊಡಗಿದೆ.

ಬೀದರ್ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೀಮಂತವಾದ ನೆಲ. ಈ ನೆಲದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ವವಿದೆ. ಬಲವಿದೆ. ಬೇರೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗದ ಕೆಲವೊಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗಪಂಚಮಿ ಸಂದರ್ಭದ ಭುಲಾಯಿ ಹಾಡುಗಳು ಎಂಬ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆ, ಉಪಾಸನೆಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನಪದರು ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಡುವುದು ಧಾರ್ಮಿಕತೆಗೆ ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ವಿಷಯ ಪ್ರಸ್ತುತ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಕ್ಕೂ ಹತ್ತಿರವಾದರು ಅದನ್ನು ನಾವು ಜಾನಪದೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಹೀಗಾಗಿ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಮೌಖಿಕ ದಾಖಲೆವುಳ್ಳ ನಾಗ ಐತಿಹ್ಯಗಳಿಗೆ ಗ್ರಾಂಥಿಕ ರೂಪ ಕೊಡುವುದು. ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆ ಕೇವಲ ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಈ ಆಚರಣೆ

ಮುಂದುವರೆಸದೇ ಅದರ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಅರಿತು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಂಟಸ್ಥ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬರು ಬರುತ್ತ ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ಗ್ರಾಂಥಿಕ ರೂಪ ಕೊಟ್ಟು ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ ಉಳಿಸುವುದು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಈ ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀ ನಾಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮಹಿಮೆ, ಐತಿಹ್ಯಗಳ ಹಿಂದಿರುವ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು.

ವಿಶ್ವದ ಉದಯದೊಂದಿದೆ 'ನಾಗ' ಎಂಬ ಜೀವ ಜಂತು ಹಲವಾರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ನೀಡುತ್ತ 'ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಾಣುವ ದೇವರೆಂದರೆ ನಾಗರಾಜ' ನಾಗಿ ಜನಪದರಲ್ಲಿ ದೈವ ಸ್ವರೂಪಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಅರಿಯುವುದು, ಇಲ್ಲಿ ಜರೂಗುವ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಚರಣೆ, ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ದಾಖಲೀಕರಣಗೊಳಿಸುವುದರೊಡನೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡುವುದು ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವುಗಳ ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಹಿತ್ತಲ ಗಿಡ ಮದ್ದಲ್ಲ' ಎನ್ನುವಂತೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮವರೆ ಗುರುತಿಸದ ದುಡ್ಡಿನ ದುರಾಸೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಾಗದೋಷ ಎಂಬ ಹಲವಾರು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಆರಾಧನೆ ಅಥವಾ ಉಪಾಸನೆಗಳು ಜನಜನಿತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನದೊಂದಿದೆ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಹಲವಾರು ಭಕ್ತವೃಂದದ ಜೊತೆ ಸಂದರ್ಶನ ಕೈಗೊಂಡ ಅವರ ಸ್ವಂತ ಅನುಭವ ಅರಿಯುವುದು. ಹಾಗೂ ಆ ಮೂಲಕ ಜನಪದರಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ಆ ದೈವದ ಹಿರಿಮೆ ಗರಿಮೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ನಾಗಬನಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಇತರ ನಾಗ ದೇವಾಲಯ ಹಾಗೂ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಂದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಹಲವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅನಿಸಿಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ವಾಸ್ತವಿಕ, ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಘಟನೆಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀ ಸೀಮಿನಾಗಣ್ಣಾ ಭಕ್ತರು ನಾಗನಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಅದ್ಭುತ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು, ಹರಕೆ ಹೊತ್ತು ಪಡೆದ ಫಲ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಳನ್ನು ಹರಕೆ ತೀರಿಸದೇ ಉಂಡ ಸಂಕಷ್ಟಗಳನ್ನು, ಅತಿಯಾಸೆಯನ್ನು ಪಟ್ಟು ದೇವಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕದ್ದೊಯ್ದು ನಾಗನ ಉಗ್ರರೂಪದಿಂದ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಸಂಗತಿ, ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಸೇವೆ ಹೀಗೆ ಹಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಗ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಇತಿಹಾಸ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೊಳಪಡಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗುವುದು.

• ಅಧ್ಯಯನದ ಮಹತ್ವ :

ಜಗದ್ವಂದ್ಯ ನಾಗರಾಜ ಪೌರಾಣಿಕ, ಜಾನಪದ, ಅರ್ಚನೆ ಆಚರಣೆಯ ಜಗತ್ತಿನ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜೆ ಗೊಂಡಿರುವ ನಾಗರಾಜನನ್ನು ನಮ್ಮ ಪುರಾಣಗಳು ಸಂಕರ್ಷಣ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ತನ್ನ ಆಕರ್ಷಣ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಆತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜನರನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆ ಆಕರ್ಷಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ದೈವತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ಆದಿಮಾನವ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವೆನಿಸಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯು, ಹಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿಯು, ಹಾವುಗಳಲ್ಲಿಯು ದೇವರನ್ನು ಕಂಡ. ಆದಿ ಮಾನವ ದೈವತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿದ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಾಣಿ ಚಿಹ್ನೆ (ಟೋಟಂ) ನಾಗ ಎಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ*[3]. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆತ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವನಾಗಿ ಮೆರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕ್ಷೇತ್ರ ಹಳ್ಳಿಖೇಡ (ಬಿ) ಗ್ರಾಮದ ಸೀಮಿನಾಗಣ್ಣಾ ಕುರಿತ ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ನಾಗನ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಾಗಪೂಜೆಗಾಗಿ ನಾಗಪಂಚಮಿ ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಹಬ್ಬವೇ ಇದೆ. ಭಾರತ ದೇಶದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಈ ಹಬ್ಬ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯು ಇದರ ಆಚರಣೆ ವೈಭವಯುತವಾಗಿ ನೆರವೇರುತ್ತದೆ.

ಪೂಜೆ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ವಿಶ್ವದಾದ್ಯಂತ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಪಾರಂಪರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸೀಮಿನಾಗಣ್ಣ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪೂಜಾ ವಿವಿಧತೆಯನ್ನು ಅರಿಯುವುದು ಸ್ವಾಮಿ ಶ್ರೀ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ ಭಕ್ತರು ಧರಿಸುವಂತೆ ಕಪ್ಪು ಚಾಕಲೇಟ್ (ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾದ) ಬಟ್ಟೆ ಧರಿಸಿ ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೪೧ ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ತನ್ನದೇ ಆದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾಡುವ ಪೂಜೆಯ ಮಹತ್ವ ಅರಿಯುವುದು. ಅದನ್ನು ಅರಿತು ಬದುಕಿನ ಜಂಜಾಟಗಳನ್ನು ಈ ಮೂಲಕ ೪೧ ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ದೂರವಿದ್ದು, ನಾಗೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಭಕ್ತಿಯಿಟ್ಟು ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಪರಿಯನ್ನು ಅರಿಯುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

• ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ:

ಜಗತ್ತಿನ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗಾರಾಧನೆ ಅಥವಾ ಸರ್ಪರಾಧನೆ ತನ್ನದೇ ವೈವಿಧ್ಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಶತ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾದ ಸರ್ಪವನ್ನು ಆರಾಧ್ಯ ದೈವವೆಂದು ಆದಿಮಾನವ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ನಡೆದು ಬಂದಿರುವ ಆರಾಧನಾ ನಡಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಛಾಪು ಹೊಂದಿರುವ, ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಯಾಮಗಳಿವೆ. ನಾಗ ಅಥವಾ ಸರ್ಪ ಪಿತ್ರು ದೇವತೆಗಳ

ಸ್ವರೂಪ ಎಂಬ ಅನನ್ಯ ಕಲ್ಪನೆಯು ಸಂತಾನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ನಾಗದೇವತೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟಾನುಗ್ರಹ ಅತ್ಯಗತ್ಯವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯು, ಆಯುರಾರೋಗ್ಯ ವರ್ಧನೆಗೆ ನಾಗನ ಕೃಪೆ ಬೇಕೆಂಬ ವಿಶ್ವಾಸವೂ ಜತೆಜತೆಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ವೇದ, ಚರಿತ್ರೆ, ಪುರಾಣ, ಜನಪದ, ಸಾಹಿತ್ಯ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗ–ಸರ್ಪ ಸಂಬಂಧಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಹಿತಿ ಅಥವಾ ಕಥನಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಸರ್ಪಾರಾಧನೆಯ ಮೂಲ ಅದರ ವಿಧಿ–ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿನ ಸಾಮ್ಯ–ಭೇದ, ವೈವಿಧ್ಯ, ನಾಗಕಲ್ಪನೆಯ ಹಿಂದಿನ ರೋಚಕ ವಿಷಯ*[೪]. ವಿಶೇಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಮನಗಾಣಿಸುವ ಈ ವಿಷಯವೂ ಅಧ್ಯಯನ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು. ಅದರ ಸ್ವರೂಪ, ಲಕ್ಷಣ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯು ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದು, ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತುಂಬಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ನಾಗಪಂಚಮಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜರುಗುವ 'ನಾಗಾರಾಧನೆ' ಹಾಗೂ ನಾಗಣ್ಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರದ ದೇವರೋತ್ಸವವೂ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗುವುದು.

ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು 'ಸೀಮಿನಾಗಣ್ಣಾ–ಒಂದು ಜನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ' ಇಷ್ಟು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದೇನೆ.

೧. ವಿಶ್ವದ ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪರಿಚಯ.
೨. ಭಾರತದ ಪುರಾಣ ಜಾನಪದ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯ ನಾಗಾರಾಧನೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪರಿಚಯ
೩. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪರಿಚಯ
೪. ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರ ಹಳ್ಳಿಖೇಡ (ಬಿ) ಗ್ರಾಮದ ನಾಗಾರಾಧನೆ
೫. ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲ ಜನಪದರು ಹೇಳುವಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸತ್ಯ ಘಟನೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ
೬. ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ಮಹತ್ವ, ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಗಳು.
೭. ನಾಗದೇವನ ಪರ್ಯಾಯ ಹೆಸರುಗಳ ಮತ್ತು ನಾಗ ಎಂಬ ಪದದ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳ ಹಾಗೂ ಹಲವು ಹೆಡೆಗಳನ್ನುಳ್ಳ ನಾಗನ ಮಹತ್ವಗಳು.
೮. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಾಗಪಂಚಮಿಯ ಅಧ್ಯಯನ.

ಹೀಗೆ ಹಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ವಿಷಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಡಾ. ಬಸವರಾಜ ಸಬರದ : ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ (ಪ್ರ. ೧೯೮೨) ಪು .IX

೨. ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ : ಸ.ಸಂ. 1 ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು. (ಪ್ರ. ೧೯೯೩) ಪು .೪೫

೩. ಡಾ. ಯು.ಪಿ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ : ತರಂಗ ವಾರ ಪತ್ರಿಕೆ, ಜುಲೈ ೨೩, ೨೦೦೧. ಪುಟ ೮

೪. ,, ಅದೇ ,, ,, ಅದೇ ,,

ಅಧ್ಯಾಯ – ಮೂರು.

ನಾಗ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪರಂಪರೆ.

ತನ್ನ ಕತ್ತನ್ನು ಹೆಡೆಯಾಗಿ ಅಗಲಿಸಬಲ್ಲ ಹಾಗೂ ವಿಷಪೂರಿತವಾದ ನಾಗರಹಾವನ್ನು ಜನ್ಮ ಹಾಗು ಪುನರ್ಜನ್ಮವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಜೀವಶಕ್ತಿಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ವಿಶ್ವಾದ್ಯಂತ ಪೂಜಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ತಿಳಿದುತಿಳಿದು ಯಾರು ಅದನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ ಅಕಸ್ಮಾತಾಗಿ ಅದನ್ನುಕೊಂದುಕೊಂಡರೆ ಅದನ್ನು ಮಾನವನ ದೇಹದಂತೆ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳೊಂದಿಗೆ ಸುಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ ಹೆಂಗಸರು ಒಂದು ವರ್ಷ ಅಥವಾ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳ ಐದನೇ ದಿನದಂದು ಹೂವು, ನೀರು, ಹಾಲಿನಿಂದ ಹಾವನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾಗರಹಾವು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಜೀವಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕೊಡಗಿನವರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ*೧. ಜೀವನದ ಮಧ್ಯಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ದೇಹ ಕುಗ್ಗತೊಡಗಿ ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಬೆಳ್ಳಿಯಂತೆ ಹೊಳೆಯುವವರೆಗು ಅದರ ಹೊಳಪು ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೇವಲ ಒಂದು ಅಡಿಯಷ್ಟಾದಾಗ ಅದರ ದೇಹ ಚಿನ್ನದಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅದು ಸತ್ತು ಒಂದು ಸರ್ಪ ಶಿಲೆ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಹಾವು ಸತ್ತ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಯಾರು ಮೆಟ್ಟುತ್ತಾರೊ ಅವರಿಗೆ ವಾಸಿ ಮಾಡಲಾರದಂತಹ ಚರ್ಮರೋಗ ಬರುತ್ತದೆ.

ನಾಗರ ಹಾವು ಒಂದು ಅತಿಮಾನುಷ ಜೀವಿಯಾಗಿ ವಿಶ್ವದ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಪುರಾಣ, ಇತಿಹಾಸ, ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರ ಹೆಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗುರುತು ಕೃಷ್ಣನ ಪಾದದ ಗುರುತು ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸಾಧು ಪ್ರಾಣಿಯಾಗಿ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಜಗತ್ತಿನ ಮಾನವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಜನಪದರ ಕಲಿಯುಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದೈವನಾಗಿ ಪೂಜೆಗೊಳಪಡುವ ನಾಗ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ರೂಪಗಳೊಂದಿಗೆ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹ ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

೧. ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ನಾಗಾರಾಧನೆ

ಮೆಸಪೊಟಮೀಯಾ, ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿಯಾ, ಸುಮೇರಿಯಾ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯು ಸರ್ಪಾರಾಧನೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದು, ಅಗಲಿದ ಪಿತೃ ದೇವತೆಗಳು ನಾಗನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವ ಕಲ್ಪನೆ ಮಧ್ಯ ಏಷಿಯಾ ಹಾಗೂ ಆಫ್ರಿಕಾದ ಜನರಲ್ಲಿತ್ತು*೨. ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಬೋಬಾಲ್ ಎಂಬ ವಿಶಾಲವಾದ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಗೂಟಗಳನ್ನು ಬಡಿದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗದೇವತೆಯ ಆವಾಹನೆ ಮಾಡಿ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಹಿಟ್ಟು ಸೇವೆ ಮಾಡಿದ ಹಾಗೆ ಅವರು ಜೋಳದ ಹಿಟ್ಟು ಹಾಗೂ ಮೊಸರು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕುಟುಂಬದ ಹಿರಿಯ ನಾಗಪೂಜೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಕುಟುಂಬದ ಸದಸ್ಯರು ಚಂಡೆ, ನಗಾರಿಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸುತ್ತ ಕುಣಿಯುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಜೋಳದ ಹಿಟ್ಟು, ಮೊಸರು ಅರ್ಪಿಸಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರಸಾದವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮದುವೆ, ನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿ, ಜೋಳದ ಹಿಟ್ಟಿನ ಪಿಂಡವನ್ನು ಗೂಟದ ಎದುರು ಇಟ್ಟು ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾರೆ. ಮರುದಿನ ಅದು ಹಾಗೆಯೇ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಶುಭ, ಒಡೆದರೆ ಅದು ಅಶುಭ. ಮದುವೆ ನಿಂತು ಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಅಲ್ಲಿದೆ. ಆದಿ ಮಾನವನಿಗೆ ಪ್ರಣಯದ ಪಾಠ ಕಲಿಸಿದ್ದು ನಾಗ ಎನ್ನುವ ನಂಬಿಕೆಯು ಅಲ್ಲಿನ ಜನರಲ್ಲಿದೆ*[೩].

ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯಾದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಗಾರಾಧನೆ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಂಬೋಡಿಯಾದ ನಾಗದೇವಾಲಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಕುಕ್ಕೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನಾಗರಕೋಯಿಲ್‌ಗಳಂತೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಾತ್ರಾ ಸ್ಥಳ. ಚೀನಾ, ಜಪಾನಗಳಲ್ಲಿಯು ಸರ್ಪ, ಮಳೆ, ಬೆಳೆ ಹಾಗೂ ಸಮೃದ್ಧಿಗೆ ಅಧಿದೇವತೆ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕೊಲಂಬಸ್‌ನು ಉತ್ತರ ಅಮೇರಿಕ ಖಂಡವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವ ಮೊದಲು ಅಮೇರಿಕದ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳು 'ಮಾಯಾ' ಜನಾಂಗದವರು ನಾಗನ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನಲ್ಲಿಯು ನಾಗನಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಇದೆ. ಮೆಕ್ಸಿಕೋದ ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಂತ ಸರ್ಪಗಳನ್ನು ಸಾಕುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತ್ತು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಶಿರಾಲಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ತರುಣರು ನಾಗಪಂಚಮಿ ಹಿಂದಿನ ದಿನ ಗುಡ್ಡ, ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡಿ, ಗುಹೆಗಳಿಂದ ಸರ್ಪಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಮಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ ಊರಿಗೆ ತರುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಆಹಾರ ಕೊಟ್ಟು ಊರಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಹಾಗೆಯೇ ಗುಡ್ಡ, ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಬರುತ್ತಾರೆ*[೪].

ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಾದ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯಕಾರದ ಸರ್ಪ ತನ್ನ ಬಾಲದ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಎಂಬ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ.

೧೭ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪಿಯನ್ನನರು ಆಫ್ರಿಕಾವನ್ನು ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಲು ಬಂದಾಗ ಆಫ್ರಿಕಾದ ರಾಜರುಗಳು 'ನೀವೂ ನಮ್ಮ ಹಾವುಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಾರದು. ನಿಮಗೆ ಅವುಗಳಿಂದ ತೊಂದರೆಯಾದಾಗ ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆಯಿರಿ. ಹಾವುಗಳು ಸತ್ತರೆ ನಮ್ಮವರನ್ನು ಕರೆದು ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿಸಿರಿ'. ಮುಂತಾದ ಒಪ್ಪಂದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರಂತೆ*[೫].

ಗ್ರೀಕ್‌ರ ರಾಷ್ಟ್ರ ಚಿಹ್ನೆ ಸರ್ಪ. ಅವರ ಆರೋಗ್ಯದ ಅಧಿದೇವತೆಯ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ ಕೋಲಿನಲ್ಲಿ ನಾಗಮಿಥುನದ ಲಾಂಛನವಿದೆ. ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜು ಔಷಧಿ, ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಔಷಧಿಯ ಪ್ಯಾಕೆಟ್ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ನಾವು ಸರ್ಪ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಥೆನ್ಸ್ ನಗರದ ಕಾವಲಿಗಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಪ ದೇವಾಲಯಗಳಿದ್ದವು. ರೆಕ್ಕೆ ಕೊಂಬು ಹೊಂದಿರುವ ಸರ್ಪಗಳ ಕಥೆಗಳು ಗ್ರೀಕ್‌ರ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹುಡುಗಿಯರು ಸರ್ಪ ಗುಹೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ರೊಟ್ಟಿ, ಜೇನು

ನೀಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇದೆ. ಆ ರೊಟ್ಟಿಯನ್ನು ಹಾವು ತಿಂದರೆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸುಭಿಕ್ಷೆ, ರಕ್ಷಣೆ ಅಥೆನ್ಸ್ ನಗರವನ್ನು ಪರ್ಶಿಯಾದ ಶತ್ರು ಸೈನ್ಯ ಆಕ್ರಮಿಸಿದಾಗ ಆ ಸರ್ಪಗಳು ಆಹಾರ ಸೇವಿಸಲಿಲ್ಲವಂತೆ ಅದು ಅಪಶಕುನವೆಂದು ನಾಗರಿಕರು ಪಟ್ಟಣ ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿ ಹೋದರು ಎಂದು ಜನಪದದ ನಂಬಿಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಇದೆ*[೬].

ಪ್ರಾಚೀನ ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಹುದೇವತಾರಾಧನೆಯ ಅಂಗವಾಗಿತ್ತು ಸರ್ಪರಾಧನೆ. ನೈಲನದಿಯ ದಡದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗಪೂಜೆ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ಪುರಾತನ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ದೃಢಪಟ್ಟಿದೆ*[೭]. ಹೀಗೆ ಆದಿಮಾನವ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆ, ಆರೋಗ್ಯ, ಭಾಗ್ಯ, ಸಂತಾನಪ್ರಾಪ್ತಿ, ಸಮೃದ್ಧಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗಾಗಿ ಸರ್ಪನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಎಂಬುವುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಇಂದು ಮುಂದುವರೆಸುತ್ತಿವೆ.

೨. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಾಗಾರಾಧನೆ :

ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ನಾಗಪೂಜೆ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಮತವಾಗಿದೆ. ಈ ಕುರಿತು 'ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯ, ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಜನಪದಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗ-ಗರುಡರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಲವಾರು ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಋಗ್ವೇದದ ಪ್ರಧಾನ ದೇವತಾ ಸರ್ಪ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಹರಪ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಜೈನ, ಬೌದ್ಧ, ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ, ಸೌರಗಣಪತ್ಯ, ಶಾಕ್ತ ಇತ್ಯಾದಿ ಮತಗಳಲ್ಲಿಯು ನಾಗ ಗರುಡರಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದೆ'*[೮] ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ನಾಗನು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ತಲ್ಪ, ಶಿವನಿಗೆ ಕಂಠಾಭರಣ, ಗಣಪತಿಗೆ ಉದರಬಂಧ, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯನ ಅನನ್ಯ ಸ್ವರೂಪ, ಭೂಭಾರವನ್ನೇ ಹೊತ್ತ ಆದಿಶೇಷ, ಸಂತಾನಭಿವೃದ್ಧಿ, ಮುಟ್ಟು ನಾಗದೋಷ ನಿವಾರಕ ಹಿರೋಡ್ಯ ಮುಂತಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿದುದ್ದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಸಂಭಾ ಜೋಶಿಯವರು ತಮ್ಮ 'ನಾಗಪ್ರತಿಮೆಯ ವಿಚಾರ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಭರತ ಖಂಡವೆಂದು ಕರೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಾಗರಖಂಡವೆಂದೇ ಹೆಸರಿತ್ತು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಬಲಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಶಿರದ ಮೇಲೆ ಮೂರನೇ ಪಾದವಿಟ್ಟು ವಿಷ್ಣು ಪಾತಾಳ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಒತ್ತಿದ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು "Planted his foot on Bali's head and forced him down to patala (The neither world and abode of the Nagas or serpeuts) which on account of certion virtues was left in his possession''*[೯] ಎಂದು ಬರೆದದ್ದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದದ್ದು. 'ಇದು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಪಾತಾಳ ಲೋಕ, ಈ ಪಾತಾಳ ಲೋಕಕ್ಕೆ ನಾಗಲೋಕವೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ'*[೧೦].ಎಂಬ ಪ್ರೊ. ಹಿರೇಮಠರ ಅಭಿಮತ ಸಮಂಜಸವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಹಲವು ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ 'ನಾಗ'ನನ್ನು ದೈವವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುವ ಪರಿಪಾಠ ತುಂಬಾ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ಅದರಲ್ಲೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದಲ್ಲೂ ಕರಾವಳಿವರೆಗಿನ

ದಟ್ಟರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಈ ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ಮೂಲ ಭೂಮಿಯೆಂಬುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮತ. ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಸರ್ಪ ಸಮೂಹಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಹೋಗಿದ್ದ ಈ ಕಾಡುಗಳು ಅಲ್ಲಿನ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳ ತಾಣವೂ ಆಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಈ ಸರ್ಪಗಳ ಬಗೆಗಿದ್ದ ಮೂಲ ಭಯ ಹಾಗೂ ವಿಸ್ಮಯ ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಹಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಲ್ಲದೇ ಅಲ್ಲಿನ ಹಲವು ಬಡಕಟ್ಟುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಪ ಫಲೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಕೂಡ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ದಿ. ಎಮ್. ಗೋವಿಂದ ಪೈ ಅವರು 'ಇಲ್ಲಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ, ಕನ್ನಡ ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ 'ನಾಗರಖಂಡ' ವೆಂದು ಹೆಸರಿತ್ತಲ್ಲದೇ ಇಲ್ಲಿ 'ನಾಗ' ಎಂಬ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸರ್ಪ ಕುಲ ಲಾಂಛನವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಜನರಲ್ಲಿ ಸರ್ಪಾರಾಧನೆ ಒಂದು ಸ್ಥಳೀಯ ಮತಾಚರಣೆಯಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತ ಇದ್ದಿರಬೇಕು'*[1] ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕರಾವಳಿಯ ಖ್ಯಾತ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ 'ಅಳುಪ' ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಶೇಷನಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯ ಪದವಾದ 'ಅಲುಕ' ಎನ್ನುವುದರ ತದ್ಭವ ಆಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ ಎಂಬುವುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಶ್ರೀ ಸೋಮವಂಶದ ಅಳುಪ ದೊರೆಗಳ ಶಿಲಾ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಮೇಲುಗಡೆ ಸುರುಳಿ ಹಾಕಿ ಕುಳಿತು ಹೆಡೆ ಬಿಚ್ಚಿದ ಹಾವಿನ ನಕ್ಷೆಯಿದೆ*[2].

೩. ಭಾರತದ ಜನಪದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾಗಾರಾಧನೆ:

ಭಾರತೀಯ ಪುರಾಣ ಇತಿಹಾಸದ ಕೆಲ ದಾಖಲೆಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಾಗಾರಾಧನೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇತ್ತು ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಆಧಾರಗಳಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ. ಮೂಢನಂಬಿಕೆಯೇ ಇರಲಿ, ಅಂಧ ವಿಶ್ವಾಸವೇ ಇರಲಿ ನಾಗನು ಜಗತ್ತಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆದಾಡಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನುವುದಂತೂ ಸತ್ಯ. ನಮ್ಮ ವೇದ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿಯು ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿಯು ನಾಗನ ಬಗ್ಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ.

- **ಹಿಂದೂ ಪುರಾಣಗಳ ಪ್ರಕಾರ :**

ಕಶ್ಯಪನಿಂದ ಕದ್ರುವಿನಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಪಗಳು ಜನಿಸಿದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಸರ್ಪಗಳೆಂದರೆ ಅನಂತ, ವಾಸುಕಿ, ಶೇಹ, ಪದ್ಮನಾಭ, ಕಂಬಲಿ, ಶಂಕಪಾಲ, ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ, ತಕ್ಷಕ, ಕಾಲಿಯಾ, ಕಾರಕೋಟಕ, ಮಹಾಪದ್ಮ ನಾಗಗಳು ಜನ್ಮತಾಳಿ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಾಹಾಕಾರ ಉಂಟು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಶಾಪಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಜನಮೇಜಯ ಮತ್ತು ಗರುಡನಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟವು. ಇದರಿಂದ ನಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವೈರ ಸಾಧಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಕೆಲವು ದೇವತೆಗಳ ಸ್ನೇಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ದೇವತೆಗಳ ಕಡು ವೈರಿಗಳಾದವು. ಮಾನವರು ಮಾತ್ರ ಪೂಜೆಯ ಮೂಲಕ ನಾಗಗಳ ಸ್ನೇಹ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು.. ನಾಗಗಳ

ಬಗೆಗೆ ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಪೂಜಾ ಬುದ್ಧಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅಂಜಿಕೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ನಾಗಗಳನ್ನು ಸಂತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿದರೆ ಬಂಜೆಗೆ ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತವೆನ್ನುವ ದೃಢ ನಂಬಿಕೆ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿದೆ. ಮೊದ ಮೊದಲು ಮಾನವ ನಾಗಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ವಾಸಿಸುವರೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ*[೧೩]. ಮುಂದೆ ನಾಗದೇವರೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬಲವಾಯಿತು. ಕೆಲವರಂತೂ ನಾಗ ತಮ್ಮ ಕುಲಪುರುಷ ಎಂದು ತಿಳಿದರು. ನಾಗಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಜಲಸ್ವಾಮಿ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಕೆಲವರು ನಾಗಗಳು ಹುತ್ತದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಭೂಮಿಗೂ, ನಾಗಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಧಾನ್ಯೋತ್ಪಾದನೆ ಸ್ವಾಮಿ ಎಂದು ಕರೆದರು.

ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಜ್ಞದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಲೋಹಿತಾ-ವಾಯಸ್ಕ ಎಂಬ ನಾಗಗಳ ಪೂಜೆ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಕಳ್ಳರು ಲೂಟಿಗಾರರಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ನಾಗರಪೊರೆಯ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ನಾಗಮಾತೆಯಾದ ಕದ್ರು, ಪೃಥ್ವಿಯ ಪ್ರತೀಕವಾದುದ್ದರಿಂದ ಅವಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಬೇಕೆಂದು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅಂತಹ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಗರುಡ ಪುರಾಣ, ಸ್ಕಂದ ಪುರಾಣ, ನಾರದ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗಪೂಜೆಯ ವಿಧಿ-ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

• ಸ್ಕಂದ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ನಾಗರಾಜ:

ನಾಗಾರಾಧನೆ ನಾಗಪೂಜೆ ಕುರಿತು ಹಲವಾರು ಐತಿಹ್ಯಗಳಿರುವವು ಎಂದು ಈ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಕಂದ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ನಾಗರಾಜನು ಪೂಜೆಗೊಂಡ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಕಥೆ ಇದೆ. ನೈಮಿಷ್ಯಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೌನಕ ಮುನಿ ಸುತ ಪುರಾಣಿಕರನ್ನು ಕಂಡು ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸದ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ ಪಂಚಮಿಯಂದು ಯಾಕೆ ನಾಗನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನು ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಯದು ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಸಾಂಬನಿಗೆ ತಪ್ಪಿಸ್ಸಿನಿಂದ ಸುಪ್ರೀತನಾದ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯನು ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಥೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಸುತ ಪುರಾಣಿಕರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ*[೧೪].

ಹಿಂದೆ ಪಾಂಡ್ಯ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಡವನಾದ ವೇದಶರ್ಮನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಎಂಟು ಮಂದಿ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು ಸುಶೀಲೆಯು, ಸುಂದರಿಯು ಆದ ಒಬ್ಬ ಕನ್ನಿಕೆ ಇದ್ದಳು. ಒಮ್ಮೆ ಗರುಡನಿಗೆ ಹೆದರಿ ಒಂದು ನಾಗರಹಾವು ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಬೇಡಿತ್ತು. ಆ ಕನ್ಯೆ ನಾಗನನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹಾಲು ಕುಡಿಸಿ ಸಾಕಿದಳು. ಇದರಿಂದ ತೃಪ್ತನಾದ ನಾಗರಾಜ ಆಕೆಗೆ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಒಂದೊಂದು ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯವನ್ನು ತಂದು ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಆಕೆಯ ಮನೆಯ ಬಡತನ ಪರಿಹಾರವಾಯಿತು. ಆಕೆಯ ಒಬ್ಬ ಅಣ್ಣ ' ಹೆಚ್ಚು ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ತಂದು ಕೊಡು' ಎಂದು ಸರ್ಪನನ್ನು ಕಾಲಿನಿಂದ ಒದ್ದ. ಕೋಪಗೊಂಡ ಸರ್ಪ ಆತನನ್ನು, ಆತನ ಎಲ್ಲ ಸಹೋದರರನ್ನು ಕಚ್ಚಿತ್ತು. ಕನ್ಯೆ 'ಅಯ್ಯೋ ನನ್ನ ತಂದೆ ಬಂಧು ಮಕ್ಕಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಳಿದಾಗ ನಾನು ಏನೆನ್ನಲಿ' ಎಂದು ಶೋಕಿಸುತ್ತ

ನಾರಾಯಣ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸ ತೊಡಗಿದಳು. ' ನಿನ್ನ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ದೇಹ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ' ಎಂದು ಖಡ್ಗ ಎತ್ತಿದಳು. ನಾರಾಯಣ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಹರಸಿದನು. ' ನೀನು ಕೇಳಿದ ವರ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ' ಎಂದನು. ಆಗ ಕನ್ಯೆ ಹೇಳಿದಳು ' ನನ್ನಿಂದಾಗಿ ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಕುಲವೇ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳಲಿದೆ. ಕುಲಘಾತಕಿಯಾದ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡು, ಅಣ್ಣಂದಿರನ್ನು ಬದುಕಿಸು' ಎಂದಳು. ನಾರಾಯಣ ದೇವರು ವಾಸುಕಿಯನ್ನು ಕರೆದು ' ಸಂಜೀವನ ರಸ ತಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬದುಕಿಸು'. ಎಂದನು. ವಾಸುಕಿ ಅಂತೆಯೇ ಆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದನು. ನಾರಾಯಣ ದೇವರು ವಾಸುಕಿಗೆ 'ಯಾರು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾಗಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅವರಿಗೆ ಧನ ಧಾನ್ಯಾದಿ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು, ಸಂತಾನ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕೊಡು' ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. 'ಸರ್ಪನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಸಂಕರ್ಷಣ ರೂಪದಿಂದ ನಾಗನಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಪೂಜೆಯನ್ನು ನಾನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಾಗನು ಆ ಪೂಜೆಯಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿದರು.

ಸ್ಕಂದನ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಾಂಬನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ನಾರಾಯಣ ದೇವರು ಸರ್ವ ಶಕ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ತಾನೇ ಸತ್ತ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬದುಕಿಸದೇ ನಾಗರಾಜನ ಕೈಯಿಂದ ಬದುಕಿಸಿದ್ದೇಕೆ? ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯನು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ವಿಷ್ಣು ಬದುಕಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾದರೂ ಸರ್ಪನಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಮಾಡಿ ಮರಣ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಸರ್ಪನಿಂದಲೇ ಬದುಕಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸಮಂಜಸ ಹಾಗೂ ಲೋಕ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತ. ಆ ಕನ್ನಿಕೆ ನಾಗಭಕ್ತಳಾದ್ದರಿಂದ ಆಕೆಗೆ ನಾಗನ ಅನುಗ್ರಹವಾಗಬೇಕೆಂದು ನಾಗನಿಗೆ ಪೂಜೆ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದನು. ಆದುದ್ದರಿಂದ ಶ್ರಾವಣ ಶುಕ್ಲಪಂಚಮಿ ದಿವಸ ಎಲ್ಲರೂ ನಾಗಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ನಾಗನ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆಯುವಂತಾಗಬೇಕು. ಪಂಚಾಮೃತ ಶುದ್ಧೋಧಕದಿಂದ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿ ಗಂಧ, ಕೇತಕಿ, ಅಶೋಕ, ಸಂಪಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ಹೂಗಳಿಂದ ಅರ್ಚನೆ ಮಾಡಿ ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಅರಳು, ಲಡ್ಡಿಗೆ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿ, ಮಂಗಳಾರತಿ ಬೆಳಗಿ, ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ನದಾನ ಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಕುಲ ನಾಗಾಧಿಪತಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆಯಬೇಕು' ಎಂದನು*[೨]. ಅಂದಿನಿಂದ ನಾಗಪೂಜೆ ವೈಭವದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಹೀಗೆ ಪುರಾಣ ಇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗೊಳಪಟ್ಟ ನಾಗನು ಶಿವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ, ಕೊರಳಲ್ಲಿ, ಜಡೆಯಲ್ಲಿ ಆಭರಣವಾಗಿ, ವಿಷ್ಣು ನಾಗನನ್ನು ತನ್ನ ಹಾಸಿಗೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಬಲರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಆದಿಶೇಷನ ಅವತಾರ ಎಂದು ಪುರಾಣಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಗಣಪತಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ನಾಗಬಂಧ ಇದೆ. ಕಾಲ ಭೈರವನ ನಾಮಮಂತ್ರದಿಂದ ನಾಗವಿಷ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಬೌದ್ಧ ಶ್ರವಣಕರು ನಾಗಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಚೀನಾದ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಬರೆದಿಟ್ಟ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಜೈನ ತೀರ್ಥಂಕರರಾದ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಭಿನ್ನಹವೂ ನಾಗಸಿಂಧು ನದಿಯ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಊರಿನಲ್ಲೂ

ನಾಗಮಂದಿರಗಳು ಮತ್ತು ನಾಗಮೂರ್ತಿಗಳು ಬರುತ್ತವೆಂದು ಹ್ಯುಯೆನ್ ತ್ಸಾಂಗ್ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ*[೧೬].

ತಕ್ಷ ಶಿಲೆಯ ರಾಜರು ನಾಗಪೂಜಕರಾಗಿದ್ದರು ನಾಗಪ್ರತಿಮೆಯೇ ಮುಂದೆ ಅವರ ರಾಜಚಿಹ್ನೆಯಾಯಿತು. ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ನಾಗಕೃತಿಯನ್ನು ಕೊರೆದ ೭೦೦ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಮಧುರ, ವಾರಾಣಾಸಿ, ಅಹಿಚತ್ರುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬಂಗಾಳ ಮತ್ತು ಛೋಟಾ ನಾಗಪೂರದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗಮಾತೆ, ಮನಸಾದೇವಿಯ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇವಳನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭಕ್ತರು ತಂಗುಳನ್ನು ತಿನ್ನಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸದಿದ್ದರೆ ಮನಸಾದೇವಿಯು ಕೋಪಗೊಂಡು ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿಯ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಬೀಡುತ್ತಾಳೆ ಎಂದು ಇವಳ ಭಕ್ತರ ನಂಬಿಕೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜಾತಿಗಳ ವಿವಾಹ ವಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ನಾಗಪೂಜೆ ಮಾಡುವ ರೂಢಿಯಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಾಗಗಳ ನೈವಿಧ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಕ್ಕಿಯ ಹಿಟ್ಟಿನ ಉಂಡೆಗಳಾಗಿ ತಂಬಿಟ್ಟು ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಯಿದೆ.

ನಾಗರಾಜ ಭೂಮಿಯ ಭಾರವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡವನು ಎನ್ನುವ ಕಲ್ಪನೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದ*[೧೭]. ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿನ ಜನಪದರ ನಂಬುಗೆಯಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಜೀವರಾಶಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದಾಗ ಆ ಭಾರದಿಂದ ಭೂಮಂಡಲ ಕುಸಿಯ ತೊಡಗಿತು. ಪರಮಾತ್ಮ ಅದನ್ನು ಎತ್ತಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲು ನಾಗನನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಿದನಂತೆ. ಈ ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತು ಆಯಾಸವಾದಾಗ ಹೆಗಲು ಬದಲಾಯಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಹೀಗೆ ಹೆಗಲನ್ನು ಅಂದರೆ ಹೆಡೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿದಾಗ ಭೂಮಿ ಅಲ್ಲಾಡಿ ಭೂಕಂಪ, ಬಿರುಗಾಳಿ, ಮಳೆ, ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಅವಘಢಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಜನಪದರಲ್ಲಿದೆ.

೪. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಾಗಾರಾಧನೆ:

ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ನಾಗಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವ ಶ್ರೀ ಎ.ವಿ. ನಾವಾಡ್ ಅವರು ಅಲ್ಲಿಯ ಇತರೆ ದೇವಗಳೊಂದಿಗೆ ನಾಗನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೀಗೆ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಕರಾವಳಿಯ ಉಪಾಸನಾ ಪಂಥದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಆದಿ ಮೂಲ ದೈವ ನಾಗನೇ ಇರಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ಜನವರ್ಗದವರು ನಾಗನನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಆರಾಧನಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರೊ. ಕ.ವೆಂ. ರಾಜಗೋಪಾಲ್ ಅವರು 'ನಾಗನ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಅರಸಲು ಬನವಾಸಿಯ ಪ್ರಾಕೃತ ಶಿಲಾಶಾಸನವೊಂದರ ಮೊರೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. 'ಮಹಾಭೋಜ ನಾಗಸಿರಿ-ನಟಕ' ಇವರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೩ನೇ ಶತಮಾನದ ಆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ಆ ಶಿಲ್ಪದ ಮಾದರಿಯು ಅದೇ*[೧೮] ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ನಾಗಸಿರಿಯು ಒಂದು ತಟಾಕ್‌ವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದುದಲ್ಲದೇ ಬೌದ್ಧ ವಿಹಾರಗಳನ್ನು

ಕಟ್ಟಿಸಿ ಈ ನಾಗಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಲು ಕಾರಣಳಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ನಟಕನು ಈ ನಾಗನನ್ನು ಮಾಡಿದವನು ಹೌದು. ಈ ನಟಕ ನರ್ತಕ ಎಂದು ಗುರುತು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬನವಾಸಿಯ ನಾಗಸಿರಿಯ ಸಂಬಂಧವೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು. ಈ ಶಾಸನವೂ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಇದೊಂದು ಬೌದ್ಧ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಬಂಧದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸನ್ನತ್ತಿ (ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ) ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ನಾಗಪ್ರತಿಮೆಯು ಬನವಾಸಿ ಪ್ರತಿಮೆಯ ಆಶಯದ್ದೇ ಆಗಿರುವುದಲ್ಲದೇ ಅದರ ಬೌದ್ಧ ಸಂಬಂಧವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಎಂಬುವುದು ಅವರ ವಾದ.

ನಾಗನು ವಿಭಿನ್ನ ದೇವತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡು ಪೂಜಿತನಾಗುವುದು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಗತಿ. ವಿಷ್ಣು (ಅನಂತ ಪದ್ಮನಾಭ), ಶಿವ (ಅನಂತೇಶ್ವರ), ಶಕ್ತಿ, ಗಣಪತಿ, ಯಕ್ಷಿ, ಬೋಬರ್ಯನೊಂದಿಗೆ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡು ಆರಾಧ್ಯನಾಗಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ನಾಗ ಮತ್ತು ಸ್ಕಂದರು ಕರಾವಳಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನ್ನರಾಗಿ ಆರಾಧನೆಗೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಕ್ಕೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ (ಪುತ್ತೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು) ಕುಡುಪು (ಮಂಗಳೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು), ಕಾಳಾವರ (ಕುಂದಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕು) ಮತ್ತಿತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶದ ನಾಡವರ ಮನೆಯ ಆವರಣದೊಳಗೆ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವ ಸ್ವಾಮಿ (ನಾಗ) ಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಮೇರರ ಕಾಡ್ಯನ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡ್ಯನನ್ನು ಹುತ್ತದ ಕುಲಶದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿ ಆರಾಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ'*[೧೯].

ತುಳು ಪ್ರದೇಶದ ಆಲಾಡ್ಯ (ಬೇರ್ಮರ ಗುಂಡ) ನಾಗನನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ದೈವದ ಸಂಕೀರ್ಣ. ಇಲ್ಲಿ ನಾಗ, ಬೇರ್ಮರ, ನಂದಿಗೋಣ, ಲೆಕ್ಕಸಿರಿ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರ ಪಾಲರಿಗೆ ಆರಾಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂವಾಧಿಯಾದ ಚಿತ್ತೇರಿ ಎಂಬ ದೈವ ಸಂಕೀರ್ಣವಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ನಾಗ, ಬ್ರಹ್ಮನಂದಿ, ಚಿಕ್ಕ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರಪಾಲ ಮತ್ತಿತರಿಗೆ ಆರಾಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ತುಳು ನಾಡು ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಪ್ರದೇಶಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ 'ನಾಗ' ಬಹುಜನಪ್ರಿಯ ಆರಾಧ್ಯದೈವವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. 'ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ನಾಗಬ್ರಹ್ಮನೊಂದಿಗೆ ಸಮೀಕರಿಸುವುದು ನಾಗಬ್ರಹ್ಮನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆತನನ್ನು ದೇಹದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸರ್ಪರೂಪಿಯಾಗಿಯೂ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಜದಂತ ಅಥವಾ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದ ಮನುಷ್ಯನಾಗಿಯು ರೂಪಿಸಿದೆ. ಈ ನಾಗ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಚಿತ್ರಗಳು ಅರಸನಿಗಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಾದ ರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ಸಂಪದ್ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು'*[೨೦]. ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಗಾರಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈಭವ ವಿಜೃಂಭಣೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಾಗಮಂಡಲ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಇದಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳು ವೆಚ್ಚವಾಗುತ್ತದೆ. ವೈದಿಕ ಆಚರಣೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಶ್ಲೇಷ, ಬಲಿ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು*[೨೧].

ನಾಗಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ನಾಗನ ವಿರಾಟ ರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಪಂಚವರ್ಣದ ಮಂಡಲದ ರಚನೆ ಚಪ್ಪರದ ಅಲಂಕಾರ, ನೆರೆದ ಸಾವಿರಾರು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅನ್ನಸಂತರ್ಪಣೆ, ಪಾತ್ರಿಯ ದರ್ಶನ, ಅರ್ಧನಾರಿ ಪಾತ್ರಧಾರಿಯ ಗಾಯನ, ನರ್ತನ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಜನರನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಮೂಲತಃ ಇದೊಂದು ಜನಪದ ಆರಾಧನೆ. ಹಾಲು ಹಿಟ್ಟು ಸೇವೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಾಗಶಿಲೆಗೆ ಮಾಡುವ ಅಭಿಷೇಕ ಪೂಜೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗಮಂಡಲದ ವೈಭವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಅನೇಕ ಹೋಮ–ನೇಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದರು. ಅವು ನಾಗಮಂಡಲದ ಭಾಗವಲ್ಲ. ನಾಗಮಂಡಲದ ಮುಖ್ಯ ಆಚರಣೆ ಜನಪದ ಕಲೆಯಾದ ಮಂಡಲ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ಆವೇಶ, ಕುಣಿತ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ಇದೊಂದು ನರ್ತನ ಸೇವೆ.

ಮೊದಲ ಮಂಡಲ ೯ ಹಾಗೂ ೨ನೇ ಮಂಡಲದ ೭೬, ಒಟ್ಟು ೮೫ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನ, ಆವಾಹನ ನಡೆದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚೌಕದಲ್ಲಿಯು ದರ್ಬೆಯ ಮೇಲೆ ಪಿಂಡ, ಭಕ್ಷ, ತುಪ್ಪದ ದೀಪ ಹಾಗೂ ಹೂ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

'ಸರ್ಪಾಯ ಸ್ವಾಹ ಭೋ ಸರ್ಪ ಇಮಂ ಬಲಿಂ
ಗ್ರಹಾಣಂ ಗ್ರಹಾಣಂ ಕುಟುಂಬ ರಕ್ಷ ರಕ್ಷ ಸರ್ಪ
ಶಾಪಂ ನಿವರ್ತಯ ನಿವರ್ತಯ ಕೃಷ್ಣಾಧಿರೋಗಾನ್
ನಾಶಾಯ ನಾಶಾಯ ಪುತ್ರಾಯ್ ದೇಹಿ ದೇಹಿ
ಪ್ರಸೀದ ಪ್ರಸೀದ'*[೨೨]

<u>**ಅರ್ಥ**</u> : ಎಲೆ ಸರ್ಪನೆ ಇದೋ ನಿನಗೆ ಈ ಬಲಿ. ಇದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು ಸ್ವೀಕರಿಸು ಕುಟುಂಬವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು ರಕ್ಷಿಸು, ಸರ್ಪ ಶಾಪವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸು ಹೋಗಲಾಡಿಸು. ಕುಷ್ಠಾರೋಧಿ ರೋಗಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡು ನಾಶಮಾಡು, ಪುತ್ರ ಸಂತಾನವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು ಅನುಗ್ರಹಿಸು, ಪ್ರಸನ್ನನಾಗು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗು ಎಂದು ಸರ್ಪನ ಆಯಾ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ೮೫ ಚೌಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿಯು ಬಲಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಮೇಲೆ ವಸ್ತ್ರ ಪುಷ್ಪಾದಿಗಳಿಂದ ಮಂಡಲವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಈ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಆಶ್ಲೇಷ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಶ್ಯಸ್ತ. ಅದು ಸರ್ಪನ ನಕ್ಷತ್ರ ಪೂಜಾ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅನ್ನಸಂತರ್ಪಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ನಾಗರೋಗ ನಿವಾರಣೆ ಹಾಗೂ ಸಂತಾನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವ ದೈವ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ನಾಗಪೂಜೆ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿಯೇ ಎನ್ನುವಂತೆ ಹೆಂಗಸರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನಾಗಮ್ಮ, ನಾಗರತ್ನ, ನಾಗವೇಣಿ, ನಾಗಮಣಿ, ನಾಗಲಕ್ಷ್ಮೀ, ನಾಗಶ್ರೀ, ನಾಗಾಂಬಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆದರೆ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಗಂಡಸರಿಗೆ ನಾಗಪ್ಪ, ನಾಗರಾಜ, ನಾಗಾನಂದ, ನಾಗಭೂಷಣ, ನಾಗಲಿಂಗ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳು ಇಟ್ಟ ಪ್ರತಿಯೊಂದು

ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿಯು ನಾಗಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಹೆಸರಿನವರು ಒಬ್ಬರಾದರೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ನಾಗ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಗೆ ಒಂದು ಆಕರ್ಷಣೆ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಸಂಕರ್ಷಣ, ನಾಗ ಮತ್ತು ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯನನ್ನು ಅಭೇದ್ಯವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ.

೫. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗಾರಾಧನೆ :

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಿರೀಟ ಎಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಬೀದರ್‌ನಲ್ಲಿ 'ನಾಗಾ'ನನ್ನು ದೈವವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುವ ಪರಿಪಾಠ ತುಂಬಾ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಬೀದರ್‌ದ ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ಉಪಾಸನಾ ಪಂಥದ ಬಗ್ಗೆ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಂಡಾಗ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಆದಿಮೂಲ ದೈವ ನಾಗನಿದ್ದುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. 'ನಾಗವಂಶದ ಸಿಂಧ್ ಮನೆತನದ ಬಿಡದೋಳ್ ಸಿಂಧ್‌ನ ವಂಶಜರು ಬಹುಕಾಲ ರಂಜೇರುವಿನಿಂದ ಮಾಂಡಲೀಕರಾಗಿ ಆಳಿದರು. ನಾಲ್ಕನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಸಿಂಧರ ಆಳ್ವಿಕೆ ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಸಾಗಿ ಬಂದಿತ್ತು'*[೨೩]. ರಂಜೇರು ಇರುವುದು ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗಾಗಿ ನಾಗಾವಂಶದವರಿಂದಲೇ ನಾಗಾರಾಧನೆಯು ನಡೆದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಜನರು ನಾಗಾನನ್ನು ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಆರಾಧಿಸುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಟ್ಟಳೆ ನಾಡಿನ ರಂಜೇರಿನ ಸಿಂಧರು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳಿದರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಲೆ ಜೊತೆಗೆ ಜನಪದೀಯರ ಕಂಠವಾಹಿನಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತಹ ಅನೇಕ ಘಟನೆಗಳ ಚಿತ್ರ ಹಾಗೂ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಬರೆದದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ನಾಗಪೂಜೆಯು ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದದ್ದು ಎಂಬುವುದು ಜನಪದರ ಹೇಳಿಕೆ. ಇದು ನಿನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆಯದ್ದಲ್ಲ. ತಲಾ ತಲಾಂತರದಿಂದಲೂ ಇದ್ದಿತ್ತು ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ 'ನಾಗಪೂಜೆ' ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯು ಬಹುಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದಿರಬಹುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಠಿ ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಶ್ರೀಮಂತವಾದ ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆ, ಆಚರಣೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ರೂಢಿಗತವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು 'ನಾಗಾರಾಧನೆ' ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಆಚರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಮೂಲ ನಾಗಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವೇನೆಂದರೆ ಭಾರತದ ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ಈ ನಾಗಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಆಚರಣೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಆದರೆ, ಬೀದರ್ ಮಾತ್ರ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಆಚರಣೆ ತನ್ನ ಜೊತೆ ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅದು ನಾಗಪಂಚಮಿ ಎಂದು ಆಚರಿಸುವ 'ಭುಲಾಯಿ ಹಾಡುಗಳು' ಹಾಡುವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಕಾಣಸಿಗದೇ ಇಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮೂಲ ನಾಗದೇವ ಒಂದೇ ಇದ್ದರೂ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯು ಕೂಡ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಹೆಸರು, ಪೂಜಾ ವಿಧಿ, ರೂಪ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಭಾರತದ ವಿವಿಧೆಡೆ ವಿಭಿನ್ನ

ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ನಾಗಾನನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

೧. ಬೀದರ್‌ದ ಝುರಣಿಯಲ್ಲಿ ಹೀರೊಡ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ 'ನರ್ಸ್ಯಾ' ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡದವರು 'ಹೀರೊಡ್ಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಾಗಾರಾಧನೆ ಮಾಡುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಕುರಿತಾದ ಪುಸ್ತಕವೊಂದರಲ್ಲಿ 'ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಹೀರೊಡ್ಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ನರಸಿಂಹನನ್ನು ನಾಗದೇವತೆ ಎಂದು ಆರಾಧಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಹೀರೊಡ್ಯನ ಸಂಬಂಧವೂ ನಾಗದೇವತೆಗಳ ಜೊತೆಗಿದೆ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ*[೨೪]. ಹೀರೊಡ್ಯ ಎಂದರೆ ಹಿರಿಯ +ಒಡೆಯ ಆಗಿರಬಹುದು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ಮೇಲು-ಕೀಳು, ಬಡವ-ಶ್ರೀಮಂತ ಎಂಬ ವರ್ಗಭೇದವಿಲ್ಲದೇ ಅನನ್ಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಹೋಗಿ ಭಕ್ತರು ಪೂಜೆ, ಹರಕೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯು ಕರ್ನಾಟಕವಲ್ಲದೇ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಆಂಧ್ರ ರಾಜ್ಯಗಳ ಭಕ್ತರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಮದುವೆ, ಭಾಸಿಂಗ್ ಬೀಡುವುದು, ಜವಳ, ನೈವೇದ್ಯ ಕೊಡುವುದು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗಾಗಿ ನೂರಾರು ಭಕ್ತರು ಬರುತ್ತಾರೆ. 'ಸೋಮವಾರ', 'ಶನಿವಾರ' ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. 'ಶನಿವಾರ' ನಾಗನ ವಾರವೆಂದು, ಅನೇಕರು ಉಪವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಮುಟ್ಟಿನ ತೊಂದರೆ, ಕನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಾವು ಬಂದರೆ, ಸಂತಾನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಕ್ಷೇತ್ರ ಬೀದರ್ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಸುಮಾರು ೨ ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ತಾಣವಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಇದು ಸಹ ಸರ್ಕಾರದ ವಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

೨. ಬಸವಕಲ್ಯಾಣದ ಭರಮನಾಗಣ್ಣ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಂಠಾಳದ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವ 'ಭರಮನಾಗಣ್ಣ' ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ದೈವ. ಕೆಲವು ಮನೆಗಳ ಕುಲದೇವರಾಗಿಯು ಇರುವ ಈ ನಾಗಣ್ಣ ಸ್ಥಳೀಯರಿಂದಲೇ ಹೆಚ್ಚು ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರವಿಲ್ಲದೆಯೂ ತನ್ನ ಭಕ್ತರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ದೇವನಾಗಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ನೋಡಿದಂತೆ ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವ 'ನಾಗಬ್ರಹ್ಮ' ನಿಗೂ ನಮ್ಮಿ ಭರಮನಾಗಣ್ಣನಿಗೂ ನಂಟಿರಬಹುದೇ? ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನಮ್ಮ ಜನರು ಅಪಭ್ರಂಶಗೊಳಿಸಿ ಬರಮ-ಭರಮ ಎಂದು ಕರೆದಿರಬಹುದೇ? ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ ತಾಲ್ಲೂಕಾದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಕೇಳಿದ್ದು. ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಮುಂದೆ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ 'ನಾಗಬ್ರಹ್ಮ' ಕುರಿತು ಓದುವಾಗ, ನಮ್ಮ ಜನರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಅದು 'ಭರಮನಾಗಣ್ಣ' ಆಗಿರಬಹುದೆಂದು ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಶ್ರೀ ಸಂಭಾ ಜೋಶಿಯವರ ಪ್ರಕಾರ 'ಭರಮಃ ಬ್ರಹ್ಮ'*[೨೫] ಎಂಬುದು ಇದನ್ನೇ ಪುಷ್ಟಿಕರಿಸುತ್ತದೆ.

೩. ಕರಾವಳಿಯ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡ್ಯನನ್ನು ಹುತ್ತದ ಕಲಶದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿ ಆರಾಧಿಸುವಂತೆ ಬೀದರ್‌ನ ಬಸವಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ 'ಹೀರೊಡ್ಯ' ದುಂಡನೆಯ ಕಲ್ಲಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿ ಆರಾಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಬ್ಬರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಗುಡಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಒಳಗೆ ಇಂತಹ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು, ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಆ ಗುಡಿಯ ಗೋಡೆಯ ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 'ನಾಗ' ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಈ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಾಗಾರಾಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಪೂಜೆಯು ಸಹ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಮಾತ್ರ ಅಂತಹ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ಕಾಯಿ ಕರ್ಪೂರ, ಎಡೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವರು. ಈ ರೀತಿ 'ಹೀರೊಡ್ಯ' ಇರುವವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗದರ್ಶನ ಆಗುತ್ತಿರುತ್ತದಂತೆ ಯಾವುದೇ ತಪ್ಪುಗಳಾದರು ತಕ್ಷಣ ಸಣ್ಣ ಮರಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಾದರೂ ಮನೆಯವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆಯಂತೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನಾಗ ಅಡ್ಡಾಡುವಾಗ ಸುಗಂಧಯುಕ್ತ ಪರಿಮಳ ಸೂಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮನೆಯವರ ಅನುಭವದ ಹೇಳಿಕೆ. ಇದರಿಂದ ಮನೆಯವರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯಕಾರಿ ಘಟನೆ ಜರುಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅವರ ಸಮಾಧಾನದ ವಿವರಣೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ*. ಹೀಗಾಗಿ ಕೆಲವೊಂದು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ 'ಹಾವು' ಕಂಡರೂ 'ಅದು ನಮ್ಮ ಹೀರೊಡ್ಯ' ಏನೂ ಮಾಡದೆಂಬ ಭರವಸೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ನಿರ್ಭಯದಿಂದ ಇರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ನಿಜಕ್ಕೂ ರೋಚನೀಯವಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಯು ಜಾತಿ-ಕುಲ-ಭೇದಗಳಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯ 'ಹೀರೊಡ್ಯ' ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗದವರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ.

ಉದಾಹರಣೆಗೆ : ಕುಂಬಾರ, ಗೋಸಾಯಿ (ಗೋಸ್ವಾಮಿ), ಮರಾಠ, ಹಿಂದೂ ಮುಂತಾದವರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ 'ಹೀರೊಡ್ಯ' ಇರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

೪. ಹುಮನಾಬಾದ್ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಳ್ಳಿಖೇಡ್(ಬಿ) ದಲ್ಲಿ 'ಸೀಮಿನಾಗಣ್ಣ'ನೆಂದು ಗ್ರಾಮದ ದೈವನಾಗಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಸಂತಾನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ 'ನಾಗಾ'ನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಳ್ಳಿಖೇಡ್ ಊರಿನಿಂದ ಸುಮಾರು ೨ ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿಯ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ನಾಗಾ'ನನ್ನು ಸೀಮಿನಾಗಣ್ಣ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ರೂಢಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈಗಲೂ ಸಹ ಸಂತಾನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ನಾಗನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಲ್ಲದೇ ಜನರ ಇಷ್ಟ ಕಾಮನೆಗಾಗಿಯು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕರ್ನಾಟಕದವರಲ್ಲದೇ, ನೆರೆಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಹಾಗು ಆಂಧ್ರದ ಭಕ್ತರು ಹರಕೆ ಹೊತ್ತು ಸಲ್ಲಿಸಲು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇಂದಿಗೂ ಯಾರಾದರು ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದರೆ "ನಾಗಣ್ಣ" ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಕುರಿತು ನನ್ನ ಸಂಶೋಧನಾ ವಿಷಯವಾದ **'ಸೀಮಿನಾಗಣ್ಣ-ಒಂದು ಜನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ'** ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ನಂಬಿಕೆ, ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಸುದೀರ್ಘವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧.	ಡಾ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರ	: ಜಾನಪದ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಪ್ರ. ೧೯೮೫ , ಪು ೧೧೪೭
೨.	ಡಾ. ಯು. ಪಿ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ	: ತರಂಗ ೨೩ ಜುಲೈ ೨೦೦೯, ಪುಟ-೯
೩.	" ಅದೇ "	: " ಅದೇ "
೪.	" ಅದೇ "	: " ಅದೇ "
೫.	" ಅದೇ "	: " ಅದೇ "
೬.	" ಅದೇ "	: " ಅದೇ "
೭.	" ಅದೇ "	: " ಅದೇ "
೮.	ಕರ್ಮವೀರ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ	: ಪ್ರ.೩೦ ಜುಲೈ ೨೦೦೬, ಪು-೫೨
೯.	ಸೂಗಯ್ಯಾ ಹಿರೇಮಠ	: ರಂಜೇರಿನ ಸಿಂದರು. (ಪ್ರ.೨೦೦೨) ಪುಟ-೧೦
೧೦.	" ಅದೇ "	" ಅದೇ "
೧೧.	ಹಿ.ಚಿ. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯಾ	: ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ಕೋಶ ೧೯೯೬ ಪು-೪೭
೧೨.	" ಅದೇ "	" ಅದೇ "
೧೩.	ಡಾ. ಯು.ಪಿ.ಉಪಾಧ್ಯಾಯ	: ತರಂಗ ೨೩ ಜುಲೈ ೨೦೦೯, ಪುಟ-೧೧
೧೪.	" ಅದೇ "	" ಅದೇ "
೧೫.	" ಅದೇ "	" ಅದೇ "
೧೬.	ಡಾ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರ	: ಜಾನಪದ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಪ್ರ. ೧೯೮೫ ಸಂ.೨
೧೭.	ಡಾ. ಯು.ಪಿ.ಉಪಾಧ್ಯಾಯ	: ತರಂಗ ೨೩ ಜುಲೈ ೨೦೦೯, ಪುಟ-೯
೧೮.	ಹಿ.ಚಿ. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯಾ	: ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ಕೋಶ ೧೯೯೬ ಪು-೪೭
೧೯.	" ಅದೇ "	" ಅದೇ "
೨೦.	" ಅದೇ "	" ಅದೇ " ಪು-೪೮
೨೧.	ಡಾ. ಯು.ಪಿ.ಉಪಾಧ್ಯಾಯ	: ತರಂಗ ೨೩ ಜುಲೈ ೨೦೦೯, ಪುಟ-೧೨
೨೨.	" ಅದೇ "	" ಅದೇ " ಪು-೧೩
೨೩.	ಸೂಗಯ್ಯಾ ಹಿರೇಮಠ	: ರಂಜೇರಿನ ಸಿಂದರು. (ಪ್ರ.೨೦೦೨)
೨೪.	ವಿ. ವಿಶ್ವನಾಥ ಬೆಳಗುಂಪಾ	: ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರ ಝುರಣಾ ನರಸಿಂಗ ಪುಟ-೧೦
೨೫.	ಹಿ.ಚಿ. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯಾ	: ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ಕೋಶ ೧೯೯೬ ಪು-೪೭

ಅಧ್ಯಾಯ – ನಾಲ್ಕು.

ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರ ಪರಿಚಯ

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಿರೀಟದಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಈಗ ಅತ್ಯಂತ ಸಣ್ಣ ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿದ್ದ, ಆದರೆ ಇತಿಹಾಸ ಹೊತ್ತು ನಿಂತ ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಗತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಆಗಿತ್ತೆಂಬುದು ಸ್ಮರಣೀಯವಾದ್ದದ್ದು.

"ಬೀದರ" ಹೆಸರಿನ ಆಯ್ಕೆಯು ಕೂಡ ಸುಂದರ ಮತ್ತು ಅಷ್ಟೇ ಸರಳ. ಈ ಪದ 'ವಿದರ್ಭ' ಎಂಬುದುಕ್ಕೆ ಹೋಲುವದರಿಂದ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿಧುರನಗರವೇ ಬೀದರ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ಒಂದು ಊಹೆಯಾದರೆ ನಳ – ದಮಯಂತಿ ಕಥೆಯಲ್ಲಿನ 'ವಿದುರ' ಯುವರಾಜನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರಬೇಕೆಂದು ಇದೊಂದು ಊಹೆ*೧.

ಹಿಂದೆ ಇದು ಬಿದರಿನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಹೊಂದಿದ್ದರಿಂದ 'ಬಿದಿರು' ಪದವೇ ಬೀದರ ಆಯಿತೆಂದು ತರ್ಕಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬೀದರ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರದ ತುತ್ತತುದಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಬೀದರ, ಔರಾದ, ಭಾಲ್ಕಿ, ಹುಮನಾಬಾದ, ಮತ್ತು ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಬೀದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಸು. ೫.೪೫೬ ಕಿ.ಮೀ. ಆಗಿದ್ದು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಮಣ್ಣಿನ ಎತ್ತರದ ಧರಿಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ನೀರು ಉತ್ತರಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತ ಹೋಗಿ ಗೋದಾವರಿ ನದಿಗೆ ಸೇರಿದರೆ, ದಕ್ಷಿಣದ ಕೆಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರು ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸಮುದ್ರದ ಪಾತಳಿಯಿಂದ ಸುಮಾರು ೫೭೮.೫ ರಿಂದ ೬೧೦ ಮೀಟರ್ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದಿನ ಬೀದರ, ಭಾಲ್ಕಿ, ಹುಮನಾಬಾದ, ಔರಾದ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಪ್ರದೇಶವು ಬಹಳ ಎತ್ತರದ ಸಮತಳ ಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಕೆಂಪು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಜನವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಧರಿಪಟ್ಟಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಔರಾದ ತಾಲೂಕ ಕಪ್ಪು ಭೂಮಿ ಹೊಂದಿದ್ದು ಗುಡ್ಡ – ಘಟ್ಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರಿಂದ 'ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಧರಿ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಿ ಎಂಬ ಜನರ ಆಡು–ನುಡಿಯ ಪ್ರಭೇದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಘಟ್ಟ ಮತ್ತು ಎತ್ತರದ ಭೂಮಿಯ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಧರಿಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣು ಕೊರೆದು ಕಲ್ಲನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ವಿಶೇಷವಾದರೆ ಘಟ್ಟವಾಡಿಯ ಕಪ್ಪುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದು*೨.

ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮಾಂಜ್ರಾ ಮತ್ತು ಕಾರಂಜಾ ನದಿಗಳಿವೆ. ಉಪ ನದಿಗಳಾದ (ಚಿಕ್ಕ) ಮಲ್ಲಾಮಾರಿ, ಚುಳಕಿ, ಮಾಣಿಕನಗರ, ಮಧುರ, ಮುಂಗನಾಲ ಹಾಗೂ ಗಂಡೋರಿ ನಾಲಗಳು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಮಾಂಜ್ರಾ ಮತ್ತು ಕಾರಂಜಾ ನದಿಯ ಮಧ್ಯದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ತೊರೆಪಟ್ಟಿ ಎಂದು ಹೇಳುವರು.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾಂಜ್ರಾ ಮತ್ತು ಕಾರಂಜಾ ನದಿಗಳ ಮಧ್ಯದ ಪ್ರದೇಶವು ಫಲವತ್ತಾದ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಯ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಮಣ್ಣಿನ ದಿಬ್ಬ ಮತ್ತು ವನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಎತ್ತರದ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಮಣ್ಣಿನ ದಿಬ್ಬ ಮತ್ತು ವನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಎತ್ತರದ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಜೀವಿಗೆ ಬದುಕಲು ಅನುಕೂಲ ಹವಮಾನ ಸುಲಭ - ಸಹಜವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಆಹಾರ, ಮತ್ತು ನೀರು, ಆಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಗುಡ್ಡ ಮತ್ತು ಮರ, ದಿನ್ನೆಗಳ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾಚೀನ ಜನರು ಬದುಕಿ ಬಾಳಿರುವುದನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಇತರ ಪ್ರಸಿದ್ದ ನದಿಯ ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ನಾಗರೀಕತೆಯಂತೆಯೇ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾಂಜ್ರಾ ಮತ್ತು ಕಾರಂಜಾ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಮಾನವ ವಸತಿಯ ಮೂಲ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಾಂಜ್ರಾ ಮತ್ತು ಕಾರಂಜಾ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮರುಕುಂದಾ, ಖೇಣಿ ರಂಜೋಳ, ಬಗದಲ, ಚಳಕಾಪೂರ, ನಮದಾಪೂರವಾಡಿ, ಹಳ್ಳಿಖೇಡ (ಬಿ) ಮುಂತಾದ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಯುಗ, ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಜನವಸತಿಗಳಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ*[೨].

ಈ ಹಳ್ಳಿಖೇಡ (ಬಿ)ದ ಸೀಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ದೇವಸ್ಥಾನವೇ ಸೀಮಿನಾಗಣ್ಣದು ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸೀಮಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಅಟ್ಟಳೆನಾಡು, ಅಟಳೆನಾಡುಯೆಂದು ಈ ಮಾಂಜ್ರಾ ಮತ್ತು ಕಾರಂಜಾ ನದಿ ತೀರಿದ ಊರುಗಳಿಗೆ ವಿಂಗಡನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಈ ನಮದಾಪೂರವಾಡಿ, ಚಳಕಾಪೂರ, ಹಳ್ಳಿಖೇಡ (ಬಿ) ಈ ಮೂರು ಊರುಗಳನ್ನು ಅಟ್ಟಳೆ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಮೂರು ಊರುಗಳ ಅಂಚು ಕೂಡಿರುವ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಾಲಯ ಇರುದರಿಂದ ಈ ನಾಗದೇವಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಜನರು ನಮ್ಮೂರಿನ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆ ಎನ್ನುವ ರೂಢಿಯಂತೆ ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣಾ, ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣಾ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ರಂಜೇರಿನ ಸಿಂಧ ಜನಾಂಗದವರು ಮೂಲತ: ನಾಗ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೆಂದು ಈ ಜನಾಂಗದ ಜನ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರೋ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ನಾಗ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ನೆಲೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಆ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸೀಮಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ನಾಗನೇ ಮುಂದೆ ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನೊಂದಿಗೆ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ನಾಗನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಯು ಇಲ್ಲಿನ ರಂಜೇರಿನ ಸಿಂಧರ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೪ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವುದು ಸೂಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಊರಿನ ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಪದರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿರುವ ಅಂಶವೇನೆಂದರೆ - ಹಿಂದೆ ಸು. ೧೫ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ೩ನೇ ಮಹ್ಮದ ಆದಿಲ್ ಶಾಹ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀದರ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟುವಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಲು ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುತ್ತ-ಮುತ್ತಲಿನ ಹಲವಾರು

ಊರುಗಳಿಂದ ಕಲ್ಲು ಮಣ್ಣುಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ಈ ಸೀಮಿ ನಗಣ್ಣಾ ಎಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮುಂದಿನ ರಸ್ತೆಯಿಂದ ಬೀದರಗೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗವಿತ್ತು. ಆ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಒಂದು ಸಲ ಕಲ್ಲು ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಗಾಡಿಯಿಂದ ಒಂದು ಕಲ್ಲು ಬಿತ್ತು ಅದನ್ನೇ ಅನೇಕ ದಿನಗಳು, ವಾರಗಳು, ತಿಂಗಳುಗಳು ಕಾಲ ಯಾರು ನೋಡಲಿಲ್ಲವಂತೆ, ಹೀಗೆ ಒಂದು ದಿವಸ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಆ ಕಡೆಯಿಂದ ಹೋಗುವಾಗ ತನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಆ ಕಲ್ಲು ಎಷ್ಟು ಹೊಳಪುಳ್ಳದ್ದು ಅದು ಏನಿರಬಹುದು ಎಂಬ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಅದನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಮುಖ ಮಾಡಿ ನೇರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದನಂತೆ. ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಕಂಡದ್ದು ಆ ಹೊಳಪುಳ್ಳ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ನಾಗ ಬಿಂಬ ಕಂಡು, ಇದು ಬರಿ ಕಲ್ಲಲ್ಲ ನಾಗದೇವನೆಂದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತಿಷ್ಟಾಪಿಸಿದನು. ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಗೆ ಪುಷ್ಟಿಕೊಡುವಂತೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೫ರ ಹಿಲಾಲಪೂರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಬಡಗಲು ಹಳ್ಳಿಖೇಡ' ಹೊಲದ ಮೇರೆ ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖದಿಂದ ಇದು ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಇದೆ*[೪] ಎಂಬುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಅದು ಅಂದಿನಿಂದ ಹಾಗೆಯೇ ಇದೆ. ಈವತ್ತೀಗೂ ಕೂಡ ಅದನ್ನು ಯಾರೂ ಮುಟ್ಟಿ ಬೇರೆಡೆಗೆ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ದೇವಾಲಯದ ಸುತ್ತಲೂ ಭಕ್ತಾದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಅದರ ಜಿರ್ಣೋಧಾರ ಕಾರ್ಯ ಕೂಡ ಭರದಿಂದಲೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮೂಲ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ನಾಗಮೂರ್ತಿ ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಹೇಗಿದೆಯೋ ಹಾಗೇಯೇ ಇದೆ. ಆ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತಗ್ಗು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮೇಲೆ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಊರಿನ ಹಲವಾರು ಭಕ್ತರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು ಧಾರ್ಮಿಕ ನೆಲೆಯಿಂದ ಕಂಡುಕೊಂಡರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸತ್ಯವಿರಬಹುದೆಂದು ಅನಿಸುತ್ತದೆ.

- **ಸೀಮಿ ನಾಗದೇವನನ್ನು ಕುರಿತ ಆಕಾರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು**

ಸಿಂಧರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಅಟ್ಟಳೆ ನಾಡಿನ ಚರಿತ್ರೆ ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಅಟ್ಟಳೆ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಹಳ್ಳಿಖೇಡ (ಬಿ) ಗ್ರಾಮದ ಇತಿಹಾಸವು ತುಂಬಾ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ಅಟ್ಟಳೆ ನಾಡನ್ನು ಆಳಿದ ಸಿಂಧರು ಶೈವ ಧರ್ಮ ಪರಿಪಾಲಕರು, ಮುಂದೆ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಆ ಅರಸು ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ದತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಅಟ್ಟಳೆ ನಾಡಿನ ಸಿಂಧ ಅರಸರು ಬರೆಸಿದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ*[೫]. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೇವರಿಗೆ ದತ್ತಿ ದಾನ ಕೊಟ್ಟ ವಸ್ತು ಕೊಟ್ಟ ವಸ್ತು ಭೂಮಿಯ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಾಗ ಸುತ್ತಲಿನ ಗ್ರಾಮಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಿಸಿದ್ದರೆ ಈ ಭಾಗದ ಇತಿಹಾಸದ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಬೆಳಕು ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಗ್ರಾಮಗಳು ಇಂದು ಹಾಳುಬಿದ್ದರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೇ ಹೆಸರು ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿರಬಹುದು. ಅವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ನಾಡಿಗೆ ಜನಪದವೆಂದು ರಾಜಧಾನಿಗೆ ನೆಲವೀಡು ಅಧಿಷ್ಠಾನವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ೧ ಪುರ (ಪಟ್ಟಣ) ೨ ಅಗ್ರಹಾರ ೩ ಪಲ್ಲಿ (ಹಳ್ಳಿ) ಗ್ರಾಮಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಯ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿವರಣೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ*[೬].

ಹಿಂದೆ ಹಳ್ಳಿಯ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುವ ಪ್ರಭುಗಳು ಆಯಾ ಗ್ರಾಮದ ಸೀಮೆ – ಗಡಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆರೆ, ಹಳ್ಳ, ಪಕ್ಕದ ಗ್ರಾಮ. ನೆಟ್ಟ ಕಲ್ಲು, ಸೀಮೆ ಗುರುತುಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಸುತ್ತಲೂ ಬೇಲಿ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದವು. ಊರಿಗೆ ಕೋಟೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಯಾ ವೃತ್ತಿಯ ಜನರು ಒಂದೆಡೆ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇವಾಲಯದ ಸುತ್ತಲೂ ಅರ್ಚಕರೂ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯದ ಸೇವಕರೂ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜರೇ ಹೊಸದಾಗಿ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ವಿವರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಅಟ್ಟಳೆ ನಾಡಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಗ್ರಾಮದ ಹಳ್ಳಿಖೇಡ (ಬಿ) ಗ್ರಾಮ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿರುವ ಕೆಲ ಶಾಸನಗಳು*[೭]

- ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೫ ರ ಹಿಲಾಲಪೂರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ **'ಬಡಗಲು ಹಳ್ಳಿಖೇಡ'** ಹೊಲದ ಮೇರೆ ಎಂದಿದೆ.
- ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೦ ರ 'ರಂಜೇರು' ಶಾಸನದಲ್ಲಿ **'ಹಳ್ಳಿಖೇಡದ ವಿಶೇಷ ಮಹಾಜನಂಗಳು ಕೊಟ್ಟ ತೋಟಂ'** ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ.
- ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦ ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯನ 'ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ **'ಪಳ್ಳಿಖೇಡ'** ದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಹಳೆಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಖೇಡ' ಎಂದರೆ 'ಗ್ರಾಮ' ಎಂದಾಗುವುದು. 'ಪ' ಕಾರಕ್ಕೆ 'ಹ' ಕಾರ ಬಂದು 'ಪಳ್ಳಿ' ಗೆ 'ಹಳ್ಳಿ' ಯಾಗಿದೆ. 'ಹಳ್ಳಿಖೇಡ' ಎಂದರೆ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಹುಮನಾಬಾದ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಾಮದ ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೫ರ ಹಿಲಾಲಪೂರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬಡಗಲು ಎಂಬ ಪದ ಬಳಸಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇದು ಸೀಮಿ ನಾಗದೇವ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಇಂಬು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅದಲ್ಲದೇ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೦ರ ರಂಜೇರು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಖೇಡದ ವಿಶೇಷ ಮಹಾಜನಂಗಳು ಕೊಟ್ಟ ತೋಟ ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಅದು ಇಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚ ಹಸಿರ ತೋಟಗಳು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇದ್ದವು ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅದಲ್ಲದೇ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಆದಿ ಮೂಲದ ಇವ ದೈವ

ನಾಗನಿದ್ದುದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ "ನಾಗವಂಶದ ಸಿಂಧು ಮನೆತನದ ಬಿಡುದೋಳ್ ಸಿಂಧನ ವಂಶಜರು ಬಹುಕಾಲ ರಂಜೆರುವಿನಿಂದ ಮಾಂಡಲೀಕರಾಗಿ ಆಳಿದರು. ೪ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಸಿಂಧರ ಆಳ್ವಿಕೆ ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಸಾಗಿಬಂದಿತ್ತು"[*೮]. ರಂಜೇರು ಇರುವುದು ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ಅಟ್ಟಳೆ ನಾಡಿನ ರಾಜ್ಯರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮೇರೆಗಳು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಮೇರೆಗಳಿಗೆ ಸೀಮೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಅಟ್ಟಳೆ ನಾಡಿನ ಸಿಂಧರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಖೇಡ (ಬಿ) ಕೂಡ ಒಂದು. ಹೀಗಾಗಿ ಆ ಊರಿನ ಮೇರೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಸಂಕೇತ ನಾಗಪ್ರತಿಮೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದರು. ಅದುವೇ ಈ ನಾಗಣ್ಣದೇವ ಎಂದು ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾವೆಯಿಂದ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ ಇದು ಈ ನಾಗವಂಶದವರಿಂದಲೇ ನಾಗರಾಧನೆಯು ನಡೆದು ಬಂದಿರಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಗದ ಜನರು ಕೂಡ ನಾಗನನ್ನು ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಆರಾಧಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಅದಲ್ಲದೇ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದ 'ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ' ಎಂಬ ಗದ್ಯಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ಥಳದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಇದು ಅಲ್ಲಿನ ಜನ ಜೀವನದ ಗುರುತು ನೀಡುವಂಥದ್ದು ಆಗಿದೆ.

ಅಟ್ಟಳೆ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಇತರೆ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಲುಗಳು[*೯]

- ೫೦,೨, ಹಳಖೇಡದಲು ಅಶೇಷ ಮಹಾಜನಂಗಳು ಕೊಟ್ಟತೋಟಂ ಮರಿಕೇಲು ವೈಜಗೊಂಡನ ಮಧುವಳು ಬಾಚಕಟ್ಟೆ ಗಾವುಂಡಿ ಕೊಟ್ಟ ತೋಟಂ ನೂರಿ...... ಹಜ್ಜರಸನ ಮಗಂ ವಿರಹೆಮ್ಮಾಡಿಯರಸಂ ಸಿರಿಸಿಗೆಯಲು ಕಾಳಿಯ ಪೂ ...... ನೆಗಳೆ
- ಸೀಮೆವೊಂದುದರಿತಿ ಪಡುವಲು ರಂಜೇರು ಕೋಟೆಯಿಂ ಬಡಗಲು ತೋಟ ೨ ಬಿದಿರು ಬನದಿ ಪಡವಲ್ ತೋಟ ...... ಗಳು ಬಿಟ್ಟರು ಹೇರಿಂಗೆ ಎಲೆ ೧೫೦ ಪೊಂಗೆ ಅಡಿಕೆ ೧೦ ಮಾನಂ.
- ...... ರದಕು ಸೀಮೆಯ ತೆಂಕಲು ಹೇಮೇಶ್ವರದ ಸೀಮೆಯ ನಟ್ಟಕಲ್ಲು ಪಡವಲು ಸತಳಿಗೆಯ ಬಡಗಲು ಮೂಲಿನಗೆಯ ಭೂಮಿ ನಾರಂಜೆ ಮೇರೆ ॥ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಬಜ್ಜೇಶ್ವರದೇವರಗ್ಗೆ ಆ ಭೂಮಿಂ ಬಡಗಲು ಮಾಲಿಗರ ನಾತರಸನ ಸ್ಥಳಂ ಮತ್ತಂ ೩೦ ಮೂಲ

ಹುಮನಾಬಾದ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳು ಅಟ್ಟಳೆ ನಾಡಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅಟ್ಟಳೆ ನಾಡಿನ ವಿಭಾಗ ಕುರಿತು ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದವರು ಡಾ॥ ಜೆ.ಎಂ. ನಾಗಯ್ಯನವರು ತಮ್ಮ '೬ನೇಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನ' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಟ್ಟಳೆ ನಾಡು ೩೦೦ರ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಟ್ಟಳೆ ನಾಡಿನ ಮುಖ್ಯ ರಾಜಧಾನಿ ರಂಜೇರು ಆಗಿತ್ತೆಂದು ದಿ॥ ವಿ.ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮತ್ತು ಬಾ.ರಾ. ಗೋಪಾಲರಾಯರು ನಿರ್ಧಿಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ'[*೧೦].

"ಧನಸಿರಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಟಳೆ ಮುನ್ನೂರರ ಬಳಿಯ ರಾಜಧಾನಿ ಧನಸಿರಿ" ಎಂದಿರುವುದರಿಂಡ ಡಾ॥ ಜೆ.ಎಂ. ನಾಗಯ್ಯನವರು ಅಟ್ಟಳೆ ನಾಡಿಗೆ ಧನಸಿರಿ ಯೆ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿರಬೆಕೆಂದು ಅನುಮಾನ ಪಟ್ಟಿರುವರು. ಆದರೆ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಟಳೆ ಮುನ್ನೂರರ ಬಳಿಯ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನುವಲ್ಲಿ ಅದರ ನೆರೆಯ ನಾಡಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗುವುದೇ ಹೊರತು ಅಟ್ಟಳೆನಾಡಿನದಲ್ಲ ಎಂಬುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಂಜೇರು ಅಟ್ಟಳೆ ನಾಡಿನ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ಹಳೆಯಖೇಡ. ಮರಿಕಲ್ಲು, ಸಿರಸಿಗೆ, ಕಂಬಠಾಣ, ಬರದಾಳ, ಹಜ್ಜರಗಿ, ಹಾಲಹಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದವು ಸೇರಿದ್ದವು. ಅಟ್ಟಳೆ ನಾಡು ೩೦೦ರಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಉಪ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ*[೧೧]. ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕಡೆ ಸಿಂಧರ ಮನೆತನದ ಅರಸರು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮನೆತನದ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಖೇಡ ಕೂಡ ಒಂದು.

ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣ ದೇವಾಲಯದ ಪೂಜಾ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಂತಹ ಮನೆತನಗಳು.

ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಹಳ್ಳೀಖೇಡ ಸೀಮಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗದೇವನಾಗಿ ಊರಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ಕೊಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವ ಸೀಮಿನಾಗಣ್ಣನ ಪೂಜೆ "ಹೂಗಾರ" ಮನೆತನದವರೇ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವರು ಎಂಬುದು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಪದಿಯರ ಹೇಳಿಕೆ. ಆ ಮನೆತನದ ತುಂಬಾ ಹಳೆಯ ಹೆಸರು ಹಣಮಂತಪ್ಪಾ ಹೂಗಾರ ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ಇದೆ. ಊರಿನ ಜನ ಮುಂದೆ ಅವರ ಮಗ ಗುಂಡಪ್ಪಾ ಹೂಗಾರ ಮುಂದುವರಿದು ಕಲ್ಲಪ್ಪಾ ಹೂಗಾರ ಮಾಡುತ್ತಾ ವಂಶಪಾರಂಪರೆಯಾಗಿ ಮುಂದೆ ನಾಗಪ್ಪಾ ಹೂಗಾರ ಎಂಬ ಅದೇ ಮನೆತನದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಜಾತ್ರೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುವ ಬೆಳ್ಳಿ ನಾಗಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಹೂಗಾರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವರ್ಷವಿಡೀ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಅವರ ಮನೆಯಿಂದಲೇ ತಂದು ಉತ್ಸವ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಆ ಬೆಳ್ಳಿ ನಾಗಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಂದೆ ಒಬ್ಬ ಹೂಗಾರ ಮನೆತನದ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಮನೆಯ ಆಕಳು ಮಾರಿ ಬೆಳ್ಳಿ ತಂದು ಆ ಬೆಳ್ಳಿ ನಾಗಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು ಎಂಬುವುದು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಪದರ ಹೇಳಿಕೆ.

ಅಂತೆಯೇ ಜಾತ್ರೆಯ ರಥ ಉತ್ಸವದ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳು ಊರ ಮಾಲೀಗೌಡರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾರಣ ಅವರು ಆ ದೇವಸ್ಥಾನದ ನಿಜವಾದ ಮೂಲ ಕಟ್ಟಡ ಕಾರರು. ಸಂಗಪ್ಪಾ ಮಾಲೀ ಪಾಟೀಲ್ ಗೌಡರು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು ಎಂಬುದು ಸಂದರ್ಶನದಿಂದ ದೊರೆತ ಮಾಹಿತಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಗೌಡರು ಈ ದೇವಸ್ಥಾನ ಕಟ್ಟಲು ಮೂಲ ಸಹಾಯಕರ್ತರು. ನಾಗಪ್ಪಾ ಅವರ ಕನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು ೭ ಊರು ಸೀಮ್ಯಾಗ ನನ್ನ ಗುಡಿ ಕಟ್ಟು ಎಂದು ಹೇಳಿದನೆಂಬುದು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆ.

ಹಾಗಾಗಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗೋಪುರಗಳಿದ್ದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಗ ಪ್ರತಿಮೆ, ಬಲಕ್ಕೆ ಶಿವಲಿಂಗ, ಎಡಕ್ಕೆ ಗಣಪತಿ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ನಾಗ ಪ್ರತಿಮೆಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಹೊರಗಡೆ ಒಂದು ಬಸವಣ್ಣನ ಮೂರ್ತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ, ಜನಪದಿಯರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಶಿವನಿರುವ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಮೂರ್ತಿ ಇರುವುದು ಸಹಜ.

ಆ ಏಳು ಸೀಮಿ ಊರುಗಳು ಎಂದರೆ ಚಳಕಾಪುರ, ನಮ್ದಾಪುರ ವಾಡಿ, ಹಳ್ಳಿಖೇಡ (ಬಿ), ಸಕ್ಕರೆ ಗಂಜ ವಾಡಿ, ಕಬೀರಾಬಾದ್ ವಾಡಿ, ಮದ್ದಿನ ವಾಡಿ, ಸಿಂದಬಂದಗಿ ಎಂಬ ಊರುಗಳ ಸೀಮಿಗೆ ಈ ದೇವಸ್ಥಾನವಿರುವುದು.

ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಯಥಾ ಪ್ರಕಾರ ಕಾಯಿ, ಕರ್ಪೂರ, ಹೂ – ಕಡ್ಡಿ ಸಂಗೀತದ ಮಂಗಳಾರುತಿ ಜೊತೆಗೆ ದಿನನಿತ್ಯದ ಪೂಜಾ ವಿಧಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆಗಳು ಸರದಿಯಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮೊದಲಲ್ಲಿ ೩೬೦ ಸದಸ್ಯರಿಂದ ಪ್ರತಿ ಸದಸ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ೨೫೦ರೂ. ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸದಸ್ಯತ್ವ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದೇ ಸರದಿಯಂತೆ ರುದ್ರಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ಅದರ ಸದಸ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ೫೦೦ರೂ. ಗಳಂತೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಈಗ ಸದ್ಯ ೧೧೦೦ರೂ. ಪ್ರತಿ ಸದಸ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶ ದಿಂದ ಈ ಹಣ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಕಾಶಪ್ಪಾ ಭರಶಟ್ಟಿ ಮತ್ತಿತರರು, ಈ ಯೋಜನೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು ಎಂಬುವುದು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಪದರ ಹೇಳಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಅಭಿಷೇಕದ ಉಸ್ತುವಾರಿಯನ್ನು ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಲಾ ಸಂಗಯ್ಯನವರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಅವರ ಮಗ ಅಶೋಕ ಹಾಲಾ ಇವರು ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಎಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಹೂಗಾರ ಮನೆತನದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೇಳಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಸಾಗಿ ಬಂದ ಉಸ್ತುವಾರಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಮನಸ್ತಾಪ ಬಂದು ಹೂಗಾರ ಮನೆತನದವರೆ ಬೆಳ್ಳಿ ನಾಗ ವರ್ಷವಿಡೀ ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇಟ್ಟು ಪೂಜಾಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಒಮ್ಮೆ ಆ ಮನೆತನದ ಹಿರಿಯ ತಲೆ ಚಿಮಣಾಬಾಯಿ ಅಜ್ಜಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಮೂರ್ತಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಏನಾದರೂ ಅಡವಿಟ್ಟು ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಒಪ್ಪಿಕೋ ಎಂದರು. ಈ ನಿರ್ಬಂಧ ಇಡುವ ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಅಡವಿಡಲು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಏನೂ ಇಲ್ಲ ಈ ಜವಬ್ದಾರಿ ನಾನು ಒಲ್ಲೆ ಎಂದಳು. ಅದನ್ನು ಮುಂದೆ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪಂಚ ಕಮೀಟಿಯವರು ಒಬ್ಬ ಚೇರಮೆನ್ ನನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ಈ ಜವಬ್ದಾರಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಅವರು ಭರಶೆಟ್ಟೆರ್ ವೀರಶೆಟ್ಟಿ ಎಂದು. ಇವರ ಉಸ್ತುವರಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಗ ಪ್ರತಿವರ್ಷದಂತೆ (ಇತ್ತೀಚಿನ) ಶ್ರಾವಣ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ೪೧ ದಿನದ ಮಾಲೆ ಹಾಕುವ, ಭಜನೆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ಇಟ್ಟು ಪೂಜಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆ ಮೂರ್ತಿ ಕಳವು ಆಯಿತು ಎಂಬುದು ಊರ ಜನರ ಹೇಳಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಇದಾದ ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಾಲಯ ಸರ್ಕಾರದ ವಶಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು. (೨೦೦೭ ರಲ್ಲಿ) ಈಗ ಸದ್ಯದ ಜಾತ್ರಾ ಮಹೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದು ಬೆಳ್ಳಿ ಮೂರ್ತಿ ಇಟ್ಟು ಪೂಜಿಸಿ ಉತ್ಸವ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ೨೦೦೭ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ವಶವಾದಮೇಲೆ ಝುರೆಪ್ಪಾ ಎಂಬ ಪೂಜಾರಿ ನೇಮಕವಾಗಿ ಪೂಜಾ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರು ಮುಂದೆ ೨೦೦೮ ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಪ್ಪಾ ಹೂಗಾರ, ೨೦೦೯ರಲ್ಲಿ ಬಾಬು ಹೂಗಾರ ಎಂಬ ಪೂಜಾರಿ ಆಯ್ಕೆಯಾಗಿ ಜನಸಮ್ಮತಿಯೊಂದಿಗೆ ಪಂಚ ಕಮಿಟಿಯ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಂತೆ ಪೂಜಾ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಒಬ್ಬ ಮುಸ್ಲೀಮ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೈನುದ್ದಿನ ಮಾಸುಲದಾರ ಎಂಬುವನು ದೇವಾಲಯದ ಉಸ್ತುವಾರಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ೨೦೦೦ರೂ. ಸಂಬಳ ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಈಗ ಒಟ್ಟು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಭೂಮಿ ಎಂದು ೩೧ ಎಕ್ಕರೆ ಭೂಮಿ ಇದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಎಲ್ಲವೂ ದೇವರ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದು, ಈಗ ಸರ್ಕಾರದ ವಶಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸರ್ಕಾರದ ವಶಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಮುಂಚೆ ಆ ಊರಿನ ಹಲವು ಗಣ್ಯರು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಂಡಿದರು ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಹಲವು ಮೌಖಿಕ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಿವೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾ ಶಂಕರಪ್ಪಾ ಮತ್ತು ಬಸವಣಪ್ಪಾ ಭರಶೆಟ್ಟಿ, ಅವರು ಜಾತ್ರಾ ಉತ್ಸವ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು, ಅದಕ್ಕೆ ವೀರಭದ್ರಪ್ಪಾ ಮದಕಟಗಿ ಪಿಲ್ಲರ್ ಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ, ವಿವಾಹ, ಜವಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆಯುತ್ತ ಇದ್ದು ಈ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಿರಬೇಕೆಂದು ಕಾಶಪ್ಪಾ ಭರಶೆಟ್ಟಿ, ಬಸ್ವರಾಜ ಪ್ರಭಾ ಮತ್ತು ಬಾಬುರಾವ ಬೆಳಕೆರಿ, ವೀರೇಂದ್ರಪ್ಪಾ ಪ್ರಭಾ, ವೀರಣ್ಣಾ ವೀರದೊಡ್ಡಿ, ನೇಮಿನಾಥ ಕಿವಡೆ ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಸೇರಿ ಸತತವಾಗಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಊರೂರು ಅಲೆದು, ಚಂದಾ ಮಾಡಿ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿ ಹಾಕಿಸಿದರು.

ಈ ದೇವಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಾರಿ ಮಹಾ ಉತ್ಸವ, ವಿಶೇಷ ಪೂಜಾ ವಿಧಿಗಳು ಜರುಗುತ್ತವೆ.

ಮೊದಲನೇಯದು : ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸದ ನಾಗಪಂಚಮಿ.

ಎರಡನೇಯದು : ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ೪೧ ದಿನದ ವರೆಗೆ ಮಾಲೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ನಾಗೇಶ್ವರರಾಗಿ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುವುದು.

ಮೂರನೆಯದು : ದೀಪಾವಳಿ ನಂತರದ ಗೌರಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗೆ ಹಿಂದಿನ ಶನಿವಾರ ಅಥವಾ ಮುಂದಿನ ಶನಿವಾರದಂದು ನಡೆಯುವ ಜಾತ್ರಾ ಉತ್ಸವ.

ಹೀಗೆ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಜನಪದೀಯರಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ಸವಗಳು ಬರುಬರುತ್ತ ದುಡ್ಡಿನ ದುರಾಸೆಯಿಂದ ಹಲವಾರು ಪೂಜೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಾಗದೋಷ ಎಂಬ ಹಲವು ದೋಷಗಳಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಜನರಿಂದ ದುಡ್ಡು ಊಸುಲಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ತಾಣಗಳಾಗಿ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು-ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಜನಪದರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕೆಲವು ಸತ್ಯ ಘಟನೆಗಳು

ಸುಕ್ಷೇತ್ರ ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿಖೇಡ್ (ಬಿ) ಈ ದೇವರ ಅನೇಕ ಭಕ್ತರು ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣ, ಸೀಮಿ ನಾಗನಾಥ ಎಂದೆಲ್ಲಾ ಕರೆಯುವರು ಈ ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಂತಾನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಒಳ್ಳೆಯದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಪೂರೈಸುವ ದೇವ, ಕೆಟ್ಟದ್ದಾಗಿದ್ದರೆ ಶಾಪ ನೀಡುವ ಉಗ್ರರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಸರ್ವಭಕ್ತರ ಇಚ್ಛೆ ಪೂರೈಸುವ ದೇವರಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅನಂತ ಲೀಲೆಗಳು ಈ ದೇವನಿಂದಲೇ ಆಗಿವೆ ಎಂಬುದು ಜನಪದಿಯರ ನಂಬುಗೆಗಳು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಜೋಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

೧. ಒಂದು ಸಲ ಸೋಲಾಪೂರದ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಮುವತ್ತು ವರ್ಷದಿಂದ ಮಕ್ಕಳೇ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಅಲ್ಲಿನ ಹೆಸರು ಕೇಳಿ ದರ್ಶನಪಡೆಯಲು ಬಂದರು ಹರಕೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬಂದರು, ಆ ತಾಯಿ ಇಂತಹ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತಳು " ನನಗೆ ನಿನ್ನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಮಗುವಾದರೆ ನನ್ನ ಎದೆಹಾಲನ್ನು ನಿನ್ನ ಹೆಡೆಹಿಡಿದು ಕುಡಿಸುವೆನು, ಮಗುವಿನ ಕಣ್ಣಿನ ಕಾಡಿಗೆ ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚುವೆನು" ಎಂದು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತಳು. ಆಗ ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಳೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಮಗುವಾಯಿತು, ಆ ಮಗುವಿನ ಗುಂಗಿನಲಿ ದರ್ಶನದ ಹರಕೆಯು ಎಷ್ಟೋದಿನ ಕಳೆದರು ಮರೆತೇಬಿಟ್ಟಳು.

ಒಂದು ದಿನ ಆ ಮಗು ಆಟವಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಎದುರಿಗೆ ಹೆಡೆಯೆತ್ತಿ ಹಾವು ನಿಂತದ್ದು ಆ ತಾಯಿಗೆ ಕಂಡಿತ್ತು ಆವಾಗ ಆಕೆಗೆ ಹರಕೆಯ ಅರಿವಾಯಿತು, ಎಲ್ಲಾ ಬಂಧುಗಳೊಡನೆ ಹಳ್ಳಿಖೇಡ ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದರು ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಸತ್ವ ಪರೀಕ್ಷೇಗಾಗಿಯೇ ಸ್ವತಃ ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣ ಸರ್ಪ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಎದುರು ಗುಡಿಯಿಂದ ಬಂದನು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಎಲ್ಲರೂ ಭಯಭೀತರಾಗಿ, ರೋಮಾಂಚನಗೊಂಡು ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಮಗುವಿನ ತಾಯಿ ಸರ್ಪವನ್ನು ಕಂಡು ಭಯದಿಂದ ಓಡಿ ಹೋದಳು. ಯಾರು ಏನೇ ಹೇಳಿದರು ಧೈರ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ನಂತರ ಹಾವು ಮಗುವಿಗೆ ಮೂರು ಸುತ್ತು ಹಾಕಿ ಮಗುವಿಗೆ ತನ್ನ ಹೆಡೆಯಿಂದ ಮುಟ್ಟಿತು. ತತಕ್ಷಣವೆ ಮಗುವಿನ ಪ್ರಾಣಪಕ್ಷಿಯು ಹಾರಿ ಹೋಯಿತು. ಹಾವು ಮಾಯವಾಯಿತು ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಣಗಾರರ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಗುಡಿಯ ಸುತ್ತಲು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಪೂಜಾರಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೨. **ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮತ್ತೊಂದು ಪವಾಡ :-** ಶ್ರೀಮತಿ ಗೌರಮ್ಮಾ ಗಂಡ ನಾಗಪ್ಪಾ ಹಳೀ ಗೌಡ ಮು॥ ರುಮ್ಮನಗೂಡ, ತಾ॥ ಚಿಂಚೋಳಿ, ಜಿ॥ ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ ಇವರಿಗೆ

ಒಟ್ಟು ೮ ಜನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ೭ನೇ ಪುತ್ರನಾಗಿ ಜನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಹಣಮಂತರಾವ ತಂದೆ ನಾಗಪ್ಪಾ ಹಳೀಗೌಡ ಇವರು ೧೯೭೦ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಇವರು ಎರಡು ವರ್ಷ ತಂದೆ ತಾಯಿಯ ಮಗನಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಮೂರನೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಭೀಮನ ಅವತಾರ ತಾಳಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರ ತಂದೆ-ತಾಯಿಯರು ಜಡೆ ತೆಗೆಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಇಟ್ಟುಕೋಂಡಿದ್ದರು ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಜಡೆಯನ್ನು ಹಠಮಾಡಿ ಶಿವಲಿಂಗದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಜಡೆ ತೆಗೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆನಂತರ ೪ನೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ನಾಗೇಶ್ವರ ಅವರ ರುದ್ರಾವತಾರ ತಾಳಿದರು. ತದನಂತರ ೧೯೭೬ರಲ್ಲಿ ಲಿಂಗೈಕ್ಯರಾದರು. (ದೇಹಾಂತ ರಾದರು) ಆನಂತರ ಅವರ ಮನೆಯವರಿಗೆಲ್ಲ ಕಾಡುತ್ತಿದ್ದರು, ಆ ಮೇಲೆ ಅವರ ತಂದೆಯವರು ಚಿತ್ತಾಪೂರ ತಾಲೂಕಿನ ಭರತನೂರ ಗ್ರಾಮದ ಶ್ರೀ ಗುರು ನಂಜೇಶ್ವರ ತಾತನವರ ಹತ್ತಿರ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು. ಆಮೇಲೆ ತಾತನವರ ಅವರ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದರು. ಆ ಸಮಾಧಿ ಕಟ್ಟಿಸುವಾಗ ಹಳ್ಳಿಖೇಡ (ಬಿ) ಗ್ರಾಮದ ಶ್ರೀ ನಾಗನಾಥ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು, ಸಮಾಧಿ ಒಳಗಡೆ ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ತಾತನವರು ವಚನ ನೀಡಿದರು. ಇವರು ಹೇಳಿದಂತೆ ವರ್ಷದೊಳಗಡೆ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದರು. ಇದಾದನಂತರ ಅವರ ಮೊದಲನೇ ಮಗನಾದ ಶ್ರೀ ಬಸ್ವರಾಜ ತಂದೆ ನಾಗಪ್ಪಾ ಹಳೀಗೌಡ ಇವರ ಮದುವೆ ೧೯೮೭ನೇ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಜರುಗಿತು. ಅನಂತರ ಅವರ ನಾಲ್ಕನೇ ಅಕ್ಕನವರಾದ ಶ್ರೀಮತಿ ಮಹಾದೇವಿ ಅವರ ಮೈಯಲ್ಲಿ ನಾಗೇಶ್ವರ ಅವತಾರ ತಾಳಿದಾಗ ಅವರ ತಮ್ಮನಿಗೆ ನೀನು ನಿನ್ನ ತಮ್ಮನ ಸಮಾಧಿಗೆ ಗುಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಒಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ನಿನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸುತ್ತೇನೆ. ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅವರು ಹೇಳಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದರು. ಅದಾದ ಒಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಪುತ್ರ ಸಂತತಿಯಾಯಿತು. ಪುತ್ರನ ಹೆಸರು ಕೂಡ ಹಣಮಂತರಾವ ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದರು. ಇದೇ ತರಹ ಹಲವರಿಗೆ ಬೇಡಿದ ವರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ, ಹಾಗೇ ವರ್ಷದ ಯುಗಾದಿ ಅಮವಾಸ್ಸೆ ಆದ ಮೂರನೆ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಅವರ ಪುಣ್ಯತಿಥಿಯನ್ನು ಬಹಳ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಪುಣ್ಯತಿಥಿ ದಿವಸ ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕನವರು ರುದ್ರಾವತಾರ ತಾಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ರಿತಿ ನಡೆದ ಘಟನೆ ಇಂತಿದೆ.

೩. ಒಮ್ಮೆ ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸದ ಸಂಜೆಯ ಭಜನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಅದೇ ಗ್ರಾಮದ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಅವರ ಮೊಮ್ಮಗಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಭಜನೆಗೆ ಬಂದರು. ಮೊಮ್ಮಗಳ ಮನೆಗೆ ಹೋಗೋಣ ಎನ್ನಲು ಆರತಿ ಆಗದೇ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಎದ್ದು ಹೊರಗೆ ಬರಲು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹೊರಗೆ ಇರುವ ಹುಣಸಿನ ಗಿಡದ ಪೊಟರೆಯೊಳಗೆ ನಾಗದರ್ಶನ ಕೊಟ್ಟು ಅಪ್ಪಗಟ್ಟಿದ ಆ ಕಾರಣ ಮರಳಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ದೇವರ ಆರತಿ ಆಗುವ ವರೆಗೆ ಕಾದು ಆರತಿ ಆದ ಮೇಲೆ ಮನೆಗೆ ಹೋದರು ಎಂದು ಅಲ್ಲಿನ ಪೂಜಾರಿಯೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೪. ಒಮ್ಮೆ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹೊರಗಡೆ ಇರುವ ಬಾವಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಒಬ್ಬ ಸೋಲಾಪುರದ ಮಹಿಳೆ ತುಂಬಾ ಹಣ ಕೊಟ್ಟು ಬಾವಿ ಕಟ್ಟುವ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಬಾವಿ ಕಟ್ಟಲು ಬೇಕಾಗುವ ಕಲ್ಲು ತಂದು ಹಾಕಿದರು. ಆ ಕಲ್ಲುಗಳು ತುಂಬಾ ಹೊಳಪುಳ್ಳವಾಗಿದ್ದವು. ಒಂದು ದಿವಸ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಆ ಕಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಎತ್ತಿನ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಆ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಸೀಮೆಯ ಒಳಗಡೆ ಇರುವ ತನಕ ಏನೂ ಆಗದೆ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಸೀಮೆ ದಾಟಿ ಹೊರಗೆ ಗಾಡಿ ಹೋಗಲು ಎದುರಿಗೆ ಸರ್ಪ ಬಂದು ದರ್ಶನ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಅದರಿಂದ ಪಶ್ಚಾತಾಪಗೊಂಡು ಆ ಕಲ್ಲನ್ನು ಎಲ್ಲಿಂದ ತಂದಿದ್ದನೋ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮರಳಿ ಇಟ್ಟು ಬಂದನು. ಎಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಇದೇ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಬಾವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮತ್ತೊಂದು ಘಟನೆ ನಡೆದಿತು. ಅದೇನೆಂದರೆ ಬಾವಿ ಕಟ್ಟಲು ಕೊಟ್ಟ ಹಣ ಮೇಲಿನ ೨ ಥರಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಆ ತಾಯಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಲು ಆ ತಾಯಿ ನಾನು ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡುವೆನು ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಯಿಂದ ಸಾಲ ತಂದು ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರೆಸಿ ಎಂದಾಗ ಪಂಚರು ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿ ಬೂಲಗುಂಡಿ ರಾಮರಾಯ ಅವರು ಲಾರಿ ಕೊಟ್ಟು ಬಾವಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸರಕು ಸಾಗಾಣಿಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ ಕಾರ್ಯ ಗಾರರಿಗೆ ದುಡ್ಡು ಕೊಟ್ಟರು. ಮುಂದೆ ಸೋಲಾಪುರದ ಆ ತಾಯಿ ಉಳಿದ ಬೇಕಾದ ಹಣ ಕೊಡಲು ಪಂಚರು ಅವರಿಗೆ ಖರ್ಚಾದ ಹಣ ಎಷ್ಟು ಎಂದು ಕೇಳಲು ಖರ್ಚಿಗೆ ಬಡ್ಡಿ ಹಚ್ಚಿ ಹಣತೆಗೆದುಕೊಂಡರಂತೆ. ಅದಾದ ಕೆಲವೇ ಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವರ ಕೊರಳಿಗೆ ನಾಗ ಬಂದು ಜೋತು ಬಿದ್ದನಂತೆ. ಭಯಗೊಂಡ ರಾಮರಾಯರು ನಾನು ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದೆ, ಕ್ಷಮಿಸು ಸ್ವಾಮಿ. ನಿನ್ನ ಬಾವಿ ಕಟ್ಟುವ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿಯುವ ವರೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಎಲ್ಲಾ ಸರಕು ಸೇವೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಹಣವನ್ನು ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರು ಎಂಬುದು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಹೇಳಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

೫. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷದಂತೆ ಒಮ್ಮೆ ಶ್ರಾವಣಮಾಸದಲ್ಲಿ ಭಜನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಒಬ್ಬ ಹೊಲೆಯ ಜಾತಿಯ ಕೂಲಿಕಾರ ವ್ಯಕ್ತಿ ಭಜನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಆಯಾಸದಿಂದ ಒಂದು ಗಿಡದ ಕೆಳಗೆ ಮಲಗಿರಲು ಅವನ ಮೇಲೆ ನಾಗಪ್ಪಾ ಬಂದು ಕೂತು ಹೆಡೆ ಯೆತ್ತಿ ಆಡುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ಅದನ್ನು ಕಂಡ ಕೆಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತೋಚದೇ ಭಜನೆ ತಾಳಗಳನ್ನು ಜೋರಾಗಿ ಭಾರಿಸುತ್ತಾ ಇನ್ನಷ್ಟು ಭರದಿಂದ ಹಾಡುತ್ತಾ, ಭಜನೆಮಾಡುತ್ತ ಶ್ರೀ ನಾಗಪ್ಪನಿಗೆ ಶರಣಾಗಲು ತಾನೆ ಮಾಯವಾಗಿ ಹೋದನು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

೬. ಹಿಂದಿನಿಂದಲು ಜನಪದೀಯರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಸ್ವರ್ಪ ತನ್ನ ಮಣಿರತ್ನವನ್ನು ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟು ಅದರ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ತನ್ನ ಹಸಿವನ್ನು ನೀಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು, ಮೇಯಲು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ ಎನ್ನುವಂತೆ ಈ ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಒಮ್ಮೆ ಇಂತಹ ಘಟನೆ

ನಡೆದಾಗ ಒಬ್ಬ ಮುಸ್ಲೀಂ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಗೊಂಡು ದುರಾಸೆಯೆಂಬ ವಿಷಬೀಜ ಮನದಲ್ಲೆ ಮೂಡಲು ಮರುದಿನ ಅದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಪೂರ್ವಯೋಜಿತವಾಗಿ ಆ ಗಿಡದ ಮೇಲೆ ಕೂತು ಒಂದು ಸಗಣಿಯ ಉಂಡೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಆಗ ಸರ್ಪ ಹೊರಬಂದು ರತ್ನ ಮಣಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಸಿರಸಿನಿಂದ ತೆಗೆದಿಟ್ಟು ಯಥಾ ಪ್ರಕಾರ ಮೇಯಲು ಮುಂದೆ ಹೋಯಿತು. ಆ ಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಕಾದು ಕುಳಿತ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಆ ರತ್ನದ ಮೇಲೆ ಆ ಸಗಣಿಯ ಉಂಡೆ ಹಾಕಿದನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬೆಳಕು ಮರೆಯಾಗಿ ಕತ್ತಲು ಮುಸುಕಿತು. ರೋಷಗೊಂಡ ಸರ್ಪ ಸರಸರನೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದು ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿತು. ಭಯದಿಂದ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮರವೇರಿ ಕುಳಿತನು. ಆದರೂ ಬಿಡದೆ ಸರ್ಪ ಮರವೇರಿ ಅವನಿಗೆ ಕಚ್ಚಿ ಸಾಯಿಸಿತು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಸತ್ಯಾಂಶವಿದೆ ಎಂಬುದು ಯಾರು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆ ಊರ ಜನ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

೭. ಒಮ್ಮೆ ತಹಸೀಲ್ದಾರ ಜಾತ್ರಾ ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಉಂಟು ಮಾಡಿದಾಗ ಅವರಿಗೆ ನಾಗಪ್ಪಾ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಡಲು ಪಶ್ಚಾತಾಪದಿಂದ ಎಂದೂ ಆಚರಣೆ ಮಾಡದ ನಾಂದೀ ಕೋಲುಗಳನ್ನು ಸೋಲಾಪುರದಿಂದ ತಂದು ಭರ್ಜರಿಯಾಗಿ ಉತ್ಸವಗೈದರು.

೮. ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹರಕೆ ಮುಟ್ಟಿಸಲು ಭಕ್ತಾದಿಗಳು ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕನ್ನಡಿಗಳು, ಫ್ಯಾನ್‌ಗಳು ಒಮ್ಮೆ ಪಂಚ ಕಮೀಟಿಯವರ ಸದಸ್ಯರ ಮಧ್ಯೆ ಹರಾಜು ಹಾಕಿ ಕೆಲವರು ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಹೋದರು ಅದರಿಂದ ಹಲವು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ನಾಗಪ್ಪಾ ಕಾಡಿ ಹಲವು ಸಲ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದು ಭಯ ಹುಟ್ಟಿಸಿದನು ಅದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರು ಮತ್ತೆ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಒಪ್ಪಿದ್ದೇವು ಎಂದು ಅವರೇ ಸ್ವತಃ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಭರಶೆಟ್ಟಿ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಏನೋ ಘಟನೆ ಘಟಿಸಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹೆಚ್ಚು ಪಾಲು ಭೂಮಿ ಭರಶೆಟ್ಟಿ ಮನೆತನದೇ ಇರುವ ಕಾರಣ ಅವರು ಒಂದು ಹರಕೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಎದುರುಗಡೆ ಇರುವ ಒಂದು ಹುಣಸೆಗಿಡಕ್ಕೆ ತಪ್ಪದೇ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗಾಗಿ ಎರಡು ಜೋಕಾಲಿ ಹಾಕುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

೯. ಪಂಚ ಕಮೀಟಿಯಿಂದ ವಿವಾಹ ಮತ್ತೀತರ ಕಾರ್ಯಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಒಬ್ಬ ಸ್ವಾಮಿ ದುರಾಸೆಯಿಂದ ದೇವರ ಅಲಂಕಾರದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಬೆಳ್ಳಿ ಕಣ್ಣಟ್ಟಲು ತೆಗೆಯಲು ಹೋಗಿ ದೇವರ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನ (ಒಡೆದುಹಾಕು) ಮಾಡಿದ. ವಿಷಯ ತಿಳಿದು ಅವನಿಗೆ ಕೆಲವು ದಿನ ಜೈಲು ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಎಂದು ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಮೂಲಕ ನಮಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

೧೦. ನಾಂದೇಡದ ಒಬ್ಬ ಹೂಗಾರ ಮನೆತನದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಬೆಳ್ಳಿ ನಾಗ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕದ್ದು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಂದಿಡಲು ನಾಗಪ್ಪ ಸರ್ಪ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ. ಭಯದಿಂದ ಅದನ್ನು ಅವನ ಅತ್ತೇ ಮಾವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿಡಲು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಡಲು ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿದ. ನಾಗಪ್ಪನನ್ನು ಮಾರಿ ಹಣ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಮಾರಲು ಹೋದ ಅಲ್ಲಿ ತೂಕದ ತಕ್ಕಡಿಯಲ್ಲಿಯೆ ನಿಜ ರೂಪ ತೋರಿಸಿ ತನ್ನ ತಪ್ಪಿನ ಅರಿವು ಅವನಿಗೆ ಮೂಡಿಸಿದ. ಎಂದು ಸ್ವತಃ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ದೇವಮೂರ್ತಿ ಮರಳಿ ತಂದಿಟ್ಟ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

೧೧. ಒಮ್ಮೆ ಕಳ್ಳ ಸಂಬಣ್ಣ ಎಂಬುವನು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಕಳ್ಳತನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಏನೂ ದೊರೆಯದೆ ಹೊರಗಿರುವ ಗಂಟೆಯನ್ನು ಕದ್ದು ಒಯ್ಯಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿ ಅದನ್ನು ಬಿಚ್ಚಲು ದೇವ ಕೋಪದಿಂದ ಅವನ ಕಣ್ಣನ್ನೇ ಕುರುಡು ಮಾಡಿ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವದ ತನಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಬಾರದಂತೆ ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪಿಸಿದನು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಪೂಜಾರಿ ಬಂದು ಎಬ್ಬಿಸಿದಾಗ ತನ್ನ ತಪ್ಪು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡನು. ಎಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಪೂಜಾರಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

೧೨. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಒಂದು ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ನವಿಲು, ಹುತ್ತ ಮತ್ತು ನವಿಲನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಬಂದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಇದು ಏನು ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ನವಿಲು ಹುತ್ತದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ವಿಹರಿಸಲು ಪ್ರತಿ ದಿನ ಬರುತ್ತಿತ್ತಂತೆ. ಒಂದು ದಿವಸ ಆ ನವಿಲನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಬಲೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದನು. ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಹುತ್ತದಿಂದ ಹಾವು ಮೇಲೆ ಬಂದು ಬಲೆಗಾರನನ್ನು ಹೆದರಿಸಿ ಓಡಿಸಿತು. ಎಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಪದರು ನವಿಲು ಮತ್ತು ಹಾವಿನ ಸ್ನೇಹ ಕುರಿತು ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದರು.

ಇಂತಹ ಅನೇಕ ನೈಜ ಘಟನೆಗಳು ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಲೆ ಬಂದಿವೆ. ಎಂಬುದು ಊರಿನ ಹಲವು ಹಿರಿಯ ಜನರ ಸಂದರ್ಶನದಿಂದ ಮೌಖಿಕ ಮಾಹಿತಿ ಸಿಕ್ಕ ಕಾರಣ ಅವುಗಳನ್ನು ಕಂಠಸ್ಥದಿಂದ ಗ್ರಾಂಥಿಕ ರೂಪ ಈ ಮೂಲಕ ಸಂಶೋಧನಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ.

ಹೀಗೆ ಹಲವು ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸಂತಾನ ಭಾಗ್ಯ ನೀಡಿ ಹರಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದಲ್ಲದೇ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಗ ಪಂಚಮಿಗೆ, ಶಿವರಾತ್ರಿ ಅಮವಾಸ್ಯೆಗೆ ಜಾತ್ರೆಯೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಅದ್ಭುತ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಹಲವು ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಹಾಡಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹಾಡಿ ಹೋಗಳುತ್ತಾರೆ.

ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಡಾ. ಬಸವರಾಜ ಸಬರದ	: ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಧ್ಯಯನ (೧೯೮೨) ಪು.೧೮೭
೨. ಸೂಗಯ್ಯಾ ಹಿರೇಮಠ	: ರಂಜೇರಿನ ಸಿಂದರು (ಪ್ರ. ೨೦೦೨) ಪು.೬೪
೩. " ಅದೇ "	" ಅದೇ "
೪. " ಅದೇ "	" ಅದೇ " ಪು-೬೬
೫. " ಅದೇ "	" ಅದೇ " ಪು-೬೦
೬. " ಅದೇ "	" ಅದೇ "
೭. " ಅದೇ "	" ಅದೇ " ಪು-೬೬
೮. " ಅದೇ "	" ಅದೇ "
೯. " ಅದೇ "	" ಅದೇ " ಪು-೮೨
೧೦. " ಅದೇ "	" ಅದೇ "
೧೧. " ಅದೇ "	" ಅದೇ "

ಅಧ್ಯಾಯ – ಐದು.

ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳು.

ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆಯಂತೆ ಭಗವಂತನು ಲೋಕೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಾನಾ ಶರೀರಗಳಿಂದ ಅವತಾರವೆತ್ತಿರುವ ವಿಷಯ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದೇ ಇದೆ. ಮತ್ಸ್ಯಕುರ್ಮ ವರಹಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವತಾರ ಮಾಡಿರುವಂತೆ ನಾಗದೇವತೆಯ ರೂಪದಲ್ಲೂ ಅವತಾರ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ, ಅವತಾರವೆಂದರೆ ಇಳಿಯುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ಊರ್ಧ್ವ ಲೋಕದಿಂದ ಅಧೋ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಲೋಕೋಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಇಳಿದು ಬರುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಎತ್ತಿರುವ ಅವತಾರಗಳ ಪೈಕಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿರುವುದು ನಾಗಾವತಾರ*[೧].

'ನಾಗ' ಎಂದರೆ ಸರ್ಪ ಮತ್ತು ಆನೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳುಂಟು, 'ನಾಗ' ಎಂಬ ಪದವೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ರುದ್ರ ರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಅನುಪಮ ಭಾವನೆಗಳಡಗಿವೆ. ಭಯ-ಭಕ್ತಿ, ಸಿರಿ-ಸಂಪದ, ಪ್ರೀತಿ-ಪ್ರೇಮ, ಸೌಂದರ್ಯ-ಕಾಮಗಳ ಪ್ರತಿಮಾತ್ಮಕ ಅರ್ಥ ಅಡಗಿದೆ. ಆದರೂ ನಾಗ ಎಂದೊಡನೆ ಕಣ್ಮನಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡುವುದು ಬಿಚ್ಚಿದ ಹೆಡೆಯ ಪೂತ್ಕರಿಸುವ ಭೀಕರ ರೂಪದ ನಾಗರ, ಇದರಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಹೆಡೆಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ನಿಂತಿರುವ ಸರ್ಪಾರಾಧನೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. 'ನಾಗ' ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಸರ್ಪ. ನಳ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ, ಶ್ರೀ ರಾಮ, ಧರ್ಮ ರಾಜಾದಿಗಳೂ ಮಾನವರೇ... ನಾವು ಮಾನವರೇ, ಇಬ್ಬರಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲವೇ. ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲೂ ಉಂಟು ಭೂ, ಜಲಾದಿಗಳ ಸಂಗಡವೇ ನಾಗದೇವರ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ಇವನು ತನ್ನ ಸಹಸ್ರ ಶಿರಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವನು ಇವನೇ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಇವನ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಮೃದುತ್ವ ನಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತ ನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಇವನನ್ನು ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು "ನಾಗಶಯನ" ನಾದ. ಈಶ್ವರನು ಆಭರಣಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಾಗಾಭರುಣನಾದ. ಇವನ ಪುತ್ರನಾದ ಗಣಪನು ಉದರಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು, ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯು ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ನಾಗ ರೂಪವನ್ನೇ ಧರಿಸಿದನು.

ಸಾಧು ಪ್ರಾಣಿಯಾಗಿ ನಾಗ/ಸರ್ಪ

ನಾಗ ವಿಷಜಂತುಗಳ ರಾಜ. ನಾಗ ಎಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಚಂದನ ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯ ಸರ್ಪ ಎಂದರ್ಥ. ನಾಗನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆ ಬಿಳಿ ನಾಗ, ಕರಿ ನಾಗ, ದೇವ ನಾಗ ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ನಾಗಗಳು ಇವೆ. ಸುಮಾರು ೨೩೦೦ ಬಗೆಯ ಹಾವುಗಳು ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಇವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ೨೫೦ ಜಾತಿಯ ಹಾವುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ೪-೫ ಜಾತಿಯ ಹಾವುಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲವು ವಿಷವಿಲ್ಲದ ಹಾವುಗಳು*[೨].

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾತ್ರಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬೇಟೆ (ಆಹಾರ) ಗಾಗಿ ಹೊರಬರುವ ಹಾವುಗಳು, ಅತೀ ಬಿಸಿಲಿದ್ದಾಗ, ಬೇಗೆಯನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಬಿಲದಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹಾವುಗಳು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೆ ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಓಡಬಾರದು. ಆತಂಕಪಡದೆ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಬಟ್ಟೆಯೊಂದನ್ನು ಮುದ್ದೆ ಮಾಡಿ ಹಾವಿನ ಮೇಲೆ ಬೀಸಾಡಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅದು ವಿಷಪೂರಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಕೂಡಲೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಬೂಸ್ ಗುಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಓಡಲು ಶುರುಮಾಡುತ್ತದೆ. ತತ್ಕ್ಷಣವೆ ಯಾವುದಾದರು ಗಾಢ ಬಣ್ಣದ ಹೊದಿಕೆ ಅಥವಾ ಟವಲ್ ಗಳನ್ನು ಹಾವಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹರಡುವಂತೆ ಬೀಸಾಡಬೇಕು. ಬಣ್ಣದ ಹೊದಿಕೆಯ ಅಡಿಯನ್ನೆ ಬಿಲ–ಸುರಕ್ಷಿತ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ಹಾವು ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನಂತರದ ಸುಮಾರು ಒಂದು ತಾಸಿನವರೆಗೆ ಹೊರಬರುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಒಬ್ಬ ಉರಗ ತಜ್ಞರು.

ಹಾವು ಯಾರನ್ನೂ ಬೇಕು ಬೇಕೆಂದು ಕಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲ, ಸೊಳ್ಳೆಗಳಂತೆ ರಕ್ತ ಕುಡಿಯುವ ಆಸೆಯಿಂದ ಹಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಬಲವಂತವಾಗಿ ಕಚ್ಚುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂಸೆ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಪ್ರತಿಕಾರ ರೂಪವಾಗಿ ಕಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಹರನ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹಾವು ಕಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಮಗನಾದ ಲೋಹಿತಾಶ್ವನನ್ನು ಕಚ್ಚಿದ ಸರ್ಪವು ಚಂದ್ರಮತಿಯನ್ನು ಕಚ್ಚಲೇ ಇಲ್ಲ. ನಳ ಮಹರಾಜನಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಚ್ಚಿತು ಎಂದು ಜನಪದರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ದೇವಾಂಶವುಳ್ಳ ನಾಗನನ್ನು ನಮ್ಮ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಆರಾಧಿಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಅಂತೆಯೆ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಕಡೆ ವಾರಗಟ್ಟಲೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದರೂ ಮನೆಯವರಿಗೆ ಏನೂ ತೊಂದರೆ ಕೊಡದೆ ಹೊರಟುಹೋದ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕೇಳುತ್ತೇವೆ. ಮನುಷ್ಯರ, ಮಕ್ಕಳ ಜೊತೆ ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿ ಬೆಳೆದ ಹಾವಿನ ಮರಿಗಳ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಇನ್ನೂ ಜನಪದರು ಕಥೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪೆಟ್ಟಾದ ಅರ್ಧ ಜೀವವಾದ ಹಾವನ್ನು ಮನೆಗೆ ತಂದು ಉಪಚರಿಸಿ, ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡಿ, ಮತ್ತೆ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಬರುವ ಸರ್ಪಪ್ರೇಮಿಗಳು ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ. ನಾಗ ಅತ್ಯಂತ ಸಾಧು ಪ್ರಾಣಿ. ನಮ್ಮಿಂದ ಏನಾದರು ಅಪಚಾರವಾದರೆ ಅದು ಚಲಿಸುವ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ, ವಾಸಮಾಡುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯಾದರೆ, ಅದರ ಆಹಾರದ ಬೇಟೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾದರೆ, ನಮ್ಮಿಂದಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಭಯ ಉಂಟಾದರೆ, ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅದು ನಮ್ಮನ್ನು ಕಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ನಾಗರಹಾವುಗಳ ಸಂಖ್ಯಾ ಬಲವು ಗಮನಿಸಿದರೆ ನಾಗರ ಹಾವಿನ ಜಾತಿಯ ಸಂಖ್ಯೆ ಈಗ ತುಂಬ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದೆ ಎಂಬುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಉರಗ ಪ್ರೇಮಿಗಳ ಮಾತು.

ನಾಗ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳು.

ನಾಗನಿಗೆ ಹಾಲು ಇಷ್ಟ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ನಾಗ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಲಿನ ಅಭಿಷೇಕ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ ಆದರೆ ನಾಗ ಮಾಂಸಹಾರಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಲಿನ ಅವಷ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಾಗ ಪಿಷಜಂತುವಾದುದ್ದರಿಂದ ವಿಷದಿಂದಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಉರಿ ಉಷ್ಣ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಲೆರೆದು ಅದನ್ನು ತಣಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರಬೇಕು*[೩].

ನಾಗನಿಗೆ ಸಂಗೀತ ಇಷ್ಟ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯು ಇದೆ. ಹಾವಾಡಿಗನ ಪುಂಗಿಯ ನಾದಕ್ಕೆ ಅದು ಮನಸ್ಸೋಲುತ್ತದೆ. ಸಂಗೀತ ಕೇಳಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ಕಡೆಗೆ ಅದು ಬರುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನಾಗನಿಗೆ ಕಿವಿಯಿಲ್ಲ, ಮನುಷ್ಯ ನಡೆಯುವ ಸದ್ದಿನಿಂದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಪನ ಉಂಟಾದಾಗ ಯಾರೋ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಅದಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹಾವಾಡಿಗನ ಪುಂಗಿ ಅತ್ತ ಇತ್ತ ಚಲಿಸುವಾಗ ಅದು ಅದನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಆಕಡೆ ಈಕಡೆ ಹೊರಳುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅದು ಸಂಗೀತ ಕೇಳುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಬೆಳೆದುಬಂದಿರಬೇಕು.

ಹಾವು ಹುತ್ತ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಹಾವು ಹುತ್ತ ಕಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಗೆದ್ದಲು ಹುಳುಗಳು ಕಟ್ಟಿದ ಹುತ್ತದಲ್ಲಿ ಹಾವುಗಳು ವಾಸಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುವುದರಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸತ್ಯಾಂಶವಿದೆ.

ಮಾನವರಿಗೆ ಪ್ರಣಯ ಪಾಠ ಕಲಿಸಿದ ನಾಗ.

ಆಫ್ರಿಕಾದ ಪುರಾಣ ಕಥೆಯಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಒಂದು ಗಂಡು, ಒಂದು ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಭೂಮಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನಂತೆ. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಯಾಗಲಿಲ್ಲ, ಆಗ ಪರಮಾತ್ಮ ಸರ್ಪನನ್ನು ಕಳಿಸಿದನಂತೆ, ಸರ್ಪ ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನು ಎದುರುಬುರಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಹತ್ತಿರದ ಕೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಆ ನೀರನ್ನು ಅವರಿಬ್ಬರ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಸಿಂಪಡಿಸಿದ, ನೀವು ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಒಂದೇ ಚಾಪೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದ, ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣು ಪ್ರಣಯ ಪಾಠ ಕಲಿತು ಸಂತಾನ ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಿಕೋಂಡಿದ್ದು ಹೀಗೆ*[೪].

ಜನಪದರ ಕಲ್ಪನೆಯಂತೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಥೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಡಿಸಬಹುದು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಮೊದಲಿಗೆ ಅರಣ್ಯ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಮಾನವರನ್ನು (ಗಂಡು,ಹೆಣ್ಣು) ದೇವರು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ. ಜೊತೆಗೆ ಒಂದು ಸರ್ಪನನ್ನು ಕೂಡ ಭೂಮಿಗೆ ಇವರ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು ಭಗವಂತ. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತ ಸಾಧಾರಣ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಹೆಣ್ಣು, ಗಂಡು ಮಾನವರಿಗೆ ದೇವ ಒಂದು ಸಲ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಮರವಿದೆ. ಆ ಮರದ ಹಣ್ಣನ್ನು ನೀವು ತಿನ್ನಬಾರದೆಂದು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡಿದನು. ದೈವ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಇವರು ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿದರು. ಸರ್ಪ ಸುಮ್ಮನಿರದೆ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗು ಆ ಹಣ್ಣು ತಿಂದು ನೋಡಿ ಎಂದು ಒತ್ತಾಯಿಸಿತು. ಸ್ಥಿರ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಪುರಷ ತಿನ್ನಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಚಂಚಲೆಯಾದ ಹೆಣ್ಣು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ತಿಂದಿ ನೋಡೋಣ

ಎಂದು ಅದನ್ನು ತಿಂದಳು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಣಯದಂಶಗಳು ಅವಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಪುರುಷನಿಗೂ ಆ ಹಣ್ಣನ್ನು ತಿನ್ನುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯಿಸಿದಳು. ಹೆಣ್ಣಿನ ಹಟಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿ ಗಂಡು ಅದನ್ನು ತಿಂದನು ಅಂದಿನಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಸಂತಾನ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವ ಪ್ರಕ್ರೀಯೆ ದಿನೇ ದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಇದೆ ಎಂಬುವುದು ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆ.

ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳಂತೆ ನಾಗರ ಹಾವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆಯುರ್ವೆದದ ಪ್ರಕಾರ ಮಳೆ ನೀರು ಬೀಳದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ನಾಗರ ಹಾವಿನ ಪೊರೆಯನ್ನು ತಂದು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಬಾಳೆಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಿ ೧೦-೧೨ ದಿನ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಪಥ್ಯವಿದ್ದರೆ, ನಂತರ ಪತಿ ಸಂಪರ್ಕಮಾಡಿದರೆ ಗಂಡು ಮಗುವಿಗೆ ತಾಯಿಯಾಗುವುದು (ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ). ನಮ್ಮ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುವ ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಹಾಕುವ ೪೧ ದಿವಸಗಳ ಮಾಲೆ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಒಂದು ಸಂತಾನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ದ್ಯೂತ್ತಕ ವಾಗಿ ಕಂಡು ಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ೪೧ ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಪುರುಷ ಮಾಲೆ ಹಾಕಿ ಸಂಸಾರ ಜೀವನದಿಂದ ದೂರವಿದ್ದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಗದೇವನಲ್ಲಿಯೇ ಭಕ್ತಿಯಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸಿ ಅವನ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ ಮನೆಗೆ ಮರಳಿಬಂದಾಗ, ಸತಿ-ಪತಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಮಕ್ಕಳಾಗುವ ಅನೇಕ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಗೃಹಿಣಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಧರ್ಮದಂತೆ ತನ್ನ ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳ ಋತುಚಕ್ರ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಉಳಿದ ೧೧ ದಿನಗಳ ನಂತರರ ೧೦ ದಿನಗಳ ಒಳಗೆ ಸತತ ಪತಿ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಗ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಎಂಬುವುದು ವಿಜ್ಞಾನ ಕಂಡುಕೊಂಡಿದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ನಾಗ ದೇವನ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಣಯ ಪಾಠ ಕಲಿಯುವುದರೊಂದಿಗೆ, ನಾಗದೇವನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಸಂತಾನ ಭಾಗ್ಯ ಸಿಗುವುದು ಎಂದು ಜನಪದಿಯರ ನಂಬಿಕೆಯು ಕೆಲ ಅಂಶಗಳಿಂದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸತ್ಯತೆ ಸಾಮ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ವಿದ್ವಾನ್ ಪಾವಗಡ ಪ್ರಕಾಶರಾವ್ : ನಾಗಮಂಡಲ (ಪ್ರ. ೨೦೦೫).ಪು .೯೪
೨. --------ಅದೇ-------- : ---------ಅದೇ-------ಪು-೧೪೦

೩. ಡಾ॥ ಯು.ಪಿ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ : ತರಂಗ ೨೩ ಜುಲೈ ೨೦೦೯, ಪು-೯
೪. --------ಅದೇ-------- : ---------ಅದೇ--------ಪು-೧೧

ಅಧ್ಯಾಯ – ಆರು.

ನಾಗಪಂಚಮಿ

ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆ ಆಚರಿಸುವ ಹಬ್ಬವೆನ್ನಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅತೀ ವೈಭವಯುಕ್ತವಾಗಿ ಆಚರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮಳೆಯಿಂದ ಭೂಮಿಯೆಲ್ಲ ಸಮೃದ್ಧಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಗಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಡ್ಡಾಡುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ನಿಸರ್ಗ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪೂಜಕರಾದ ಜನಪದರು ನಾಗಪೂಜೆಯನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡಿರಬಹುದು. ಈ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರವಾದ ಅರ್ಥ ಶುಭದ ಸಂಕೇತವಿರುತ್ತದೆ. ಕುಟುಂಬದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಸಂತಾನ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಗಾಗಿಯೂ ನಾಗಾರಾಧನೆಯೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ಕಲ್ಲುನಾಗನಿಗೆ ಹಾಲು ಎರೆದು ಪೂಜಿಸುವವರು ಕೆಲವರಾದರೆ ನಾಗರ ಹಾವು ಹತ್ತದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭ್ರಮಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಎರೆದು ಪೂಜಿಸುವವರು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು. ಒಂಟಿ ನಾಗ, ಜೋಡಿ ನಾಗ, ದುಂಡನೇ ಕಲ್ಲು ರೂಪದ ಹಿರೋಡ್ಯಾ ಮುಂತಾದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗಪೂಜೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.ಇಂತಹ ಹಲವು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣ ಹೆಡೆ ಬಿಚ್ಚಿಕೊಂಡು ನಿಂತಿರುವ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಹಾವು ಎಂದೊಡನೆ ಹೌಹಾರಿ ಬೀಳುವ ನಮಗೆ ಸರ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಭಕ್ತಿಯೂ ಉಂಟು ಭಾರತೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗಗಳಿಗೆ ದೇವತೆಯ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ನಾಗಪಂಚಮಿ, ಅನಂತನವೃತ, ಸುಬ್ರಮಣ್ಯಂ ಷ್ಯಷ್ಟಿ ಹಬ್ಬಗಳು ನಾಗದೇವೆತೆಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಅರ್ಚಿಸಲೆಂದೇ ಮೀಸಲಾದ ಹಬ್ಬಗಳು ಅನೇಕ ಇವೆ. ಅಂತವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗಪಂಚಮಿ ಪ್ರಮುಖವಾದದ್ದು. ಈ ನಾಗಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬದ ಇಲ್ಲಿಯ ಅಚರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಮೊದಲು ನಾಗ ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ, ನಾಗಪೂಜೆಯ ಮೂಲ, ನಾಗಪಂಚಮಿಯ ಆಚರಣೆಯ ವಿಶೇಷತೆ ಹೀಗೆ ಜನಪದರ ಆಚರಣೆ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಬಹುದು.

- **ನಾಗ ಪದದ ಅರ್ಥ:–**

ನಾಗ ಎಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಚಂದನ ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯ ಸರ್ಪ ಎಂದರ್ಥ. ಇನ್ನೊಂದು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ನಾಗ ಎಂದರೆ ಮೊದಲಿಗ, ಮೂಲನಿವಾಸಿ ಎಂದರ್ಥ. ನಾಗಜನಾಂಗ ಭಾರತದ ಜನಾಂಗವಾಗಿದ್ದು ದ್ರಾವಿಡ – ಆರ್ಯರಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ತುಂಬ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು ಎಂಬುವುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮತ. ನಾಗರ ಶಬ್ದದ ಮೂಲ ಕುರಿತು ಡಾ॥ ಭೋಜರಾಜ ಪಾಟೀಲರು 'ನಾಗರ ಖಂಡ – ೭೦ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ' ಕೃತಿಯನ್ನು

ಹೊರತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ 'ನಾಗರ ಭಾರತದ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಜನಾಂಗವಾಗಿದ್ದು, ಈ ನೆಲದ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳೆಂದು' ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದು ಕೂಡ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ*[೧].

'ನಾಗರ' ವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದವಾಗಿರದೇ ಅದು ಅನಾರ್ಯ ಭಾಷೆಯ ನಾಗರ್ ಎಂಬುದರ ರೂಪಭೇದವು ಇಲ್ಲವೇ ಆ ಬಹು ವಚನ ಷಷ್ಠಿ ವಿಭಕ್ತಿಯ ರೂಪವೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಪಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ನಾಗ ಎಂಬ ಪದವಿಲ್ಲದಿರುವದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಜನಾಂಗಿಯ ವಾಚಿಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ದಿ॥ ಗೋವಿಂದಪೈಯವರು 'ನಾಗರ್ ಶಬ್ದ ಕುರಿತು ಅದೊಂದು ಜನಾಂಗವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿರುವುದು ಸಮಂಜಸವೆನಿಸುತ್ತದೆ'.*[೨]

ಬಾಗಲುಕೋಟೆ ತಾಲೂಕಿನ ಭೈರನಾ ಹಟ್ಟಿಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೦ ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ಹುಲಿಕಾಲಸಿಂದನು ನಾಗವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನೆಂದು ಅವನ ಧ್ವಜದಲ್ಲಿ ಹೆಡೆ ತೆಗೆದ ನಾಗರ ಇತ್ತೆಂದು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ'*[೩].

ನಾಗರು ಸರ್ಪ – ಹಾವುಗಳು ಎನ್ನುವ ವಾದಕ್ಕೆ ಪುರಾಣ ಮೂಲ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಪುರಾಣ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಕಥೆಗಳೇ ಮೂಲಾಧಾರವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಭಾರತದ 'ಆಸ್ತಿಕ ಪರ್ವ'ದಲ್ಲಿ ಕಶ್ಯಪ ಋಷಿಗೆ ಕಥೆಯಿದೆ.

"ಕಶ್ಯಪನ ೧೩ ಜನ ಪತ್ನಿಯರಲ್ಲಿ ಕದ್ರು ಮತ್ತು ವಿನೂತೆಯರೆಂಬುವರಿಬ್ಬರೂ, ಕದ್ರು ಸರ್ಪಗಳ ತಾಯಿ. ಈಕೆ ಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ನಾಗರು ಜನಿಸಿದರು. ವಿನೂತೆಯಳಿಂದ ಅರುಣ ಮತ್ತು ಗರುಡ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು ಜನಿಸಿದರು. ಕದ್ರುವಿನ ಮಕ್ಕಳು ಸರ್ಪ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು, ಇವರೇ ನಾಗವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಶೇಷ, ವಾಸುಕಿ, ತಕ್ಷಕಿ, ಧನಂಜಯ, ಕಾರ್ಕೋಟಕ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ನಾಗ ಕುಲಗಳು ಉದಯಿಸಿದವೆಂದು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ"*[೪]. ಈ ಸರ್ಪ ರೂಪದ ನಾಗರು ತಮಗೆ ಬೇಕೆನಿಸಿದಾಗ ಮಾನವ ರೂಪವಾಗಿ ಸಂಚಿರುಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತುಳು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ 'ನಾಗರಾಜ–ನಾಗಕನ್ಯಂ'*[೫] ಎಂಬ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನಾಗರ ಕುಲಮೂಲದ ಕುರಿತು ಕಶ್ಯಪ ಋಷಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಕಥೆ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿದೆ. "ದಕ್ಷನ ೧೩ ಜನ ಪುತ್ರಿಯರನ್ನು ಕಶ್ಯಪ ಋಷಿ ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದ ಅವರಲ್ಲಿ 'ಸುರಸೆ' ಎಂಬುವಳ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಮಕ್ಕಳಿಂದ ನಾಗರ ಎರಡು ಕುಲಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಮೊದಲನೆಯದು ಯಕ್ಷರು, ಎರಡನೆಯದು ನಾಗರು" *[೬] ಎಂದು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೇಲಿನ ಪುರಾಣ ಕಥೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯಂತೆ ಕದ್ರುವಿನ ಮಕ್ಕಳು ಭೂ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಸುರಸೇಯ ಮಕ್ಕಳು ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದರೆದು ಪುರಾಣಗಳು ವಿವರಿಸುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ 'ನಾಗ ಕುರಿತು ನಾಗರು ಒಂದು ಜನಾಂಗ ಎನ್ನುವ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮೂಲ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹಾಗ್ಲೂ ನಾಗ ಎಂದರೆ ಸರ್ಪ, ಹಾವು ಎನ್ನುವ ಪೌರಾಣಿಕ

ಮೂಲ ವಿದ್ವಾಂಸರ ವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನಾಗ ಎಂದರೆ ಸರ್ಪ ಅಥವಾ ಹಾವು ಎಂಬ ವಾದವೇ ನಾಗ ಪೂಜೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿರಬಹುದು.

- **ನಾಗಪೂಜೆಯ ಮೂಲ:–**

ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗ ಅಥವಾ ಸರ್ಪಗಳ ಕುರಿತ ಕಥೆ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನುಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ದೇವರನ್ನು ಸರ್ವಭೂತಾಂತರಾತ್ಮನೆಂದು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಂಬಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿ–ಪಕ್ಷಿ ಮರ–ನದಿ ಗಳನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯ ದಿವ್ಯ ಸಂಕೇತಗಳೆಂದು ಪರಿಭಾವಿಸಿ, ಪೂಜಿಸಿದ್ದು, ಪುರಾಣ–ಇತಿಹಾಸಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ.

ಉದಾ:– ಆನೆಯಸೊಂಡಲಿನ ಗಣಪ, ಕುದರೆಮುಖದ ಹಯಗ್ರೀವ, ವರಹಾಮುಖದ ವರಹವಾತಾರ ಮುಂತಾದ ದೇವತಾ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಶೇಷ, ಆನೆ, ಮೀನು, ಆಮೆ, ಸಿಂಹ, ಇಲಿ, ನಂದಿ, ಗರುಡ, ನವಿಲು, ಹಂಸ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿ–ಪಕ್ಷಿಗಳು ದೇವತಾ ಸಾನಿದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಇಂದಿಗೂ ಪೂಜ್ಯಗೋಳ್ಳುವುದು ನೋಡುತ್ತೇವೆ.

ಪ್ರಾಣಿ – ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ದೇಶದವರು ಕೂಡ ಪೂಜ್ಯನೀಯ ಭಾವನೆ ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆಮೆಗಳು ಈಜಿಪ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿವೆ. ರೆಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳ ಸರ್ಪಗಳು ಚೀನಾದಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಸಂಕೇತಗಳು, ಮೀನು ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರತೆ ಮತ್ತು ವೃದ್ಧಿಯ ಸಂಕೇತ. ಜಪಾನ ಮತ್ತು ಚೀನಾದಲ್ಲಿ ಸರ್ಪ ಪೂಜೆ ಪದ್ಧತಿ ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇದ್ದದ್ದೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಬಯಲು ನಾಡಾದ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ನಾಗ ಬನಗಳು ಕಂಡುಬರದಿದ್ದರೂ ಅರಳಿ ಮರದ ಕಟ್ಟೆ ಊರಿನ ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗರ ಕಲ್ಲುಗಳಿಗೇನು ಕೊರತೆ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗರ ಕಲ್ಲು ಇರುವುದು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಗುಡಿಯ ಒಳಗಿದ್ದರೆ, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಗುಡಿಯ ಒಳಗೆ ಅರಳಿ ಮರದ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 'ಅರಳಿ ಮರ ಹಾಗೂ ನಾಗ' ಇವೆರಡೂ ಫಲೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿದ್ದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಇವುಗಳ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅರಳಿಮರದಲ್ಲಿ ನಾಗ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಬಹುದು. 'ವಟಸಾವಿತ್ರಿ ವೃತ' (ಅರಳಿ ಮರದ ಪೂಜೆ) ಆದ ಮೇಲೆಯೇ, 'ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ' ಹಬ್ಬ ಬುರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಇದು ಅರಳಿ ಮರಕ್ಕೂ ನಾಗನಿಗೂ ಇರುವ ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವಂತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಗುಡಿ ಅಥವಾ ದೇವಾಲಯವಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲೊಂದು ಅರಳಿ ಮರ ನಾಗಮೂರ್ತಿ ಇರುವುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿ ಹೆಡೆ ಬಿಚ್ಚಿರುವ ನಾಗ, ಮೂರು ಹೆಡೆಯ ನಾಗ, ಐದು ಹೆಡೆಯ ನಾಗ, ಏಳು ಹೆಡೆಯ ನಾಗ, ಜೋಡಿ ನಾಗಗಳನ್ನು ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ

ಪೂಜಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳದ್ದೇ ಆದ ಒಂದೊಂದು ವಿಶೇಷತೆ ಇರುವುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

೧) **ಮೂರು ಹೆಡೆಯ ಮಹತ್ವ** :- ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹ ರಚನೆಗೆ ದೈವ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅತೀ ವಿಚಿತ್ರವಾದದ್ದು ಈ ಮನುಷ್ಯ ದೇಹವು ಸದಾ ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ತ್ರಿದೋಷಗಳು, ತ್ರಿಧಾತುಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕಾರಿಯಾದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದೇ ಅರ್ಥಾತ್ **"ಜ್ಞಾನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದೇ ಮೂರು ಹೆಡೆಯ ಸಂಕೇತ"** *೭

೨) **ಐದು ಹೆಡೆಯ ಮಹತ್ವ** :- ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹವು ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಒಂದು : ಚರ್ಮ, ಮೂಳೆ, ನಾಡಿ, ಕೂದಲು, ಮಾಂಸ್, ಇವುಗಳು ಭೂತತ್ವಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ.

ಎರಡು : ಹಸಿವು, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಆಲಸ್ಯ, ನಿದ್ದೆ, ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇವುಗಳು ಅಗ್ನಿತತ್ವಕ್ಕೆ ಸೇರಿವೆ.

ಮೂರು :ಬಾಗುವುದು, ಓಡುವುದು, ದಾಟುವುದು, ಹರಡುವುದು, ಅಲ್ಲಾಡುವುದು ಇವುಗಳು ವಾಯುತತ್ವಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು,

ನಾಲ್ಕು :ಜೊಲ್ಲು, ಮೂತ್ರ, ವೀರ್ಯ, ಮಜ್ಜಿ ರಕ್ತ ಇವುಗಳು ಜಲತತ್ವಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು,

ಐದು :ಶಬ್ಬ, ಚಿಂತೆ, ಶೂನ್ಯ, ಶೋಕ್, ಸಂಶಯ ಇವುಗಳು ಆಕಾಶ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಗರುಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದೆ.

ಮನುಷ್ಯನು ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ (ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಆರೋಗ್ಯಗಳು) ಈ ಪಂಚ ಭೂತಗಳು ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸಲ್ಪಡಬೇಕು. ಯಾವುದೊಂದು ತತ್ವವು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂದಪಟ್ಟ ಚರ್ಮ, ಮೂಳೆ, ಕೂದಲು ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ರೋಗಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಆಯಾ ತತ್ವಗಳ ಶಕ್ತಿಯು ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ರೋಗಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಐದು ತತ್ವಗಳು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ ಏರು-ಪೇರುಗಳಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬುದ್ದಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದೇ ಐದು ಹೆಡೆಗಳ ಸಂಕೇತ. *೮

೩) ಏಳು **ಹೆಡೆಯ ಮಹತ್ವ** :- "ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹವು ಸಪ್ತ ಧಾತುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ". ರಸ, ರಕ್ತ, ಮಾಂಸ, ಮೇದಸ್ಸು, ಮಜ್ಜೆ, ಅಸ್ಥಿ, ಶುಕ್ಲ, ಇವುಗಳೇ ಸಪ್ತ ಧಾತುಗಳು. ಧಾತು ಎಂದರೆ ಶಕ್ತಿ ಪರಮಾತ್ಮ ಹುಟ್ಟು ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಎಂದು ನಿಘಂಟಿನ ಅರ್ಥ. ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂದರೆ ವಿಷ್ಣು. ವಿಷ್ಣು ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಕ, ದೇಹದ ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅಂದರೆ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು. ಯಾವ ರೀತಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಪ್ರಚೋಚನೆಯಾಗುವ ಸ್ಥಾನ ಮಿದುಳು. *೯

ನಾಗನ ಆವಾಸ ಸ್ಥಾನವಾದ ಹುತನ್ನೂ ಪೂಜಿಸುವುದ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಹುತ್ತನ್ನು ಒಡೆಯದೇ ಅಲ್ಲಿ ನಾಗದೇವನಿರುವನೆಂದು ಆ ಸ್ಥಳ ಪೂಜಾ ಕೋಣೆಯಾದದ್ದೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ದುಂಡನೆಯ ಕಲ್ಲುಗಳಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದರಿಂದ ಐದರವರೆಗೆ ಇಟ್ಟು ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವ 'ಹಿರೋಡ್ಯಾ'ಗಳೂ ನಾಗಪೂಜೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಪದ್ಧತಿಯೇ ಎನ್ನಬಹುದು ಹೀಗೆ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದ್ಯಾಂತ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗ ಪೂಜೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ, ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಹಾಗೂ ನಾಗ ಶಕ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಲ್ಲಿರುವ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಗಮನೀಯವೆನಿಸುತ್ತವೆ.

ಶ್ರೀ ಪ್ರಕಾಶ ಅಮ್ಮಣ್ಣಾಯ, ಜೋತಿಷ್ಯ ವಿದ್ವಾನ್ ಅವರು 'ನಾಗ ಎಂದರೆ ಮಾಮೂಲಿ ಸರಿಸೃಪವಲ್ಲ. ಇದೊಂದು ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನ ಹೊಂದಿದ ಜೀವಿ. ಇದಕ್ಕೆ ಅತೀಂದ್ರೀಯ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ. ಅಂತೆಯೇ ನಾಗನು ತ್ರಿಕಾಲ ಜ್ಞಾನಿ, ನಾಗನ ಚಲನೆ ನಿಧಾನ, ನಾಗನಿಗೆ ಭಯ ಎಂಬುದಿಲ್ಲ ಇತರ ಹಾವುಗಳು 'ಸರಕ್ಕನೆ' ಓಡಿಹೋದರೆ ನಾಗ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅಲ್ಲೇ ನಿಂತುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇದು ನಾಗನಲ್ಲಿರುವ ಅತೀಂದ್ರೀಯ ಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಣಾಮ. ಈಗಿನ ಕೆಲವರು ನಾಗಾರಾಧನೆ ಜನಪದ ಕಲೆ ಎಂಬ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಜನಪದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯೂ ಹೌದು. ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವೂ ಹೌದು, ವೈಜ್ಞಾನಿಕವೂ ಹೌದು*[00] ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ನಾಗನ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮಾರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ನಾಗಾರಾಧನೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಗನ ಬಗ್ಗೆ ಮುಂದೊರೆಸುತ್ತ ಅವರು "ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ್ಷ ಕಾಣುವ ದೇವರೆಂದರೆ ನಾಗರಾಜ, ಇದು ಹಿಂದುಗಳು ಮಾತ್ರ ಆರಾಧಿಸುವ ದೇವರು ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ ತಪ್ಪು ಇದು ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿಗೇ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವ, ಆರಾಧನೆಯ ರೂಪಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಇರಬಹುದು, ಜಾತಿ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿಯೂ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ನಾಗಸಾನಿಧ್ಯ ಮಾತ್ರ ಮನುಕುಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್, ಮುಸ್ಲಿಂ, ಬೌದ್ಧ, ಇನ್ನಿತರ ಧರ್ಮದವರೂ ನಾಗಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ನಾಗರಾಜನು ಹಿಂದುಗಳ ಆರಾಧ್ಯ ಸೊತ್ತು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಎಲ್ಲಾ ಜನರಿಗೂ ಬೇಕಾದವನೆ ಆಗಿದ್ದಾನೆ*[00] ಎನ್ನುವುದು ನಾಗಪೂಜೆಯು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದುದು. ಜಾತಿ-ಮತ ಪಂಥಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ್ದು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಪುಷ್ಟಿಕರಿಸುತ್ತದೆ.

ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಮಣ್ಣು ಪೂಜೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ದೇವತೆ ಹುತ್ತಪ್ಪ, ಶ್ರಾವಣ ನಾಗಪ್ಪನ ಪೂಜೆಯ ಕಾಲ, ದ್ರಾವಿಡರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಪದ್ಧತಿ ಇದಾಗಿದ್ದರೂ ಆರ್ಯ ದ್ರಾವಿಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಕರಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಈ ನಾಗಪೂಜೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವೆನಿಸಿದ್ದನ್ನು ವಿದ್ವಾಂರ ಹೇಳಿಕೆಗಳಿಂದ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಾಗ ಪೂಜೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ವ ಕೊಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಣ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಶೇಷ ಶಾಹಿ, ಶಿವ ಸರ್ಪ ಭೂಷಣ, ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತಿರುವ ಆದಿಶೇಷ, ಗಣಪತಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯ ನಡುಕಟ್ಟು ನಾಗದೇವ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ.

• ನಾಗಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬ :-

ನಾಗರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಬರುವುದು ನಾಗಪಂಚಮಿ. ಆಶಾಢ ಕಳೆದ ಬಳಿಕ ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಡುವ ಮೊದಲ ಹಬ್ಬ ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ. ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸದ ತುಂತುರ ಹನಿಯಿಂದ ಭೂಮಿ ತಾಯಿ ತಂಪಾಗಿ ಮೈತುಂಬ ಹಚ್ಚಹಸಿರನ್ನುಟ್ಟು ಮದುವಣಗಿಟ್ಟಿಯಂತೆ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುವ ದಿವ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಹಬ್ಬ ಬರುತ್ತದೆ. "ಮೂರನೇ ಮಣ್ಣು ಪೂಜೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ದೇವತೆ ಹುತ್ತಪ್ಪ ಶ್ರಾವಣ ನಾಗಪ್ಪನ ಪೂಜೆಯ ಕಾಲ ದ್ರಾವಿಡರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಪದ್ಧತಿ ಇದಾಗಿದ್ದರೂ ಆರ್ಯ-ದ್ರಾವಿಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಕರಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಈ ನಾಗ ಪೂಜೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವೆನಿಸಿತು" *೧೨ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಈ ನಾಗಪಂಚಮಿಯನ್ನು ಗರುಡ ಪಂಚಮಿಯಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಆಚರಣೆಯ ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ ನಮ್ಮ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸೀಕ ಈ ಆಚರಣೆ ಯಾವ ನಿಯಮಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಮಾನವನು ಯಾವ ರೀತಿ ವಿಶ್ವ ಕುಟುಂಬಿಯಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕೆಂಬುದರ ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ವಿಶ್ವ ಭ್ರಾತೃತ್ವದ ಪ್ರಾಣಿಶಾಸ್ತ್ರ (Zoology), ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ (Astrology), ಶರೀರಶಾಸ್ತ್ರ (Physiology), ಆರೋಗ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ (Health), ಆಹಾರಶಾಸ್ತ್ರ (Diatie), ಪ್ರಕೃತಿಚಿಕಿತ್ಸೆ (Nature cure), ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ (Sociology), ಜೋತಿಷ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ (Astrology), ಹವಾಮಾನಶಾಸ್ತ್ರ (Meteorology), ಆಯುರ್ವೇದ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಎಷ್ಟು ಮುಂದುವರೆದಿದ್ದರು ಎಂಬುವುದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ*೧೩.

ಈ ಗರುಡ ಪಂಚಮಿಯ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಶ್ರಾವಣ ಶುದ್ಧದಲ್ಲೇ ಏಕೆ ಆಚರಿಸಬೇಕು? ಈ ದಿನ ತನಿ ಏಕೆ ಎರೆಯಬೇಕು? ಈ ದಿನ ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಭಕ್ಷ್ಯ ಏಕೆ ಮಾಡಬೇಕು? ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ತುಪ್ಪದಲ್ಲಾಗಲಿ ಕರಿದ ಪಕ್ಷ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಈ ದಿನ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರ ದಿನ ಎಂದು ಏಕೆ ಕರೆದರು, ಎಂದರೆ ನಾಗಪಂಚಮಿಯು ಅಣ್ಣ-ತಂಗಿಯರ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ. ನಾಗರಪಂಚಮಿಗೆ ಉಳಿದಿರುವುದು ನಾಲ್ಕೇ ದಿನ ಅಣ್ಣ ಇನ್ನು ಕರೆಯಲು ಬರಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂಬ ಕೊರಗಿನ ಪದ್ಯವು ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಥೆಯು ನಾಗಪಂಚಮಿಯ ಆಚರಣೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರಾವಣಮಾಸ ಎಂದರೆ ಚಂದ್ರನಮಾಸ, ಪೂರ್ಣಿಮಾ ದಿನ ಶ್ರಾವಣ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಮಾಸಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಚಂದ್ರನು ಮನಃಕಾರಕ ಈ ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚು ಅಂದರೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ವಾತಾವರಣವಿರುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರನು ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ತಿರುಗುವಾಗ, ಒಂದು ದಿನದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೧೨ ಡಿಗ್ರಿಗಳಷ್ಟು ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಅವಧಿಗೆ ಒಂದು

ತಿಥಿಯಂದರೆ ಪಾಡ್ಯದಿಂದ ಚತುರ್ಥಿವರೆಗೆ ದಿನಕ್ಕೆ ೧೩ ಡಿಗ್ರಿಗಳಂತೆ ೪೮ ಡಿಗ್ರಿಗಳಾತ್ತೆ, ೪೮ನೇ ಡಿಗ್ರಿಯಿಂದ (ಕೋನದಿಂದ) ೬೦ ಡಿಗ್ರಿವರೆಗೆ ಸಂಚಾರಮಾಡುವ ಕಾಲವೇ "ಪಂಚಮಿ" ಎಂದರು. ಚಂದ್ರನು ತ್ರಿಕೋನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಭೂಮಿಯು ಮೇಲಿರುವ ಜಲವರ್ಗದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದಕ್ಕೆ ಶುರುವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹವು ಶೇ. ೮೦ ರಷ್ಟು ಜಲವರ್ಗದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ*[೧೪]. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಮೇಲೆ ಚಂದ್ರನು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಲೇಬೇಕು. ಚಂದ್ರನು ಮನಃಕಾರಕನಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಈ ಪ್ರಭಾವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರನು ತ್ರಿಕೋನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಪಂಚಮಿಯಂದು ಮನಸ್ಸನನ್ನು ಒಂದು ಸ್ಥಿಮಿತದಲ್ಲಿಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆ ಸಾತ್ವಿಕ ಆಹಾರ ಸೇವನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಏತಕ್ಕೆಂದರೆ ಆಹಾರದ ಪ್ರಭಾವವು ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಅಪಾರ. ಸಾತ್ವಿಕ ಆಹಾರ, ರಾಜಸ ಆಹಾರ, ಮತ್ತು ತಾಮಸ ಆಹಾರ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಸಹ ಸಾತ್ವಿಕ ಸ್ವಭಾವದಾಗಿರುತ್ತದ್ತೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ದಿನ ಕೇವಲ ಸಾತ್ವೀಕ ಆಹಾರ ಸೇವನೆಯನ್ನೇ ನಿಯಮ ಮಾಡಿದ್ದರು ನಮ್ಮ ಜನಪದರು.

ಸಾತ್ವಿಕ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೇಂದ್ರಿಕರಿಸಲು ಸಲುವಾಗಿ ಸರ್ಪಪೂಜೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಮನಸ್ಸಿನ ಕೇಂದ್ರವು ಮಿದುಳು. ಈ ಮಿದುಳು ಸರ್ಪದ ಹೆಡೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಕುಂಡಲಿನಿ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕುಂಡಲಿನಿಯನ್ನು ಸಾತ್ವೀಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉದ್ರೇಕಿಸುವುದೇ ಸರ್ಪ ಪೂಜೆಯ ಪರಮಾರ್ಥ*[೧೫].

ಈ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಶ್ರಾವಣಮಾಸ – ಚಂದ್ರನಮಾಸ ಅಂದರೆ ಪೂರ್ತಿಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾ ಬೀರುವ ಮಾಸ. ಈ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ರವಿಯು ಸಂಚರಿಸುವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಚಂದ್ರನ ಮೂಲಕ ಮನುಷ್ಯನ ಮೇಲೆ ಬೀರುತ್ತೆ. ಚಂದ್ರನು ಶುದ್ಧ ಚತುರ್ಥಿಯಂದು ಉಪಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪಂಚಮಿಯ ದಿನ ಉಪ ತ್ರೀಕೋಣಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಈ ದಿನ ಅವನ ಪ್ರಭಾವವು ಮನುಷ್ಯನ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತೆ. ಇದನ್ನು ಗಣನಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಈ ದಿನಗಳಿಂದ ಮುಂದೆ ಚಂದ್ರನ ಚಾರದಿಂದ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಮತ್ತೆ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಕೆಲವು ಧರ್ಮಾಚರಣೆಗಳನ್ನು ಹಬ್ಬದಂತೆ ಆಚರಿಸಲು ನಿಯಮ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ದಿನದಂದು ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ ಪರಮಾರ್ಥದ ಕಡೆ ಮನಸ್ಸು ತಿರುಗಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಮಾನಸಿಕ ಶಾಂತಿ ಸಿಗುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಂದು ನೆಮ್ಮದಿ ಮತ್ತು ಹರ್ಷಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದದ್ದು ಇನ್ನೇನು ಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮನಶ್ಯಾಂತಿ ಸಿಗಬೇಕಾದರೆ ಆಯಾಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಆಚರಣೆ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಸೇವನೆಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ಅನಾರೋಗ್ಯವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಆರೋಗ್ಯವಂತರಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವುದೇ ಇದರ ಪರಮಾರ್ಥ. ಹೀಗೆ

ದೈಹಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಮಾನಸೀಕವಾಗಿ ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿರುವುದೇ ಈ ಹಬ್ಬಗಳ ಆಚರಣೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು (ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸೀಕ) ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಮಾಸದಿಂದ 'ಶ್ರಾವಣಮಾಸದಿಂದ ಮತ್ತು ಪಂಚಮಿ ತಿಥಿಯಿಂದ ಶುರುಮಾಡುವುದೇ ಈ ಗರುಡ ಪಂಚಮಿಯ ಅರ್ಥ'*೧. ಇದನ್ನು ಒಡ ಹುಟ್ಟಿದವರ ಹಬ್ಬವೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ಜನಪದರ ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸತ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ನಾಗಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬದ ಕುರಿತು ನಂಬಿಕೆಗಳು :–

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ ಮುಖ್ಯಾವಾಗಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಬ್ಬ, ಅಂದಿನ ನಾಗರ ಪೂಜೆ ವಿಶೇಷವಾದದ್ದು, ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಈ ಹಬ್ಬದಂದು ಜಾತಿ ಭೇಧವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗಗಳ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಹುತ್ತದ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ಹುತ್ತಕ್ಕೆ ಹಾಲೆರೆಯುವುದು, ಆರತಿ ಮಾಡುವುದು, ಹಂಗನೂಲ ಹಕಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಹೊಸಬಟ್ಟೆ ಧರಿಸಿ ನಾಗಣ್ಣನಿಗೆ ಹಾಲೆರೆದು ಪೂಜೆ ಮಾಡುವುದು. ಬರುವಾಗ ಅಳ್ಳನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತಾ ಬರುವುದು ಮುಂತಾಗಿ ಹಲವು ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬುಲಾಯಿ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾ ಭುಲಾಯಿ ಹಾಕುವುದೂ ಸಹ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ, ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಪದರ ನಂಬುಗೆಯ ಕಥೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

೧. ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕಲಿಗನೊಬ್ಬ ರಂಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅದರ ಕುಡಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕು ಹಾವಿನ ಮರಿಗಳೆಲ್ಲ ಸತ್ತು ಹೋದದ್ದರಿಂದ ತಾಯಿ ಹಾವು ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದು ಅಂದಿನ ರಾತ್ರಿ ಒಕ್ಕಲಿಗನ ಮನೆಯ ಮಂದುಯನ್ನೆಲ್ಲ ಕಚ್ಚಕೊಂದು ಹಾಕಿದರೂ, ಅದರ ಸಿಟ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ದೂರದ ಅತ್ತೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಒಕ್ಕಲಿಗನ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಅತ್ತ ಹೊರಟಿತು. ಅದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅತ್ತೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಒಕ್ಕಲಿಗನ ಮಗಳು ಮಣ್ಣಿನ ಹಾವನ್ನು ಮಾಡಿ ಹಾಲೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ನಾಗಿಣಿಯ ರೊಚ್ಚು ಸ್ವಲ್ಪ ಶಾಂತವಾಯಿತು. ಅದು ತಾನು ಒಕ್ಕಲಿಗನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕೇಡನ್ನು ಹೇಳಲು ಆಕೆ ಬೋರಾಡಿ ಅತ್ತು ತನ್ನ ತವರವರನ್ನೆಲ್ಲ ಬದುಕಿಸೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು, ಆ ನಾಗಿಣಿಗೆ ಕರುಣೆ ಹುಟ್ಟಿ ಒಕ್ಕಲಿಗೆನ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಎಲ್ಲರ ವಿಷವನ್ನು ಮರಳಿ ಹೀರಿ ಬದುಕಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲ ನಾಗಿಣಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತ ಬಂದರೆಂಬ ಕಥೆಯಿದೆ. ಅಂದು ಶ್ರಾವಣ ಶುದ್ಧ ಚೌತಿಯಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅಂದಿನ ದಿನವನ್ನು ನಾಗಚೌತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತ ಬಂದುದೇ ನಾಗಪೂಜೆಗೆ ಕಾರಣವೆನಿಸಿತು. ಮಗಳ ಈ ಉಪಕಾರದ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆಯೇ ಇಂದಿಗೂ ನಾಗರಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಮಗಳನ್ನು ತವರಿನವರು ಕರೆತರುವರೆಂದು ಜನಪರ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿದೆ*೨.

ನಗರ ಪಂಚಮಿ ಹೆಣ್ಣ ಮಕ್ಕಳ ಹಬ್ಬ
ಹೋಗಿ ಸಂಗಮ್ಮಳಿಗೆ ಕರತರಿ ಬೇಗ ಕೋಲ ಕೋಲ
ಎತ್ತಾರ ತಂದಾನ ಪಟ್ಟರ ಬಿಗದಾನ
ಮನಿಕಡಿಜ್ವಾಕಂತ ಹೇಳ್ಯಾನ ಕೋಲ ಕೋಲ*೨೮

೨. ಬಡವನದ ಅಣ್ಣ ತಂಗಿಯನ್ನು ತವರಿಗೆ ಕರೆತರಲು ಹೋದ, ತಂಗಿ ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆತನದ ಸೊಸೆಯಾಗಿದ್ದಳು, ಅಣ್ಣ ಕರೆಯಲು ಬಂದಾಗ ತನ್ನೆಲ್ಲಾ ಚಿನ್ನದ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಬಡತನದಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದ ಅಣ್ಣನಿಗೆ ತಂಗಿಯನ್ನು ಕರೆದು ತರುವಾಗ ಅವಳ ಚಿನ್ನದಾಭರಣಗಳ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣು ಬಿದ್ದು ದುರಾಸೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಅಭರಣಗಳನ್ನು ಕೊಡು ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ತಂಗಿ ಒಪ್ಪಿ ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧಳಾಗುತ್ತಾಳೆ, ಅವಳು ಬದುಕಳಿದರೆ ತನ್ನ ದುರಾಸೆ ಬಯಲಿಗೆ ಬರುವುದೆಂದು ಆಕೆಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ದಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಯನ್ನೊಂದು ಎತ್ತುತ್ತಾನೆ. ದುರಾದೃಷ್ಟಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲಿನ ಕೆಳಗಿದ್ದ ಹಾವು ಅವನನ್ನು ಕಚ್ಚುತ್ತದೆ, ನಾಗರ ಹಾವಿನ ವಿಷದಿಂದ ಸತ್ತು ಅಣ್ಣನು ಬದುಕಿಸಲು ತಂಗಿ ನಾಗದೇವನಲ್ಲಿ ಮೊರೆಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ನಾಗಣ್ಣ ಅವಳ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಬದುಕಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂದು ಶ್ರಾವಣ ಶುದ್ಧ ಚೌತಿ, ಅಂದಿನಿಂದ 'ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ' ನಾಗಾರಾಧಾನೆಯ ಹಬ್ಬವೆಂದು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಂದ ಆಚರಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿರಬಹುದು. ತಂಗಿಯನ್ನು ಅಣ್ಣ ತಪ್ಪದೇ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರಬಹುದು. ಇದು ತವರಿಗೂ ನಾಗಪಂಚಮಿಗೂ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೂ ವಿಶೇಷವಾದ ನಂಟನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು ನಾಗರ ಪಂಚಮಿಯ ಹಬ್ಬ ಅದರ ಸಡಗರವನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಅಣ್ಣ ಕರೆಯಲು ಬರುವನು ಎಂದು ಕಾದು ನೋಡುವುದನ್ನು ಈ ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಹಬ್ಬ ಬಂದಿತ್ತೆಂದು ಹಿಗ್ಗಿಲಿ ಇರತಾರ
ಅಣ್ಣ ಯಾವಾಗ ಬರುವನು ಕರಿಯಾಳ ಕೋಲು ಕೋಲು
ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಕರಿಯುವ ಹಬ್ಬ
ಕೊಬ್ಬರಿ ಬೆಲ್ಲ ಸವಿಯುವ ಹಬ್ಬ ಕೋಲು ಕೋಲು*೯೯

ಹೀಗೆ ತವರಿನಲ್ಲಿ ತಾನೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಮೊದಲೇ ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಅಣ್ಣನ ದಾರಿಯನ್ನು ಕಾಯುವ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳ ಭಾವ-ಬಯಕೆಗಳು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿನಿಂತಿವೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಣ್ಣ-ತಮ್ಮರಿಗಾಗಿ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ ತುಂಬಾ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ನಾಗಪೂಜೆ, ಹಾಲೆರೆಯುವ ಆಚರಣೆ ಕುರಿತಾದ ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಕತೆಯು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದೆ.

೩. ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬದ ದಿನದಂದು ಹುಟ್ಟಿದ ಅವಳಿ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ದೀಪ ಹಚ್ಚಿ ನೋಡುವಾಗ ಆ ಮಕ್ಕಳು ಹಾವುಗಳಾಗಿ ಹರಿದು ಹೋಗುತ್ತವೆ, ಆಗ ಅವರ ಅಕ್ಕ ತಮ್ಮಂದಿರ ಸಲುವಾಗಿ ಪ್ರತಿ ಪಂಚಮಿಯಂದು 'ಚುಂಗು-ಮಂಗು' ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು

ಹಾವುಗಳಿಗೆ ಹಾಲೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಹೀಗೆ ಮುಂದೊರೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾಳೆ ಮುಂದೆ ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಅತ್ತೆ ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಹಾಗೇ ಅಳುತ್ತಾ ಹಾಲೆರೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಅತ್ತೆ ಏಕೆ ಅಳುವಿ ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅವಳು ಅಂದು ತನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರು ಹಾವಾಗಿ ಹೋದ ಘಟನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಅಳುತ್ತಿರುವಾಗ ನಾಗರಾಜನೇ ಮನುಷ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಾನು ನಿನ್ನ ತಮ್ಮ 'ಚುಂಗು' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ನಾಗಲೋಕದ ವೈಭವ ಕಂಡ ಸಂತೋಷ ಪಡುತ್ತಾಳೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ಅವಳು ಪ್ರತಿ ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬದಂದು ಹಾಲೆರೆಯುವುದನ್ನು ತಪ್ಪದೇ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಹೀಗೆ ಅಣ್ಣ–ತಮ್ಮರಿಗಾಗಿ ಹಾಲೆರೆಯುವ, ತವರು ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವ ನಾಗಪ್ಪನ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗುವ ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ನಾಗಪೂಜೆ ಹಾಲೆರೆಯುವ ಆಚರಣೆಗಳು ಬಂದವು ಇನ್ನೂ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇವೆ*[೨೦].

ಇಂತಹ ನಂಬಿಕೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಪೌರಾಣಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ನಂಬುಗೆಯ ಕಥೆಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದು ಹೀಗಿದೆ. "ಮಹಾಭಾರತದ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ ಉಲೂಪಿಯರದು ನಾಗಕುಲ ಒಮ್ಮೆ ನಾಗರಾಜನಾದ ತಕ್ಷಕನು ಪರೀಕ್ಷಿತ ರಾಜನನ್ನು ಕಚ್ಚಿಕೊಲ್ಲಲು, ಆತನ ಮಗನಾದ ಜನಮೇಜಯ ನಾಗವಂಶವನ್ನೇ ನಿರ್ಮೂಲಗೊಳಿಸಲು ಸರ್ಪಯಾಗವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡನು. ತಕ್ಷಕನು ದೇವೇಂದ್ರನ ಮೊರೆ ಹೋದದ್ದರಿಂದ ಋತ್ವಜರ ಮಂತ್ರಾಹ್ವಾನದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬಳಿಕ ಇಂದ್ರ ಸಹಿತ ತಕ್ಷಕನನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಗಾಬರಿಗೊಂಡ ಇಂದ್ರ ತಕ್ಷಕರಿಬ್ಬರೂ ಆಸ್ತಿಕ ಮುನಿಯ ಮೊರೆಹೊಕ್ಕರು. ತಂದೆ ಆರ್ಯ ಪುರುಷ ತಾಯಿ ನಾಗಕನ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಳೆದ ಆಸ್ತಿಕನ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯಿಂದ ತಕ್ಷಕನು ತನ್ನ ವಿಷಹೀರಿಕೊಂಡು ಪರೀಕ್ಷಿತರಾಜನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದನೆಂದು ಅದರಿಂದ ಜನಮೇಜಯನ ಸಿಟ್ಟು ಇಳಿಯಿತೆಂಬ ಕಥೆಯಿದೆ. ಅಂದಿನಿಂದ ಆರ್ಯರು ನಾಗನನ್ನು ಮುನಿಸಿ 'ನಾಗಪೂಜೆ'ಗೆ ಮನ್ನಣೆ ಕೊಟ್ಟರು*[೨೧] ಅಂದರೆ ದ್ರಾವಿಡರ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದ ನಾಗನನ್ನು ಆರ್ಯರೂ ಪೂಜಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದು, ನಾಗರಾಧನೆಯ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪೂಜೆಯಾದ ಘಟನೆಯೇ ಇದಾಗಿರಬಹುದು. ಅಂತೆಯೇ ಇಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯುವ 'ನಾಗಪೂಜೆ' ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಹಲವು ನಂಬಿಕೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗಪೂಜೆ ಬೆಳೆದುಬಂದದ್ದು ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಂಬಿಕೆ ಎಂದರೆ ಒಂದು ಹೇಳಿಕೆ ಅಥವಾ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ ಬಗ್ಗೆ ಮಾನಸಿಕ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ತೋರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಜನಪದರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿರುವ ಈ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಜನತೆಯ ಮನೋಭಾವ ಹಾಗು ಅಧೀಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ*[೨೨]. ಎಂಬ ರಾಜಪ್ಪ ದಳವಾಯಿ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಸಮಂಜಸವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆನಪದದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಒಂದು ಬದುಕಿನ ಕ್ರಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ಆಚರಣೆಯ ಭಾಗವೂ ಸಹಜವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ನಂಬಿಕೆ ಜನಪದ

ಜೀವನ ಧೋರಣೆಯೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸೋಣ.

• ನಾಗಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿನ ಆಚರಣೆಗಳು:-

ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬದಾಚರಣೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಆಚರಿಸುವುದು ಮಾತ್ರ ಮೂರು ದಿನಗಳವರೆಗೆ, ಮನೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ನಾಗದೇವನ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ಅರಳು, ಅರಳಿಟ್ಟು, ತುಂಬಿಟ್ಟು, ವಿಧವಿಧ, ಉಂಡು, ಎಳ್ಳು ಚಿಗಳಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ಹುರಿದ ಕಡಲೆ, ಶೆಂಗಾ, ಕರಿ ಬಟಾಣಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ನಾಗಚೌತಿ, ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ ಮತ್ತು ಸಿರಿಯಳ ಷಷ್ಠಿ ಎಂದು ಮೂರು ದಿವನ ಆಚರಣೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಶ್ರಾವಣಶುದ್ಧ ಚೌತಿಯಿಂದಲೇ ಹಬ್ಬದ ಸಡಗವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, ಗೃಹಣಿಯರಿಗೆ ಅಂದಿನಿಂದಲೇ ಕೈತುಂಬಾ ಕೆಲಸ ಶುರುವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚೌತಿಯ ದಿನವೇ ಶುಚಿರ್ಭೂತರಾಗಿ ಒದ್ದೆಯುಂಟು, ಉಪವಾಸವಿದ್ದು, ಭಕ್ತಿಪೂರ್ಕವಾಗಿ 'ತನಿ' ಎರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆ ಇರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಪಂಚಮಿ ದಿನವಂತೂ ನಾಗರ ಆರಾಧನೆಗೆ ವಿಶೇಷ ತಯಾರಿ ಆಗಲೇಬೇಕು, ಹುತ್ತದ ಮಣ್ಣು, ಹುಲಿಕಡ್ಡಿ, ಕಾರೆಕಾಯಿ, ಹುಣಸೆ ಕಾಯಿ, ನೆಲಗಡಲೆ ಅರಳು, ಅಕ್ಕಿಹಿಟ್ಟು, ತಾಳೆ, ಹೂವುಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹುಲಿ ಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಚಪ್ಪರ ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಅದರಡಿಯಲ್ಲಿ ಹುತ್ತದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅದರ ಮೇಲೆ ಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ತೊಟ್ಟಿಲು ಬಟ್ಟಲನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅರಸಿಣದಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿದ ಹಳದಿ ಗೆಜ್ಜೆ ವಸ್ತುಗಳು ಹಾಗೂ ಹೂಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿ, ಹಲು-ತುಪ್ಪದಿಂದ 'ತನಿ' ಎರೆದು ಪೂಜಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾಗಪ್ಪನಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀಯವಾದ ಹಸಿಚಿಗಳಿ, ತಂಬಿಟ್ಟು, ಕಡುಬನ್ನು ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. "ಪಂಚಮಿ ವೇಳೆಗೆ ಹೂವಿನಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವ ನಾಗರಕಟು (ಚಿಕ್ಕ ಹುಣಸೆಕಾಯಿಯ ಎಸಳು) ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರೂರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ನಾಗಪ್ಪನಿಗೆ ಹಾಲೆರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ತಿಂದರೆ ಮುಖದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ತದ್ದು ಏಳುತ್ತವೆ. ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ" *[೨೩].

ನೈವೇದ್ಯ ನಂತರ ದೇವರ ಎದುರಲ್ಲೇ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರ ಬೆನ್ನು ತೊಳೆಯುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. "ತಲೆತಲಾಂತರಗಳಿಂದ ಬಂದ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರವಾದ ಆಚಾರ ವಿಚಾರ ನಡೆನುಡಿಗಳನ್ನು ಚಾಚುತಪ್ಪದೇ ಒಂದು ಕೇರಿ ಅಥವಾ ಒಂದು ಮೂರು ಅಥವಾ ಒಂದು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನಸಮೂಹವೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ, ಆಚರಿಸುವಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೊತ್ತವನ್ನು 'ಸಂಪ್ರದಾಯ' ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಧಿ, ಉಪಾಸನೆ ಮತ್ತು ಪದ್ಧತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಮಾನವನ ನಂಬಿಕೆಗಳೇ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ

ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ"*[೨೪]. ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಹಾಗೂ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಾಗಪ್ಪನಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡಿದ ಹಾಲು-ತುಪ್ಪದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ 'ತನಿ' ಯನ್ನು ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರ ನಾಭಿಗೂ ಬೆನ್ನಿಗೂ ತಳೆದು ಆಶೀರ್ವದಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಂದಿಗೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಹೋದರರು ಪ್ರೀತಿಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಕೊಡುವ ಉಡುಗೊರೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಪಾರ ಅರ್ಥವಿದ್ದು, ಪೌರಾಣಿಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಬಯಲು ಸೀಮೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮಲೆನಾಡಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ, ಗದಗ, ಬೆಳಗಾಂವ, ಬಿಜಾಪೂರ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು 'ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬ'ವೆಂದೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಅಂದು ಅಣ್ಣ ತಂಗಿಯರು, ಗೆಳತಿಯರು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸಂತೊಷ ಸಂಭ್ರಮಗಳಿಂದ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮನೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ನಾಗದೇವನ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ಅರಳು, ಅರಳಿಟ್ಟು, ತಂಬಿಟ್ಟು, ವಿಧವಿಧ ಉಚಿಡಿ, ಎಳ್ಳುಚಿಗಳಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಈ ನಾಗಪಂಚಮಿ ಮೂರು ದಿವಸದ ಹಬ್ಬ. ಮೊದಲನೆಯ ದಿನ ನಾಗರ ಅಮವಾಸ್ಯೆ ಅಂದರೆ ರೊಟ್ಟಿ ಪಂಚಮಿ ಎರಡನೇ ದಿನ ನಾಗಚೌತಿ, ಮೂರನೆಯ ದಿನ ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ"*[೨೫] ಗುಳ್ಳವ್ವನ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ತವರಿಗೆ ಬರಲಾಗದ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ನಾಗರ ಪಂಚಮಿಗಾದರೂ ಬರಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಾಗರ ಅಮವಾಸ್ಯೆ ದಿವಸ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ಸಮಸ್ತ ಬಳಗದೊಂದಿಗೆ ಹಣತೆಪೂಜೆ ಮಾಡುವುದುಂಟು. ದೀಪವಿರುವ ಮನೆಗೆ ಅಪ್ಪ ವಿವಿಧ ಲಕ್ಷ್ಮೀಯರು ಬಂದು ನೆಲೆಸುವರೆಂಬ ಭಾವನೆಯೇ ಅಂದು ದೀಪದ ಪೂಜೆಗೆ ಕಾರಣ ಮೂರನೆಯ ದಿನ ನಾಗಚೌತಿ ನಾಗನನ್ನು ಭಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುವ ದಿನ, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಇದೊಂದು ಮಹತ್ವದ ವ್ರತ. ಮನೆ ಮಂದಿಯೆಲ್ಲ ತಲೆಗೆ ನೀರುಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆ ಉಟ್ಟು ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಯವರೂ ಸಮೀಪದ ಹುತ್ತವಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹುತ್ತ ಪೂಜಿಸಿ ಅದೇ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ನಗಪ್ಪನ ವಿಗ್ರಹ ಮಾಡಿ, ಕುಂಬಳ ಎಲೆಯಿಟ್ಟು ಹೊಸ ಮಡಿಕೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ನಾಗಪ್ಪನನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸುವರು. ಹೂ, ಕೇದಿಗೆ, ಅರಷಿಣ ಹಚ್ಚಿದ ಹಂಗನೂಲು, ಕೊಕ್ಕಬತ್ತಿ ಕೋಡ ಬತ್ತಿ ಹಾಕಿ ಶೃಂಗರಿಸುವುದು, ಉಚಿಡಿ, ಉಸುಳಿ ಮೊದಲನೆಯ ದಿನ ನಾಗದೇವನಿಗೆಡೆ ಮನೆಮಂದಿಯೆಲ್ಲ ಕರಕಿ ಪತ್ರಿಯಿಂದ ನಾಗದೇವನಿಗೆ ಹಲನೆರೆಯುತ್ತ ದೇವರ ಪಾಲು, ದಿಂಡರ ಪಾಲು, ಸಮಸ್ತ ಬಳಗದವರ ಪಾಲನ್ನು ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವರು. ಕೊನೆಗೆ ಆರತಿ ಬೆಳಗಿ ಕಾಯಿ ಒಡೆದು ಎಡೆ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನಾಗದೇವನಿಗೆ ಹಿಡಿದ ಎಡೆಯನ್ನು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಉಣ್ಣಬಾರದೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ ಜನಪದರಲ್ಲಿದೆ.

ಹಂಗನೂಲಾ ನಾಗಪ್ಪಗೆರಿಯ, ರಂಗ್ಸ್ ಅರಷಿಣ ಎರಿಯ
ಅಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾರ ಕರಿಯ ಅಳ್ಳು ತಂಬಿಟ್ಟು ಸುರಿಯ
ದುರುಳ ನಾಗಪ್ಪಗ ಎಡಿಮಾಡ*[೨೬]

ಎಂದು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಹಾಲೆರೆದು ನಾಗಪ್ಪನಿಗೆ ನಮಿಸಿ ಆ ವ್ರತದ ಅಂಗವಾಗಿ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ಹಂಗನೂಲನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು.

'ಹಂಗನೂಲು' ಕುರಿತಾದ ಡಾ॥ ಎಂ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿದೆ ಅಂಗ್‌ನೂಲು ಎಂಬುದು ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟಿಗೆ ಒಂದು ಕಾಣಿಕೆ. ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮದುವೆ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಪಂಗುನೂಲು' ಎಂಬುದು ಇದೇ, ಪೊಂಗುನೂಲು, ಹೊಂಗನೂಲು ಎಂದಾಗಿ, ಇದೆ 'ಹಂಗನೂಲು' ಅಂಗ್‌ನೂಲು ಆಗಿದೆ. ಅಂಗ್‌ನೂಲು ಎಂದರೆ ಅರಿಸಿಣದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿದ ದಾರ*೨. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ 'ಹಂಗನೂಲ' ಅರಿಸಿಣದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿದ್ದ ದಾರವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯೂ 'ತಂಬಿಟ್ಟು' ವಿಶೇಷವಾದುದು ಹುರಿದ ಗೋಧಿ ಹಿಟ್ಟಿನೊಂದಿಗೆ ಶೇಂಗಾ, ಪುಟಾಣಿ, ಕೊಬ್ಬರಿ, ಎಳ್ಳುಬೆರೆಸಿ ಪಾಕದಿಂದ ನವಿಯಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿದ್ದು ತಂಬಿಟ್ಟು ಬಂಧು-ಬಾಂಧವರಿಗೂ ಇಷ್ಟ ಮಿತ್ರರಿಗೂ ಅದನ್ನು ಹಂಚುತ್ತಾರೆ.

ಮೂರನೆಯ ದಿನ ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ ಹುತ್ತ ಮುರಿಯುವುದು ಎಂದು ಇದನ್ನು ಕರೆಯುವದುಂಡು. ಅಂದು ನಾಗಪ್ಪನ ಪೂಜೆಗೆ ಮಿಸಲಡಿಗೆ ಹೂರಣ, ಕುಚ್ಚಿದ ಕಡಬಿನ ನೈವೇದ್ಯ ಈ ಕಡಬನ್ನು ಕುದಿಸಬೇಕೆ ಹೊರತು ಕರಿಯಬಾರದು. ಕರಿದರೆ ನಾಗಪ್ಪನ ಹೆಡೆಯನ್ನೇ ಕರಿಯದಂತೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಜನಪದರಲ್ಲಿದೆ. ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ಹೂರಣ ತಿಂದ ಹುಡುಗರ ಮೈಗೆ ತದ್ದು ಆಗುವುದೆಂಬ ನಬಿಕೆಯೂ ಇದೆ. ಅಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗಪ್ಪನಿಗೆ ಹಾಲೆರೆಯುವುದಲ್ಲದೆ ಹುತ್ತ ಇದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕೊಕ್ಕಾ ಬತ್ತಿ ಕೋಡಾಬತ್ತಿ ಹಾಕಿ ಹುತ್ತ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ಹಾಲೆರೆಯುವರು. ಇದು ಸಾಮೂಹಿಕ ನಾಗಪೂಜೆಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಹಬ್ಬದ ನಿಮಿತ್ಯವಾಗಿ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುವ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಬುಲಾಯಿ ಹಾಡುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬದಂದು ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಿಹಿ, ಹೊಸಬಟ್ಟೆ ಜೋಕಾಲಿಯಾಟದ ಹರ್ಷವಾದರೆ, ವಾರಿಗೆಯ ಗೆಳತಿಯವರಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ನಾಗಪ್ಪನಿಗೆ ಹಾಲ ನೆರೆಯುವುದು, ತಮ್ಮ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳನ್ನು ಗೆಳತಿಯರಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಉತ್ತಮ ಅವಕಾಶ, ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಹಬ್ಬವೆಂದಿರಬಹುದು.

ಪಂಚಮಿ ಬರಲೆವ್ವ ಮಂಚಕಟ್ಟಲಿ ಮನೆಗೆ
ಕೆಂಚ ಗೆಳತರು ಕೂಡಲಿ ನಮಜೀಕ
ಮಿಂಚೆ ಮುಗಿಲನೇರಲಿ*೨೮

ಎನ್ನುತ್ತ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಗೆಳತಿಯರೊಂದಿಗೆ ಜೋಕಾಲಿ ಜೀಕಿ ಮಿಗಿಲ ಮುಟ್ಟುವಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ಆಸರೆ-ಬೇಸರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಮಯ ಗಂಡನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಃಶ ಆಗ ಈ ರೀತಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಅವರಿಗೆ ಸಿಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಜೋಕಾಲಿ ಕುರಿತಾದ ಸಿದ್ದಯ್ಯ ಹಿರೇಮಠದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ ಮರಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಉದ್ದನೆಯ ಹಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಜೋಕಾಲಿ ಜೀಕುವುದು

ಬಹಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಜೋಕಾಲಿ ಜೀಕಿ ದೂರದ ರೆಂಬೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕೊಬ್ಬರಿಯನ್ನು ಬಾಯಿಂದ ಎರಗಿಸುವುದು ತುಂಬಾ ರೋಮಾಂಚನಕಾರಿ. ಅಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜೋಕಾಲಿ ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮಕ್ಕಳು ಹೆಂಗಳೆಯರು ಎಂಬ ಭೇಧ ಭಾವರಹಿತ ವಾತಾವರಣ ಜೋಕಾಲಿ ಮನೆಯ ಜಂತಿಗೆ ಜೋತು ಬಿದ್ದು, ತಿಂಗಳು ಕಟ್ಟಲೇ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮುದ ನೀಡಿದರೂ ಮರಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದ ಜೋಕಾಲಿಯಲ್ಲಿ ತಂಗಾಳಿಗೆ ಮೈಯೊಡ್ಡಿ ಆಡುವ ಆ ಖುಷಿ ಬಲ್ಲವರೇ ಬಲ್ಲರು...... ಈಚೆಗೆ ಆ ಮರದಲ್ಲಿ ಜೋಕಾಲಿಗಾಗಿ ಹಗ್ಗ ಬಿಗಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ ಆಡುವವರು ಆಸಕ್ತಿಯೂ ದೂರವಾಗಿ ಜೋಕಾಲಿ ಜೀಕುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಜೀವನೋತ್ಸಹವೂ ಇಲ್ಲ. ...... ಜೋಕಾಲಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಖುಷಿ ಈಗಿಲ್ಲ ಹಿಂದಿನ ಜನರಿಗೆ ಆ ಮರ ಸವಿಸವಿ ನೆನಪು, ಸಾವಿರ ನೆನಪಷ್ಟೆ ......*[೨೯] ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇಂದು ಆ ಹಬ್ಬದಾಚರಣೆಯು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿಷಾದದ ಹೇಳಿಕೆಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ತವರಿಗೆ ಬಂದ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ಸೀರೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಉಡುಗೊರೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಅಣ್ಣ ಅವಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಬರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನಾಗರ ಪಂಚಮಿಯನ್ನು ಶ್ರದ್ದೆ-ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಮಡಿಯಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕುಟುಂಬದ ಹಿರಿಯರು ಬನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನಾಗರಾಜನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ, ಆರಾಧಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಎಲೆ ಕಡುಬು ಹಾಗೂ ಸಿಹಿಉಂಡೆ ವಿಶೇಷವಾದುದು. ನಾಗಪ್ಪನಿಗೆ ಪಡವಲಕಾಯಿ. ಕರಿದ ತಿಂಡಿ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಖಾರದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಒಗ್ಗರಣೆ ನಿಷಿದ್ದ. ಕೇವಲ ಹಬೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿದ ತಿನಿಸುಗಳು ಪ್ರಿಯ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಇವೆ.

ನಾಗರ ಪಂಚಮಿಯಂದು ರಂಗೋಲಿಗೆ ಅಧಿಕ ಮಹತ್ವ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ದೇವರ ಮುಂದೆ ಹಾಕಿದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ರಂಗೋಲಿಗಳು ವಿಶೇಷ ಸೊಬಗನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಮೂಡೇ ಹಾವು, ಬಿಚ್ಚಿದ ಹಾವು, ವಂಕಿ ಹಾವು, ತಕ್ಕೆ ಹಾವು, ಜೋಡಿ ಹಾವು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿ, ಪೂಜಿಸುವ ಪದ್ದತಿ ಜಲವೆಡೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕ 'ನಾಗಮಂಡಲ' ಸುಂದರ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕಲಾತ್ಮಕ ನೃತ್ಯಾಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು, ನಾಗಾರಾಧನೆ ಕುರಿತಾದ ಹಿ.ಚಿ. ಬೋರ ಲಿಂಗಯ್ಯನವರ ವಿಂಗಡನೆಯು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. "ನಾಗಮಂಡಲ, ಪಾರಣ ಸ್ವಾಮಿ ಕೋಲ, ನಾಗನ ಕೋಲ, ಬೈಲಬಾಕುಡರ ಸರ್ಪಕೋಲ ಸಂಪರ್ಂಕಳ, ಕಾಡ್ಯಾನಾಟ, ಪಾಣಾರಾಟ, ಗೊಂಡರ ಮಂಡಲ ಕುಣಿತ" *[೩೦] ಮುಂತಾದವು.

ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಾಗರಾಧಾನೆಯು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯಂತೆ ಅದನ್ನು 'ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ' 'ಪಂಚಮಿಹಬ್ಬ' ಎಂದೇ ಕರೆಯಲಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ನಾಗರ ಪಂಚಮಿಯನ್ನು ಮೂರು ದಿವಸಗಳವರೆಗೆ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮದುವೆಯಾದ ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಷದ ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಮಗಳನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಲೇಬೇಕು. ನಂತರ ಅವರವರ

ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅವಳಿಗೆ ಉಪಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ 'ಅಳಿಯ' ಅತ್ತೆಯ ಮನೆಗೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ "ನಾಚಿಗೇಡಿ ಅಳಿಯ ನಾಗರಪಂಚಮಿಗೆ ಬಂದ" ಎಂಬ ಗಾದೆಗಳು ಇಲ್ಲಿರುವುದು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಅಳಿಯನಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿರುವುದು ದೀಪಾವಳಿ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಎಂಬುದೂ ಸಹ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ನಾಗ ಚತುರ್ಥಿಯೆಂದು ತವರಿಗೆ ಬಂದ ಮಗಳಿಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಹಚ್ಚಿ ತಲೆಗೆ ನೀರು ಹಾಕಿ ಎರೆಯುವುದು ಕಡ್ಡಾಯ, ಉಳಿದಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಇದೇ ರೀತಿ ಸ್ನಾನಮಾಡುವರು. ಅಂದು ಮನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡಿ ಸಹೋದರರಿರುವ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲಾ ಅವರ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಉಪವಾಸ ವೃತ (ಒಂದತ್ತು) ವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೇವಲ ಸಬ್ಬಕ್ಕಿಯ ತಿಂಡಿ (ಉಸಾಳ) ಮಾತ್ರ ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದು ಸಾಯಂಕಾಲ ಬಾಗಿಲುಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಗಂಧ ಅಥವಾ ವಿಭೂತಿ ಕುಂಕುಮಗಳಿಂದ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಾವು ಚಿಕ್ಕವರಿದ್ದಾಗ ಔಡಲದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ತಂದು ಅದರ ಎಲೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು, ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಸಮ ಚಕ್ರರೂಪದಂತೆ ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಗಂಧದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಒಂದೊಂದೆ ಹಚ್ಚಿ ಒತ್ತಿ, ನಡುವೆ ಕುಂಕುಮವನ್ನಿಟ್ಟು ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ದೂರದಿಂದಲೇ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈಗ ಅದು ಮರೆಯಾಗಿ ಕೇವಲ ಗಂಧವನ್ನು ಕೈಬೆರೆಳುಗಳಿಮದ ಐದು ಚುಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲವೆ ವಿಭೂತಿಯಂತೆ ಮೂರು ಬೆರೆಳುಗಳಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚುತ್ತಾರ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಕುಂಕುಮ ಹಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ದೀಪ ಹಚ್ಚುವ ವೇಳೆ ನಂತರ ದೇವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜಗುಲಿಯ ಮೇಲೆ ನಾಗಪ್ರತಿಮೆಗೆ ಹಾಲುತುಪ್ಪ ಅಳ್ಳು ನೀರಿನಿಂದ ಕೊಬ್ಬರಿ ಬಟ್ಟಲಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಐದು ಸಲ ಹಾಲೆರೆದು ಗಂಧ ಕುಂಕುಮ ಅರಸಿಣ ಹಚ್ಚಿ ಹತ್ತಿಯ 'ಹಂಗನೂಲ್'ನ್ನು ಹಾಕುವರು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜೋಳದಳ್ಳು, ತುಂಬಿಟ್ಟು, ಚಿಗಳಿ, ಶೆಂಗಾ, ಕಡಲೆ, ಬಟಾಣಿಗಳನ್ನು ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಲೆರೆದು ಕೊಬ್ಬರಿ ಬಟ್ಟಲನ್ನು ಹಾಗೇ ಕಾಯ್ದಿಟ್ಟು ಮುಂದೆ ಗಣೇಶ ಚತುರ್ಥಿಗೆ ಗಣೇಶನ ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಪೂಜೆಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಯುಂಟು. ನಾಗಪ್ಪನ ನೈವೇದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಸೇವಿಸಬಾರದೆಂಬ ನಂಬುಗೆಯೂ ಇದೆ. ಕೆಲವರು ಚೌತಿಯಂದು ಮದುರಂಗಿ (ಮೆಹಂದ) ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಮೊದಲಿನ ದಿನವೇ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹಾಲೆರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಬಳೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮರುದಿವಸ ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ ಆಷಾಡ ಬಹುಳ್ಯಾದ ನಾಗರ ಅಮವಾಸ್ಯೆ ನಂತರ ಐದನೆಯ ದಿನವಾದ ಕಾರಣ ಅದನ್ನು 'ಪಂಚಮಿ' ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಹಾಗೂ ಹುಡುಗಿಯರು ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆ ತೊಟ್ಟು 'ನಾಗರ ಕಲ್ಲು' ಅಥವಾ ಹುತ್ತಿಗೆ ಹಾಲೆರೆಯಲು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ನಾಗರ ಕಲ್ಲು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ, ಊರಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ಕೆಲವರ ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುತ್ತಾರೆ, ಹೆಣ್ಣು ಹುಡುಗಿಯರಿಗೆ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆ ತರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಆ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹಾಲೆರೆಯುವಲ್ಲಿ ಒಯ್ದು ನಾಗಪ್ಪನಿಗೆ ಹಾಲೆರೆದು ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ನಂತರ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೂ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನೈವೇದ್ಯೆಗೆ ಕುದುಸಿದ ಹೂರಣ

ಕಡುಬು, ನವಣೆಯ ಅನ್ನ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ, ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅಂದು ಕರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕಳವೆ (ಭತ್ತ) ಅನ್ನ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕಳವೆ ಅಕ್ಕಿ ನಾಗರ ಹಲ್ಲಿನಂತೆ, ಹೀಗಾಗು ಅಕ್ಕಿ ಕುದಿಸಿದರೆ ನಾಗಣ್ಣ ಹಲ್ಲು ಕುದಿಸಿದಂತೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಕುದುಸಿದ ಕಡುಬು ಹಾಗೂ ನವಣೆಯ ಅನ್ನವನ್ನೇ ಎಡೆಗಿಡುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹೂರಣ ಹೋಳಿಗೆಗಳೂ ನೈವೇದ್ಯೆಗೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿವೆ. ಅಂದು ಸಪ್ಪೆದಾರ (ಹೊಸೆಯದ) 'ಹಂಗನೂಲ್' ಐದು ಎಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ದಾರಕ್ಕೆ ಅರಸಿಣ ಹಚ್ಚಿ ನಾಗರ ಕಲ್ಲಿಗೆ ಅಥವಾ ಹುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಉಳಿದಂತೆ ಮನೆಯವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಹಾಗೂ ಹೊಸ್ತಿಲು, ದೇವರ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಬಲಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಪೂಜೆ ಆದರೆ ತಮಗನುಕೂಲವಾದಾಗ ಮಹಿಳೆಯರು ಹಾಲೆರೆದು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬರುವಾಗ ಚಿಕ್ಕ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆ ಹಾಕಿ, ಉಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಳ್ಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಅವರು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಚೆಲ್ಲುತಾ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಬಹುಶಃ ನಾಗಪ್ಪನಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಮಾರ್ಗಸೂಚಿಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೋ ಏನೋ? ಹೊಸ್ತಿಲವರೆಗೆ ಬಂಉ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಐದು ಚಿಕ್ಕ ದುಂಡನೆಯ ಹಳ್ಳಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು, ತೊಳೆದು ಮೂರು, ಎರಡರಂತೆ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಇಟ್ಟು ಪೂಜಿಸಿ ಒಳಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಕಲ್ಲುಗಳು 'ಹಿರೋಡ್ಯಾ'ನನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಾಗ 'ನಾಗ ಪ್ರತೀಕಗಳೇ' ಆಗಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಪೂಜೆಯ ತಟ್ಟೆ, ಸಾಮಾನು ನೇರವಾಗಿ ದೇವರ ಮನೆಗೆ ಒಯ್ದು ದೇವರ ಜಗಲಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ನಾಗರ ಪಂಚಮಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಆಚರಣೆಗಳ ಕುರಿತಾದ ಬುಲಾಯಿ ಹಾಡನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು.

ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ ನಾಳೀಗಿ ಬರುವುದು
ನಾಗಯ್ಯಗ ಹಾಲ ಎರೆವುದು ಕೋಲೆಣ್ಣ ಕೋಲೆ*

ಎಂಬ ಹಾಡುಗಳು ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬುಲಾಯಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

- **ನಾಗಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿನ ಬುಲಾಯಿ ಸಂಸ್ಕ್ರತಿ:–**

ಸಾಯಂಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಊಟ-ತಿಂಡಿ ಮುಗಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶ್ರಮಿಸಿ, ಹೊಸಬಟ್ಟೆ, ಸೀರೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಸಿಂಗರಿಸಿಕೊಂಡು ಮಹಿಳೆಯರು ಮಕ್ಕಳು ಮನೆಯಿಂದ ಗುಡಿಗೆ ಅಥವಾ 'ಭುಲಾಯಿ' ಹಾಕುವ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಚಿಕ್ಕ ಊರಾದರೆ ಊರ ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ 'ಬುಲಾಯಿ' ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಓಣಿಯಲ್ಲಿ, ಗೌಡರ, ಮಾಹಾಜನರ, ಶಟಗಾರರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ 'ಭುಲಾಯಿ' ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಒಬ್ಬರ ಕೈ ಒಬ್ಬರು ಹಿಡಿದು ಗೋಲಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತಾರೆ, ಹಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಬ್ಬರು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಅದನ್ನೆ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮುಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಹಾಡುವವರು ಸ್ವಲ್ಪ ನಿಂತು ತಲೆಗೆ ತಲೆ ಹಚ್ಚಿ, ಕೈ ಜೀಕುತ್ತಾ ಹಾಡುವರು. ನಂತರ ಸಾಪಾಕಾಶವಾಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತಾ ಹಿಮ್ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ

ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಚಿಕ್ಕ ಚೀಕುತ್ತಾ ಹಾಡುವರು. ನಂತರ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತಾ ಹಿಮ್ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರೆ ಅವರನ್ನು ವರ್ತುಲದ ಮಧ್ಯೆದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವುಕಡೆ ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳೂ ನಡುವೆ ವರ್ತುಲಕಟ್ಟಿ ಸುತ್ತುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸುಮಾರು ದೀಪ ಹಚ್ಚುವವರೆಗೂ 'ಭುಲಾಯಿ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲು ಬಂದವರು ಸಾಕಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದರೆ, ನಂತರ ಬಂದವರು ನಿಂತು 'ಭುಲಾಯಿ' ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರೀಯೆ ನಡದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ, 'ಭುಲಾಯಿ' ಹಾಕಿ ಹೋಗುವಾಗ ಅವರಿಗೆ ಅಳ್ಳನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ನಡುವೆ ಚಹಾವನ್ನು ಕುಡಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿದ್ದಾಗ ಹಾಕುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಕಾಯ್ದು ಮತ್ತೆ ಬರುವ ಮಹಿಳೆಯರೊಂದಿಗೆ ಪುನಃ 'ಭುಲಾಯಿ' ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದುಂಟು. ಇದು ತೀರಾ ಕಡಿಮೆಯೇ, ಕತ್ತಲಾದಂತೆ 'ಆರತಿ ಪದ' ಹಾಡಿಯೇ 'ಭುಲಾಯಿ' ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಅಳ್ಳು-ಚಹಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದ್ದೇ ಇರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

'ಭುಲಾಯಿ' ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ವರ್ಗ, ವಯಸ್ಸು, ಜಾತಿಗಳ ಭೇಧವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರೂ 'ಭುಲಾಯಿ' ಹಾಕುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹಾಡುವವರು ಮುಮ್ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದವರು, ಹಿಮ್ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಧನಿ ಸೇರಿಸುವುದು ಕಡ್ಡಾಯ ಬಹುಶಃ ಹೀಗೆ ಹಾಡಿ ಹಾಡಿಯೇ ಮುಂದೆ ಅವರು ಹಾಡುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲು ಈ ರೀತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ? ಏನೋ? ಒಟ್ಟಾರೆ ಗುಯ್ ಗುಡುತ್ತಲಾದರೂ ಹಾಡಲೇಬೇಕು. ಅದೇ ರೀತಿ ಒಂದೆರಡು ಸುತ್ತಾದರೂ 'ಭುಲಾಯಿ' ಹಾಕಿ ಸುತ್ತಬೇಕೆಂಬ ನಂಬುಗೆ ಇದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಎಷ್ಟೇ ತಡವಾದರೂ ಬಂದು ಎರಡು ಸುತ್ತಾದರೂ ತಿರುಗಿ 'ಭುಲಾಯಿ' ಹಾಕುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. 'ಭುಲಾಯಿ' ಹಾಕುವಲ್ಲಿ ವಿಧವೆಯರು – ಮುತ್ತೈದೆಯರು, ಹಿರಿಯರು-ಕಿರಿಯರೆನ್ನದೆ ಎಲ್ಲರೂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ನಮ್ಮ ಸೌಹಾರ್ದತೆಯ-ಸಹಬಾಳ್ವೆಗೆ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪೌರಾಣಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೋಲು, ಕೋಲು-ಕೋಲೆ, ಕೋಲೆಣ್ಣ ಕೋಲೆ, ರನ್ನದ ಕೋಲು ಕೋಲೆ, ಏಹೂವಿನ ಕೋಲು ಕೋಲೆ ಎಂಬ ವಿವಿಧ ಸೋಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುವಾಗ ಕಿವಿಗೆ ಇಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಸೀರೆ ಬಟ್ಟೆ, ಒಡವೆಗಳಿಂದ ಸಿಂಗಾರಗೊಂಡು ಸುತ್ತುವುದು, ನಿಲ್ಲುವುದು, ಕೈಜೀಕುವುದು ತನ್ಮಯತೆಯಿಂದ ಹಾಡುವುದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಸೊಂಪಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಡುಗಳು ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯ ವೀರತ್ವಗಳನ್ನು ಬಿಂಬಿಸಿ, ಮೈ ನವಿರೇಳಿಸುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಕಲಾತ್ಮಕತೆಯ ಪ್ರದರ್ಶನದಂತಿರುವ 'ಭುಲಾಯಿ'ಯನ್ನು ನೋಡಿ ಕೇಳಿಯೇ ಅನುಭವಿಸಬೇಕು.

ಒಂದೆಡೆ 'ಬುಲಾಯಿ' ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಗೆ ಬೇವಿನ ಮರಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ 'ಜೋಕಾಲಿ' ಜೀಕುವ ಸಂಬ್ರಮ ಒಬ್ಬರು, ಇಬ್ಬರು, ಕುಂತು, ನಿಂತು ಜೋಕಾಲಿ

ಜೀಕುವುದು ಕೂಡ ನಯನಮನೋಹರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ಬಿಗುಮಾನ, ಗಾಂಭಿರ್ಯ ಮರೆತು ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಆಡಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಗುರಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಪೂರ್ವ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಈ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬಹುದು. ಅವತ್ತಿನ ಅಥವಾ ಆಗಿನ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ಸಂಸಾರ ತಾಪತ್ರಯವನ್ನು ಮರೆತು, ಮನಸ್ಸನ್ನು ಉಲ್ಲಾಸಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯುತ್ತದೆನ್ನಬಹುದು. ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹರೆಯದ ಹುಡುಗ-ಹುಡುಗಿಯರು 'ಜೋಕಾಲಿ' ಆಡುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸಂಭ್ರಮದ ಹಬ್ಬದ ಬಗೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ನಂಬಿಕೆಗಳಿರುವದನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಶಿರೋಳಶೆಟ್ಟಿ ಆಚರಣೆ:-

ಪಂಚಮಿಯ ಮರುದಿನ ಷಷ್ಠಿ. ಅಂದು ಶಿರೋಳ ಅಥವಾ ಸಿರೋಳ ಶೆಟ್ಟಿಯ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಶಿರೋಳನಿಗೆ ಹೋಳಿಗೆಯೇ ನೈವೇದ್ಯ ಈ ಶಿರೋಳ ಸೆಟ್ಟಿಯನ್ನು ಮದ್ಯಾಹ್ನ ಮಾಡಿ, ಪೂಜಿಸಿ, ರಾತ್ರಿವರೆಗೆ ಇಟ್ಟು ನಂತರ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜಿಸುವರು "ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಈತನಿಗೆ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸಂತಾನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆಂಬ ನಂಬುಗೆಯೂ ಜನರಲ್ಲಿದೆ"*[೨]. ಶಿರೋಳ ಶೆಟ್ಟಿಯನ್ನು ಹುತ್ತಿನ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಅಥವಾ ಹದಮಾಡಿಟ್ಟ ಕುಂಬಾರನ ಮನೆಯ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಜೋಳದ ಅಳ್ಳು ಕುಸುಬಿ ಬೀಜಗಳಿಂದ ಅಲಕಂರಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಹೂ, ಅರಸಿಣ, ಕುಂಕುಮಗಳಿಂದ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ, ದೀಪ ಧೂಪ ಹಾಕಿ ನೈವೇದ್ಯೆ ಅರ್ಪಿಸುವರು. ಈ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮನೆಯ ಹೊರಗಿನ ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಹಾಗೇ ಹೊರಗೆ ಒಯ್ಯುವದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 'ಭುಲಾಯಿ' ಹಾಕುವ ಕಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಈ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಬಸವಕಲ್ಯಾಣ, ಮಂಠಾಳ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಳಿದ ಕಡೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶಿರೋಳ ಶೆಟ್ಟಿಯೆಂದು, 'ಭುಲಾಯಿ' ಹಾಕುವುದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶಿರೋಳ ಶೆಟ್ಟಿ ಮೂರ್ತಿಗೆ ಭುಲಾಯಿ ಹಾಕುಲು ಬಂದ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಪೂಜೆ, ಆರತಿ ಮಾಡಿ ತಾವು ಪಂಚಮಿ ದಿನ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹಂಗನೂಲನ್ನು ಅಂದರೆ ಕತ್ತಲಾಗುವತನಕ 'ಭುಲಾಯಿ' ಹಾಕಿ ಬಿಟ್ಟ ನಂತರವೇ ಶಿರೋಳ ಶೆಟ್ಟಿಯನ್ನು ಬಾಜಾದೊಂದಿಗೆ ಮೆರೆಸುತ್ತ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಊರ ಹೊರಗಿನ ಅಥವಾ ದೇವರ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವರು. ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಗಂಡಸರು ಸೇರಿ ಮಾಡುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಶಿರೋಳ ಶೆಟ್ಟಿ ಮೂರ್ತಿ ಮಾಡುವಾಗ ಕೆಲವೊಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶಿರೋಳ ಶೆಟ್ಟಿ ಮಾಡಿ ಕೂಡಿಸುವ ಗೌಡ, ಶಟಗಾರ, ಮಹಾಜನ ಅಥವಾ ಗುಡಿಯವರು ಬಾಜಾದೊಂದಿಗೆ ಕುಂಬಾರನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಹೋಗುವಾಗ ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿ, ಹಿಟ್ಟು, ಪೂಜಾ ಸಾಮ್ಗ್ರಿ, ಟಾವೆಲ್-

ಟೋಪಿಗಳನ್ನು ಒಯ್ದು ಕುಂಬಾರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಾಗ, ಕುಂಬಾರ ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತಾನು ಮೊದಲೇ ಹದಮಾಡಿಟ್ಟ ಐದು ಮಣ್ಣಿನ ಮುದ್ದೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವರು ಹುತ್ತದಿಂದ ತಾವೆ ಮಣ್ಣನ್ನು ತಂದು ಕಲಸಿ ಹದಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹದಮಾಡಿದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಸ್ವಾಮಿ (ಅಯ್ಯನವರು), ಬಡಿಗೇರರು, ಅಥವಾ ಕಲಾಕಾರರಿಂದ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವೊಬ್ಬರು ಬರೀ ಮೂರ್ತಿ ಮಾಡಿಟ್ಟರೇ, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಮೂರ್ತಿಸುತ್ತಲೂ ಕಮಾನುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಸರಚೀಲದಂತೆ (೫,೪,೩,೨,೧ ಖಾನೆಗಳಂತೆ) ದೀಪಪಿಡುವ ಮಾಡ (ಖಾನೆ)ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಮೇಲೆ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ, ಕಲಾಕಾರನ ಕೈಚಳಕದಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತಾಯ್ಯಾರಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಕವಡಿಗಳಿಂದ ಕಣ್ಣುಗಳು ಮಾಡಿ, ಉಳಿದಂತೆ ಜೋಳದಳ್ಳು ಹಾಗೂ ಕುಸುಬೆಯಿಂದ ಸಿಂಗಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕುಂಕುಮ, ಅರಸಿಣ, ಹೂ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳನ್ನೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ಮಾಡಿ ಪೂಜಿಸುವಾಗ ಸುಮಾರು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ೧ ರಿಂದ ೨ ಗಂಟೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೋಳಿಗೆಗೆಯ ನೈವೇದ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆರತಿ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಮನೆಯವರ, ಆಪ್ತರಿಷ್ಟರ ಊಟ, ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಮುಗಿಯಲು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು 'ಭುಲಾಯಿ' ಹಾಕಲು ಬರಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಂದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಮೊದಲು ಶಿರೋಳ ಶೆಟ್ಟಿಯ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ, ಪೂಜಿಸಿ, ಆರತಿ ಮಾಡಿ ಪಂಚಮಿ ದಿನ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹಂಗನೂಲನ್ನು ತೆಗೆದು ಮೂರ್ತಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಜೋಳದಳ್ಳನ್ನು ಪ್ರಸಾದವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, 'ಭುಲಾಯಿ' ಹಾಕಲು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಭತ್ತದ ಅಕ್ಕಿ ನಾಗಣ್ಣನ ಹಲ್ಲೆಂದು ನಂಬುವ ಜನರು ಭತ್ತದ ಅಳ್ಳನ್ನು ಸಹ ಬಳಸದಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಈ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಜೋಳದಳ್ಳೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ನಾಗರ ಅಮವಾಸ್ಯೆಯಿಂದ ಚೌತಿಯವರೆಗೆ ಜೋಳದಳ್ಳು ಮಾಡುವ ಭಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಕಡೆಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಜೋಳದ ಅಳ್ಳು ಕಡಲೇ, ಬಟಾಣಿ (ಕರಿ) ಶೇಂಗಾ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಹುರಿದ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ನಾಲ್ಕೈದು ದಿವಸ ಮಾತ್ರ ಈ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಜೋಳದಳ್ಳಿನ ಭಟ್ಟಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದೂ ಸಹ ಹಬ್ಬದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇ. ಹೀಗಾಗಿ 'ಭುಲಾಯಿ' ಹಾಕಲು ಬಂದವರಿಗೆ, ಶಿರೋಳ ಶೆಟ್ಟಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಈ ಅಳ್ಳೆ ಪ್ರಸಾದ, ಫರಾಳ ಆಗುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಿಎ ಹಾಕಿದ ಹಾಗೂ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹಾಕಿದ ಹಂಗನೂಲುಗಳನ್ನು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಬರುವಾಗ ತಪ್ಪದೇ ತಂದು ಶಿರೋಳ ಶೆಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಅಷ್ಟಮಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕೂಡಿಸುವವರೆಗೆ ಹಾಗೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ 'ಹಂಗನೂಲ'ನ್ನು ತಂದು ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಮೂರ್ತಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಳಗಿದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವತ್ತಿಗೂ ಚಾಚು ತಪ್ಪದೇ ಆಚರಿಸುವುದು, ಅನುಸರಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು 'ಭುಲಾಯಿ' ಹಾಕಿ ಬಿಟ್ಟಾಗ ಮೇಲೆ ಗಂಡಸರೆಲ್ಲಾ ಸರಿ ಶಿರೋಳ ಶೆಟ್ಟಿಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮನೆಯಿಂದ ಅದ್ದೂರಿ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಯ್ದು ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ

ಬರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಶಿರೋಳ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಹುಟ್ಟಿ ರಾತ್ರಿ ಸಾಯುತ್ತಾನೆಂಬ"*[೩೨] ಪ್ರತೀತಿ ಜನರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಮೂರನೆಯ ದಿನದ ಆಚರಣೆ. ಈ ಆಚರಣೆಯ ಬಗೆಗೆ ಪೌರಾಣಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿದೆ. 'ಶಿರೋಳ' ಎಂಬ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ರಾಜನಿದ್ದು, ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಅವನಿಗೆ ಸಂತಾನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಅವನು ಈಶ್ವರನ ಆರಾಧನೆಗೆ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಈಶ್ವರನು ಇವರ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ವರ ಕೇಳದಾಗ, ಹೆಚ್ಚು ಆಯುಷ್ಯವುಳ್ಳ ಮಗನಾಗದಿದ್ದರೂ, ಕನಿಷ್ಟ ಏಳು ದಿನಗಳ ಆಯುಷ್ಯ ಉಳ್ಳ ಮಗನನ್ನಾದರೂ ದಯಪಾಲಿಸಬೇಕೆಂದಾಗ ಭಗವಂತನು ಅವನ ಆಸೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಶೆಟ್ಟಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗನೇ 'ಶಿರೋಳ ಶೆಟ್ಟಿ' ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದನು. ನಂತರ ಶಿರೋಳ ಶೆಟ್ಟಿಯು ಅಗಸರ ಹೆಣ್ಣಿನ ಮೇಲೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಹೆಣ್ಣು ಇವನನ್ನು ಕೊಲೆ ಮಾಡಿಸಿ ಬಂಡಿಯ ಕೆಳಗಿ ಹೂಳಿಟ್ಟಳು ಹುಟ್ಟಿದ ಏಳು ದಿವಸಕ್ಕೆ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಶಿರೋಳ ಶೆಟ್ಟಿಯು ಪಂಚಮಿಯ ಮೂರನೆಯ ದಿವಸ 'ಹುತ್ತು' ಆದನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಶೆಟ್ಟಿಯ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಪೂಜಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿರೋಳ ಶೆಟ್ಟಿಯ ಸ್ಮರಣೆಯೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ*[೩೪] ಅಂದರೆ ಶಿರೋಳ ಶೆಟ್ಟಿಯ ಸ್ಮರಣೆಯ ನಿಮಿತ್ಯವಾಗಿಯೇ ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬದ ಕೊನೆಯ ದಿನವನ್ನು (ಷಷ್ಠಿ) 'ಶಿರೋಳ ಶೆಟ್ಟಿ' ಎಂದು ಆಚರಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿರೋಳ ಪೂಜೆಯು ಜೋಕುಮಾರನ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಹೋಲುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಷಷ್ಠಿಯ ಆಚರಣೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೇರೆ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಭಿನ್ನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದು ಮುತ್ತೈದೆಯರು ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕ ಪರಸ್ಪರ ಬಾಗಿನ ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಹಬ್ಬ ಕುರಿತಾದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವರದಿ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದೆ. "ಶಿವನ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಈ ಹಬ್ಬ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ ಆತ ಭಿಕ್ಷೆ ಎತ್ತಲು ಮನೆ ಮನೆಗಳಿಗೆ ವೇಷಧಾರಿಯಾಗಿ ಬಂದು ಭಕ್ತ ಸಿರಿಯಾಳನ ಭಕ್ತಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದ ಪೌರಾಣಿಕ ಪ್ರಸಂಗದ ಸ್ಮರಣೆಗಾಗಿ ಸಿರಿಯಾಳ ಷಷ್ಠಿ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವ ವೇಷದಾರಿಯಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಅದನ್ನರಿಯದ ಭಕ್ತ ಸಿರಿಯಾಳ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸೊಪ್ಪು ತಂದು ಊಟ ಬಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಶಿವ ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಮಾಂಸದ ಖಾದ್ಯ ತರುವಂತೆ ಆಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಸಿರಿಯಾಳ ತನ್ನ ಮಗನ ಕುತ್ತಿಗೆಯನ್ನೇ ಕಡಿದು ಶಿವನಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ತಯ್ಯಾರಿಸುವ ಹುಳಿಯನ್ನ. ಮೊಸರನ್ನ. ತುಪ್ಪದನ್ನ, ಕೇಸರಿಭಾತು ಇತ್ಯಾದಿ ಐದು ಬಗೆಯ ಖಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ಪಲ್ಯ, ಅಕ್ಕಿ ತರಿಯ ಅಂಬಲಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ನಂತರ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿರುವ ತಾಯಂದಿರು ಇದನ್ನು ಬಾಗಿನದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಜೊತೆ ಕುಂಕುಮ ತಾಂಬೂಲನೀಡಿ ಮುತ್ತೈದೆಯರನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸುವುದು ಈ ಹಬ್ಬದ ವಿಶೇಷ*[೩೫].

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಷಷ್ಠಿ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಯಿದ್ದರೂ ಮಹಿಳೆಯರ ಹಬ್ಬವೆನುವುದು ಸಾಮ್ಯತೆಯ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಬೀದರದಂತೆ ಇತರೆಡೆ ಮಹಿಳೆಯ ಹಬ್ಬವೆನ್ನುವುದು ವಿಶೇಷ. ಶಿವಭಕ್ತೆಯಾದ 'ಚಂಗಳೆಯ ಬುಲಾಯಿ ಹಾಡು' ಸಹ ಈ ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಮೂರು ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಆಚರಿಸುವ ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿಯ ವಿವಿಧ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣೆ ಹಾಗೂ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಭಿನ್ನತೆಗೆ ಬಹುಶಃ 'ಭುಲಾಯಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೇ' ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ 'ಭುಲಾಯಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಂದು ಮೊದಲಿನಂತಹ ಸಂಭ್ರಮ, ಸಡಗರಗಳು ಕಂಡುಬರದಿದ್ದರೂ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಈ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದೊರೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಸಹ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎಂಬುದು ತುಂಬಾ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಡಾ॥ ದೇವೇಂದ್ರ ಕುಮಾರ ಹಕಾರಿಯವರ 'ಯಾವುದೇ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಮಹತ್ವದ ಆಕಾರಗಳೆಂದರೆ ಆಯಾ ಜನರ ನಂಬುಗೆ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಕ್ರಿಯಾ ಚರಣೆಗಳು*[೩೩] ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದೊಂದಿಗೆ 'ಭುಲಾಯಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ' ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣೆ ಹಾಗೂ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧.	ಸೂಗಯ್ಯಾ ಹಿರೇಮಠ	: ರಂಜೇರಿನ ಸಿಂದರು ಪ್ರ. ೨೦೦೯ ಪು.೩
೨.	" ಅದೇ "	: " ಅದೇ "
೩.	" ಅದೇ "	: " ಅದೇ "
೪.	ಯಜ್ಞನಾರಾಯಣ ಉಡುಪು	: ಪುರಾಣ ಭಾರತ ಕೋಶ, ಪ್ರ.-೧೯೭೪ ಪು. ೯೨
೫.	ಸೂಗಯ್ಯಾ ಹಿರೇಮಠ	: ರಂಜೇರಿನ ಸಿಂದರು, ಪ್ರ.- ೨೦೦೯ ಪು. ೫
೬.	" ಅದೇ "	: " ಅದೇ "
೭.	ಡಾ. ಯು.ಪಿ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ	: ನಾಗಮಂಡಲ ಪ್ರ.- ೨೦೦೯ ಪು. ೮೫
೮.	" ಅದೇ "	: " ಅದೇ "
೯.	" ಅದೇ "	: " ಅದೇ "
೧೦.	ಕನ್ನಡ ದಿನ ದಿನಪತ್ರಿಕೆ	: ೫ ಮಾರ್ಚ್ - ೨೦೦೮
೧೧.	" ಅದೇ "	: " ಅದೇ "
೧೨.	ಡಾ. ಯು.ಪಿ.ಉಪಾಧ್ಯಾಯ	: ನಾಗಮಂಡಲ ಪ್ರ. ೨೦೦೫,ಪು೮೮
೧೩.	" ಅದೇ "	: " ಅದೇ "
೧೪.	" ಅದೇ "	: " ಅದೇ "
೧೫.	" ಅದೇ "	: " ಅದೇ "
೧೬.	" ಅದೇ "	: " ಅದೇ "
೧೭.	ಡಾ. ಎಸ್.ಎಂ. ವೃಷಭೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿ	: ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ. ಭಾಗ - ೧೦ ಪ್ರ. ೧೯೮೭,ಪು. - ೯೨
೧೮.	ಜಗನ್ನಾಥ ಹೆಬ್ಬಾಳೆ ಎಸ್.	: ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬುಲಾಯಿ ಹಾಡುಗಳು ಪ್ರ. ೧೯೯೬,ಪು. ೯೨
೧೯.	ಡಾ. ಡಿ.ಬಿ.ನಾಯಕ	: ಬುಲಾಯಿ ಹಾಡುಗಳು, ಪ್ರ. ೨೦೦೧, ಪು. - ೧೦೦

೨೧. ಡಾ॥ ಎಸ್. ಎಂ. ವೃಷಭೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿ : ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ, ಭಾಗ-೧೦, ಪ್ರ-೧೯೮೭, ಪು-೯೧

೨೨. ರಾಜಪ್ಪಾ ದಳವಾಯಿ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೋಶ ೨೦೦೩, ಪು-೪೬೦

೨೩. ಸಿದ್ಧಯ್ಯಾ ಹಿರೇಮಠ : ಪ್ರಜಾವಾಣಿ ದಿನಪತ್ರಿಕೆ, ಭೂಮಿಕಾ, ದಿ.೧೯-೦೭-೨೦೦೯ ಪು.-೧

೨೪. ರಾಜಪ್ಪಾ ದಳವಾಯಿ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೋಶ ೨೦೦೩, ಪು-೬೪೦-೪೧

೨೫. ಡಾ॥ ಎಸ್. ಎಂ. ವೃಷಭೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿ : ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ, ಭಾಗ-೧೦, ಪ್ರ-೧೯೮೭, ಪು-೯೩

೨೬. --------ಅದೇ-------- : ------------ಅದೇ-------ಪು-೯೪

೨೭. ಡಾ॥ ಎಮ್. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ : ಹೊಸತು-ಹೊಸತು ೧೯೯೩ ಪುಟ-೪೦೯

೨೮. ಡಾ॥ ಎಸ್. ಎಂ. ವೃಷಭೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿ : ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ, ಭಾಗ-೧೦, ಪ್ರ-೧೯೮೭, ಪು-೯೫

೨೯. ಸಿದ್ಧಯ್ಯಾ ಹಿರೇಮಠ : ಪ್ರಜಾವಾಣಿ ದಿನಪತ್ರಿಕೆ, ಭೂಮಿಕಾ, ದಿ.೨೯-೦೭-೨೦೦೯ ಪು.-೧

೩೦. ಪ್ರೊ. ಹಿ.ಚಿ. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯಾ :ಕನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಕಲೆಗಳ ಕೋಶ ೧೯೯೬

೩೧. ಡಾ॥ ಹೇಮಲತಾ ವಡ್ಡೆ : ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳು. ೨೦೦೬, ಪು-೧೬

೩೨. ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಸಿಕ್ಕ ಮಾಹಿತಿ

೩೩. ಡಾ॥ ಡಿ. ಬಿ. ನಾಯಕ : ಬುಲಾಯಿ ಹಾಡುಗಳು, ಪ್ರ-೨೦೦೧,ಪು-೨

೩೪ ಪ್ರಜಾವಾಣಿ ದಿನಪತ್ರಿಕೆ : ೧ ಅಗಸ್ಟ ೨೦೦೬, ಪು-೨

೩೫. ಡಾ॥ ದೇವೇಂದ್ರಕುಮಾರ ಹಕಾರಿ : ಜನಪದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಥನಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ದುಃಖಾಂತ ನಿರೂಪಣೆ, ೧೯೮೫, ಪು-೧೯೨

ಅಧ್ಯಾಯ – ಏಳು.

ನಾಗ ದೇವನ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳು ಮತ್ತು ನಾಗ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಹಲವು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು.

ನಾಗ ದೇವನನ್ನು ದೈವ ಸ್ವರೂಪನಾಗಿ ಕಂಡುಕೊಂಡ ನಮ್ಮ ಜನಪದರು ಅವನನ್ನು ಹಲವು ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾ, ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

೧. ಆದಿಶೇಷ

೨. ಕಾಳಿಂಗ

೩. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ

೪. ಹಿರೊಢ್ಯ

ಆದಿಶೇಷ :–

ಹಾವಿನ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿರುವವನು ಶೇಷಶಾಯಿ ಅಂದರೆ ವಿಷ್ಣು ಎಂದರ್ಥ. ಶೇಷನಿಗೆ ಆದಿಶೇಷ ಎಂದರು. ಆದಿಶೇಷನಿಗೆ ಏಳು ಹೆಡೆಗಳಿವೆ ಎಂದು ಪುರಾಣ ಹೇಳಿತು. ಆದಿ ಎಂದರೆ ಮೊದಲು, ಪ್ರಾರಂಭ, ಮೂಲ, ಹುಟ್ಟು ಇತ್ಯಾದಿ ಇವು ನಿಘಂಟಿನ ಅರ್ಥ. ಶೇಷ ಎಂದರೆ ಉಳಿದದ್ದು, ಬಾಕಿ, ಪ್ರಸಾದ ಇತ್ಯಾದಿ ಇವು ನಿಘಂಟಿನ ಅರ್ಥ. ವಿಷ್ಣು ಎಂದರೆ ಸಾವಿರಾರು ಅರ್ಥ ಇವೆ ವಿಷ್ಣು ಸಹಸ್ರ ನಾಮದ ಪ್ರಕಾರ ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವ ಎಂತಲು ಒಂದು, ವಿಶ್ವ ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ "ಶಕ್ತಿಮಂತಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಾಯ ನಮಃ" ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ*[೧].

ಕಾಳಿಂಗ :–

ಕಾಡ್ಯ ಎಂದರೆ ಕೃಷ್ಣ ಸರ್ಪ ಅಥವಾ ಕಾಳಿಂಗ ಸರ್ಪ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪುರೋಹಿತರಾದವರು ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಇವನ ಆರಾಧನೆ ನಡೆಸುವ ಸಂಪ್ರದ್ರಾಯ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ. ಇವನ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಕಾಡ್ಯನಾಟ ಎಂಬ ಜನಪದೀಯ ಆಚರಣೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದು ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಮನೊರಂಜನೆಗಾಗಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತೀಕ ಉತ್ಸವ ಹಬ್ಬಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಕಾಡ್ಯ ನಾಟ ನಾಗಾರಾಧನೆ ಒಂದು ರೂಪವಾಗಿ ಮನೊರಂಜನೆಯ ರಂಗಭೂಮಿಯಾಗಿಯೂ ನಮ್ಮ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ*[೨].

ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ :–

ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಮತ್ತು ನಾಗ ಒಂದೇ ದೇವರ ಎರಡು ರೂಪ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ, ನಾಗನಿಗೂ, ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಗೂ ಏನು ಸಂಬಂಧ? ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಎಂದರೆ ಯಾರು ಇದಕ್ಕೇನರ್ಥ? ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಷಷ್ಠಿ ಎಂದು ಏಕೆ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳನ್ನೇಕೆ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ? ಎಂಬ

ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿವೆ. ಉತ್ತರವೆಂದರೆ ಇತ್ತ ವಾಸುಕಿ, ಅತ್ತ ಗರುಡ ಪ್ರಧಾನರಾಗಿದ್ದರು. ಗರುಡನು ವಾಸುಕಿಗಿಂತ ಬಲಿಷ್ಠನಾಗಿದ್ದನು ಒಮ್ಮೆ ವಾಸುಕಿಯು ಎಲ್ಲೋ ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಗರುಡನು ನೋಡಿ ಮೇಲೆರಗಲು ಬಂದನು. ಆಗ ವಾಸುಕಿಯು ಹೆದರಿ ಓಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಕಸ್ಮಾತಾಗಿ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದನು ಕೂಡಲೆ ವಾಸೂಕಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಅವನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದನು ಆಗ ಅವನು ಅಭಯವನ್ನಿತ್ತು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಬಿಲದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ವಾಸುಕಿಗೆ ಹೇಳಿ ತಾನು ವಾಸುಕಿಯ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಗರುಡನನ್ನು ಎದುರಿಸತೊಡಗಿದನು. ತುಂಬಾ ಹೊತ್ತು ಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಾಹನ ಎಂಬ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸದೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಏಟು ಕೊಟ್ಟು ಅಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟನು. ತುರುವಾಯ ವಾಸುಕಿಯು ಬಿಲದಿಂದ ಹೊರಗೆಬಂದು ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ತಾವು ನನ್ನ ರೂಪದಿಂದಲೇ ಭೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಎಂದು ಬೇಡಿಕೋಂಡು ಸ್ಕಂದನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು.

"ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ" ಎಂಬ ಹೆಸರೇಕೆ ಬಂತು? ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. "ಬ್ರಹ್ಮ" ಎಂದರೆ ವೇದ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ತಪಸ್ಸು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಣಿ - ಸಾಧುಃ ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮಣೇ-ಹಿತ, ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ; ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. "ಯತ್" ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುತ್ತದೆ. ವೇದ ಜ್ಞಾನಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. "ಯತ್" ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುತ್ತದೆ. ವೇದ ಜ್ಞಾನಿ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪ್ರಿಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥ. ಹಿಂದೆ ಸು ಎಂಬ ಉಪಸ್ವರ್ಗಸೇರಿದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಥವಾ ಒಳ್ಳೆಯ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಬರುತ್ತದೆ*[೩].

ಹಿರೋಡ್ಯಾ :-

ನಾಗನನ್ನು ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಪದರು ಹಿರೋಡ್ಯಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಆರಾಧನೆ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಎಂಬಂತೆ ಬೀದರ ನರಸಿಂಗ ಝುರಣಾ ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು. ಹಿರೋಡ್ಯಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ನರಸಿಂಹನನ್ನು ನಾಗದೇವತೆಯಂದು ಆರಾಧಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಹಿರೋಡ್ಯಾನ ಸಂಬಂಧವು ನಾಗ ದೇವತೆಗಳ ಜೊತೆಯಿದೆ*[೪]. ಹಿರೋಡ್ಯಾ ಎಂದರೆ ಹಿರಿಯ + ಒಡೆಯ ಆಗಿರಬಹುದು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ಮೇಲು-ಕೀಳು, ಬಡವ-ಶ್ರೀಮಂತ, ವರ್ಗಭೇದವಿಲ್ಲದೆ,ಎಲ್ಲಾ ಜನರು ಅನನ್ಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಬ್ಬರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿರೋಡ್ಯಾ ದುಂಡನೆಯ ಕಲ್ಲಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿ ಆರಾಧಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕ ಗುಡಿ ನೇಮಿಸಿ ಒಳಗೆ ಇಂತಹ ೫ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

• ನಾಗ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಹಲವು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳು

'ನಾಗ' ಎಂಬ ಪದದ ಜೊತೆಗೆ ಹಲವು ನಾಮಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡು ನಾನಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಕ್ರೂಢಿಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

• ನಾಗ ಶಕುನಗಳು

ನಾಗರಹಾವನ್ನು ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಶಕುನಗಳನ್ನು ನಂಬುವ ಜನರು ಇಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಹಾವನ್ನು ದೇವರೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಅದರ ಆಗಮನ-ನಿರ್ಗಮನದಿಂದ ಶುಭಾ-ಶುಭಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ಹೇಳುವ ಜನರೂ ಇಲ್ಲಿದ್ದಾರೆಂಬುವುದು ಅರಿಯಬಹುದು.

ನಾಗರಹಾವು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಮನೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆ ಮಹಾ ಐಶ್ವರ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿ. ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋದರೆ ದುಖಃ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಗರ ಹಾವು ನಾವು ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟ ತಕ್ಷಣ ಹಾದಿಗೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಬರುವುದು ಶುಭ ಸೂಚನೆಯಲ್ಲ, ಆಗ ಪ್ರಯಾಣ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಹೆಡೆ ತೋರಿಸಿ ಮುಂದೆ ಸರಿದುಕೊಂಡರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಎರಡು ಹಾವುಗಳು ಜಗಳವಾಡುವುದು ಕಂಡರೆ ಆಪ್ತರಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಹಾವುಗಳು ಕೂಡಿ ಬಂದು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಬಡತನ ಬರುವುದು. ಒಂದು ಹಾವು ಮತ್ತೊಂದು ಹಾವನ್ನು ನುಂಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡರೆ ಕ್ಷಾಮ ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಯಾಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊರಳಾಡುತ್ತಿರುವ ಹಾವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕಾರ್ಯ ಸಿದ್ಧಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ನಾವು ನೋಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಹುತ್ತವನ್ನು ಹತ್ತಿದರೆ ಬಡವರಿಗೆ ಐಶ್ವರ್ಯ ಪುಣ್ಯವಂತರಿಗೆ ಬಡತನ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಹಾವು ಹೆಡೆಯೆತ್ತಿ ಆಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆ ಹೊಲವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹಾವು ಪೊರೆ ಬಿಡುವುದನ್ನು ಕಂಡರೆ ತುಂಬಾ ಕೆಡುಕು. ಕಪ್ಪೆಯನ್ನು ನುಂಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡರೆ ಭಯಪ್ರಾಪ್ತಿ. ಮುಂಗುಸಿಯೊಡನೆ ಜಗಳವಾಡುವುದನ್ನು ಕಂಡರೆ ಕಲಹವಾಗುವುದು ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ನಂಬಿಕೆಗಳಾಗಿವೆ*[೨].

ಒಂದು ಪಕ್ಷ ಹಾವನ್ನು ಕೊಂದರೆ ಅದರ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಲು-ತುಪ್ಪ, ಇಲ್ಲವೆ ಬಂಗಾರದ ಚೂರನ್ನು ಹಾಕಿ ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟು ಆ ಬೂದಿಯನ್ನು ಹರಿಯುವ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡತಕ್ಕದ್ದು ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ ಅಥವಾ ಬಂಗಾರದ ನಾಗ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಪೂಜಿಸಿ ದಾನ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಎಂಬುದು ನಾಗನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ನಮ್ಮ ಜನಪದಿಯರ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

• ನಾಗರ ಸಾಮಾನು :

ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ, ಗೌರಿ-ಗಣೇಶ ಮುಂತಾದ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಹುತ್ತಕ್ಕೆ ತನಿ ಎರೆಯಲು ಹೋದಾಗ ಬಳಸುವ ಪೂಜಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು 'ಬಿಚ್ಚೋಲೆ', 'ಸಾಬ್ಯಣಿ',

'ಕಂಬಾಳೆ', 'ಗಂದಧ ಕಡ್ಡಿ' ಹಾಗೂ 'ಕರ್ಪೂರ' ಈ ಐದು ವಸ್ತುಗಳೇ ನಾಗರ ಸಾಮಾನು. ಆಗಡಿಯವನು ನಾಗರ ಸಾಮಾನನ್ನು ಕೊಡಿ ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಆತ ಮರು ಮಾತನಾಡದೆ ಈ ಐದು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

- **ನಾಗದಾಳಿ ಪಲ್ಲೆ :**

ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗನ ಹೆಸರಿನ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಗಿಡವಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ನಾಗದಾಳಿ ಪಲ್ಲೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ವಿರಹ, ದುಃಖ, ಪಶ್ಚಾತಾಪ, ಮರುಕ, ಕ್ಷಮೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಸುವ ಸೊಪ್ಪು. ಇದನ್ನು ಔನ್ನತ್ಯ ಗಿಡ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೈಮೇಲೆ ಪವಿತ್ರ ತೀರ್ಥವನ್ನು ಚಿಮುಕಿಸಲು, ದೆವ್ವ, ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಓಡಿಸಲು ಇದನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಟ್ಟಕಣ್ಣಿನ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಇದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಇದು ಕಹಿಯಾದ ವಿಷಯುಕ್ತ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ಅಮಲು ತರಿಸುವ ಗಿಡವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲ ಮಾಟ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ಭೂಮಣತರಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಷಯುಕ್ತ ಹಾವುಗಳಿಗೆ ನಿರೋಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮುಂಗುಸಿಗಳು ಈ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಪದ ವೈದ್ಯರ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರ ಬೀಜ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಗಳಿಗೂ ಔಷಧ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡರೆ ವಿಷ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕಡಿತ ಅಣಬೆ ನೆಲಗಪ್ಪೆಯ ವಿಷಗಳು ತಗಲುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಸೋಂಕುರೋಗಗಳಿಗೂ ನಾಗದಾಳಿ ಸೊಪ್ಪು ತಡೆಯೊಡ್ಡುತ್ತದೆ.

ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವೈದ್ಯಕೀಯದಲ್ಲಿ ನಾಗದಾಳಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ತುಂಬಾ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಎಲ್ಲ ವಿಷಯುಕ್ತ ಕಡಿತಗಳಿಗೂ ಇದು ಔಷಧಯೆಂದು ಪ್ಲಿನಿ ಹೇಳಿದಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನ ವರೆಗೂ ಇದು ಮಹತ್ವಾಗಿದೆ. ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಇಳಿಸಲು ಇದನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ನರಗಳ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಮತ್ತು ಹೆಂಗಸರ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಇದು ಔಷಧವಾಗಿದೆ. ದೂರವಾದ ಪತಿ-ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಪ್ರೇವತಾ ಪದ್ಮದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಇಂಡಿಯರನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ*[೬].

ಹಾವುಗಳ ಕಾಟವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಇದನ್ನು ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ನಾಗದಾಳಿ ನಿವಾರಿಸಲು ಇದನ್ನು ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ನಾಗದಾರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಗಿಡ ಇದ್ದ ಕಡೆ ಹಾವುಗಳು ಸುಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೊಲಗದ್ದೆ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗಿಡ ನೆಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಕಟುವಾದ ವಾಸನೆ ಹಾವುಗಳಿಗೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ಸಾಬೀತಾಗಿದೆ. ನಾಗದಾಳಿ ಗಿಡದ ಮೇಲೆ ಗಾಳಿ ಬೀಸಿದರೂ ಕೆಟ್ಟ ವಾಸನೆ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಬಾಣಂತನದ ಸಮಯದಲ್ಲೂ ಮಗುವಿಗೆ ನೆಗಡಿ, ಕೆಮ್ಮನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಇದನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

• ನಾಗದೇವನ ಸಂಸ್ಕಾರ

ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪದ್ಧತಿ ಇದು ಬೀದರಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಸತ್ತಿರುವ ಸರ್ಪವನ್ನು ನೋಡಿದವರು ಅದರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ದುಡ್ಡನ್ನಿಟ್ಟು ಸುಡುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ "ಸರ್ಪ ಸಂಸ್ಕಾರ" ಅಥವಾ "ನಾಗದೇವರ ಬ್ಯಂಬ್ರು" ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸುಟ್ಟ ಹಾವನ್ನು ಆ ದಿನ ಹದಿಮೂರು ಜನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೂ ಮತ್ತು ಹದಿಮೂರು ಜನ ವಟುಗಳಿಗೂ ಅನ್ನ ಸಂತರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ.

• ನಾಗನೃತ್ಯ

ಅನುಕರಣೆ, ಕೈಗಳ ಅಭಿನಯ ಅಥವಾ ತಿರುವು-ಮುರುವುಗಳ ವಿಧಾನದಿಂದ ಸರ್ಪದ ಮಾಂತ್ರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಆವಾಹಿಸುವುದು. ಮೈಮೇಲೆ ಬಂದಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಸರ್ಪದಂತೆ ನುಲಿದಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲವೇ ಇಬ್ಬರು ಪುರುಷರು ಪಾದಗಳ ಭಂಗಿಯನ್ನು ತ್ವರಿತಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಿಸುತ್ತಾ ದವಡೆಗಳನ್ನು ಕಡಿಯುತ್ತಾ ಮೊಗವಾಡ ಹಾಕಿದ ಬಳಕುವ ದೇಹಗಳನ್ನು ನುಲಿದಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ ಇಂತಹ ಆಚರಣೆ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ.

• ನಾಗಬೆತ್ತ

ಸುಮಾರು ೨ ಅಥವಾ ೩ ಅಡಿ ಉದ್ದವಿರುವ ನಾಗರಹಾವಿನಂತೆ ವಕ್ರವಾಗಿರುವ ಕೋಲಿಗೆ "ನಾಗಬೆತ್ತ" ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಆಕಾರವೆಲ್ಲ ನಾಗರ ಹಾವಿನಂತಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು 'ಮಂತ್ರದ ದಂಡ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 'ನಾಗಬೆತ್ತಮು' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಸೂರ್ಯರಾಯಾಂಧ್ರ ನಿಘಂಟಿನಲ್ಲಿ (ಪುಟ ೬೧೧) ನಾಗ ಪಡಿಗ ಕೋಲ ಎಂದಿದೆ. ಅಂದರೆ ನಾಗರ ಹೆಡೆಯ ಕೋಲು ಎಂದರ್ಥ. ಎರಡು ಮೂರು ಕೋಲುಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಕೊನೆ ಹೆಡೆಯಾಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ನಾಗಬೆತ್ತಗಳೂ ಉಂಟು. ನಾಗಬೆತ್ತವನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿರುವ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿದರೆ ಮಕ್ಕಳಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಇದೆ. ನಾಗಬೆತ್ತವು ಜ್ಞಾನ, ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಬೆಳಕಿಗೆ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿದೆ. ಮೋಸ, ಅಪಾಯ, ಸಾವು, ಪಾಪ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಪುರಾಣ ಹಾಗೂ ಜನಪದ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ನಾಗವು ಶಿವನ ತೊಡಿಗೆಯಾಗಿಯೇ ಇರುವುದೆಂಬುದು ಕಲ್ಪನೆಯಿದೆ. ನಾಗಬೆತ್ತದ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಕಲ್ಲಾಗಿ ನಿಂತ ದೊರೆ ಮಗನಿಗೆ ಕುತಾಲ್ಲೆಂಬಿನ ನೀರು ಚಿಮುಕಿಸಿ ನಾಗಬೆತ್ತದಿಂದ ನೀವಳಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ದೊರೆಯುಮಗ "ಎಷ್ಟೊತ್ತು ಮಲಗಿದ್ದೆನಪ್ಪಾ. ಛೇ, ಛೇ" ಎನ್ನುತ್ತಾ ಮೇಲೆದ್ದನು ಎಂದು ಜಾನಪದೀಯರ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ*[೩]. ಈತನೇ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಸತ್ತವರನ್ನು ಬದುಕಿಸುವ ಸಾಧನವಾಗಿ ನಾಗಬೆತ್ತ ಜನಪದಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ನಾಗಬೆತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರದ ಶಕ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಜನರ ನಂಬಿಕೆ ಮಾಂತ್ರಿಕರು ನಾಗಬೆತ್ತಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ:

ಮಾಟ, ಮಂತ್ರ ಮಾಡುವ ಮಾಂತ್ರಿಕರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಾಗಬೆತ್ತ ಹಿಡಿದಿರುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿ ಇದೆ.

- **ನಾಗರ ಸುತ್ತು.**

ಇದು ಒಂದು ಚರ್ಮರೋಗ, ನಾಗರ ಹಾವನ್ನು ಹೊಡೆದವರಿಗೆ ಅಥವಾ ಅವರ ಕುಟುಂಬದವರಿಗೆ ಮತ್ತು ನಾಗರ ಹಾವಿನ ಬಗೆಗೆ ಅಗೌರವ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ ಈ ರೋಗ ತಗಲುತ್ತದೆಂದು ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಇದು ದೇಹದ ಯಾವ ಭಾಗದಲ್ಲಾದರೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಬೆಬ್ಬಲು ಏಳುವ ಬಿಳಿಯ ಪುಟ್ಟ ಪುಟ್ಟ ಬೊಕ್ಕೆ ಗಳನ್ನು 'ನಾಗರ ಸುತ್ತು' ಎಂದು ಗುರ್ತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ವಾಸಿಯಾಗುವವರೆಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಂಸದ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಮುಟ್ಟುತಟ್ಟಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಥ ರೋಗಗಳನ್ನು ಯಂತ್ರ, ಮಂತ್ರ, ಹರಕೆ, ಪೂಜೆ, ಹುತ್ತದ ಮಣ್ಣು ಸವರುವುದು – ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವಾಸಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೆಂಗಸರು ನೆತ್ತಿಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ನಾಗರ ಹಾವಿನ ಹೆಡೆಯಾಕಾರದ ಚಿನ್ನದ ಆಭರಣವನ್ನು 'ನಾಗರು' ಎಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚರ್ಮರೋಗಗಳು ಅರರಲ್ಲೂ 'ನಾಗರ ಸುತ್ತು' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಚರ್ಮರೋಗ ಬಂದರೆ, ಹುತ್ತಕ್ಕೆ ತನಿ ಎರೆದು ಹುತ್ತದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಬಂದಿರುವ ಒಂದು ಆಚರಣೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಔಷಧಿಯಿಂದಲೂ ಗುಣವಾಗದ ಈ ಚರ್ಮರೋಗ 'ನಾಗರು' ಗುಣವಾಗುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯ ಇದನ್ನು ಸಹ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಸತ್ಯಸತ್ಯತೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

- **ನಾಗದೋಷ**

ಸರ್ಪದೋಷ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ನಾಗನ ಹೆಸರಿನ ಮೇಲೆ ಮಂಡಲ ಪೂಜೆ, ತನಿ ಎರೆಯುವುದು, ಬಂಜೆತನ ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ವಿವಾಹವಾಗದ ಕನ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ನಾಗದೋಷಕ್ಕೆ, ನಾಗರ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡುವುದು. ಇವೆಲ್ಲವು ಹಿಂದಿನಿಂದಲು ಗಾಢ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಪದ್ಧತಿಗಳು. ಹುಟ್ಟುವ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹಾವಿನ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಇಡುವ ಮೂಲಕ ನಾಗಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲು ಜನಜೀವನದಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿವೆ ಎಂಬುವುದನ್ನು ಮನಗಾಣಬಹುದು.

ಇಂತಹ ಹಲವರು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ನಾಗನ ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮ ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

೧. ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳೊಬ್ಬಳಿಗೆ ಗರ್ಭ ಧರಿಸಿದ ಎರಡು ಮೂರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಗರ್ಭ ಕರಗಿ ಹೋಯಿತ್ತಂತೆ. ಇದೇ ತರಹ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಆದಾಗ ಅವಳು ಅನೇಕ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ, ವೃತ ನಿಯಮಗ್ಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿದರೂ, ಅವುಗಳಿಂದ ಯಾವ

ಪರಿಹಾರ ದೊರಕದೇ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ, ಸನ್ಯಾಸಿಯೊಬ್ಬ ಭಿಕ್ಷೆಗೆ ಬಂದನು. ಚಿಂತಾಮಗ್ನಳಾಗಿರುವ ಅವಳನ್ನು ಕಮಡು ನಿಶಗ ನಾಗದೋಷವಿದೆ, ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಸಂತಾನದ ಫಲಗಳಿವೆ, ಆ ದೋಷ ಪರಿಹಾರವಾದರೆ ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಅದರಂತೆ ಅವಳು ನಗಪ್ಪನ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಗುವನ್ನು ಹಡೆದಳಂತೆ . ಅಂದಿನಿಂದ ಅವಳು ನಾಗಪ್ಪನ ಆರಾಧಕಳಾದಳು.

೨. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿನ ಏರುಪೇರು, ಗರ್ಭ ತೊಂದರೆಗಳಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ 'ಹಿರೋಡ್ಯಾ'ನೇ ಕಾರಣವೆಂಬ ಬದಲಾದ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಯಾರ ಕನಸಿನಲ್ಲಾದರೂ ಹಾವು ಬಂದರೂ ಅದು 'ಹಿರೋಡ್ಯಾ' ಹೀಗಾಗಿ 'ಹಿರೋಡ್ಯಾ' ಪೂಜೆ ದೀಪಾವಳಿ ಇತರೆ ಹಬ್ಬ ಶನಿವಾರದಂದು ಮಾಡುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತೆ. ಈ ಪೂಜೆ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ತನ್ನ ಗಂಡನ ಮನೆಯ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲೇ ಮಾಡಬೇಕು ತವರಿನದ್ದು ಒಪ್ಪಾಗದಂತೆ, 'ಹಿರೋಡ್ಯಾ' ಎಂದರೆ 'ನಾಗಣ್ಣ ಎಂದೇ ನಂಬಿಕೆಯುಂಟು.

೩. ಗರ್ಭಿಣಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ಹಾವಿನ ಕಣ್ಣು ಕುರುಡಾಗುತ್ತವೆಯಂತೆ. ಮಗು ಮುಂದೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಹಾವಿನಂತೆ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೋರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಉಂಟು.

೪. ನಾಗನನ್ನು ದೇವರೆಂದು ಪೂಜಿಸುವ ಜನಪದರು ನಾಗನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡುವ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಭಯದ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಎದುರಿಗೆ ಕಂಡ ಸರ್ಪವನ್ನು ಬಡಿದು ಕೋಲಿನಿಂದ ಸಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಬಡಿದ ಕೋಲು ಅಕಸ್ಮಾತಾಗಿ ಮನೆಗೆ ತಂದರೆ ಬಡಿಗೆಗೆ ಅಂಟಿದ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಅರಸಿಕೊಂಡು ಇನ್ನೊಂದು ಸರ್ಪ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಜನಪದರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ನಾಗದೋಷ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಸರ್ಪವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಾಗ ಕೊಲ್ಲುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲು ನಿಂತು ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಜನರಿಗೆ ಕೂಡ ದೋಷ ತಗಲುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಜನಪದರಲ್ಲಿದೆ.

೫. ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು ಮೈನೆರೆದ ಮೈಲಿಗೆ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತೊಳೆಯದೇ ಹಾಗೇ ಎಸೆದಾಗ ಅಥವಾ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಒಂದೆಡೆ ಕೆಳಗೆ ಇಟ್ಟಾಗ ಅದರ ಮೇಲಿಂದ ಹಾವು ಹರಿದು ಹೋದಾಗ ಅಥವಾ ಬಾಯಿ ಹಚ್ಚಿದಾಗ 'ನಾಗದೋಷ' ಉಂಟಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಮುಂದೆ ಮಕ್ಕಳಾಗದೆ, ಗರ್ಭವತಿಯಾದರೂ ಆ ಗರ್ಭ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ನಾಗಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಇದು ಆಧುನಿಕ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಂದೇ ಇಂದು ಅನೇಕರು ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಾಗಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ದೋಷ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬುಲಾಯಿಯ ಈ ಹಾಡೊಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿ ನೀಡುವಂತಿದೆ.

ಹೊನ್ನ ನೀಲ ಅಕ್ಕ ತಂಗೇರ ಕೋಲೆ
ಹೊನ್ನ ಮೈನೆರೆದ ಹನ್ನೆರಡೊರಷ ಕೋಲೆ

ನೀಲ ಮೈನೆರೆದ ಐದೇ ವರ್ಷ ಕೋಲೆ
ಉಟ್ಟ ದಟ್ಟಿ ಕಳುದಾಳೆ ಕೋಲೆ
ಹುತ್ತಿನ ಬಾಯೊಳಗಿಟ್ಟಾಳ ಕೋಲೆ
ಆಡುತ ಬಂದಾನೆ ನಾಗಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ಕೋಲೆ
ಬೆಲ್ಲದ ಪಾವಡಮಾಡಿ ನುಂಗ್ಯಾನೆ ಕೋಲೆ
ಯಾವ ದಿಟ್ಟಿದೆ ಪಾಪಿ, ಯಾವದಿಟ್ಟಿತೆ ಕರ್ಮಿ ಕೋಲೆ
ತೊಟ್ಟಿಲ ಹಿಡಿದು ತೂಗಲಿ ಬ್ಯಾಡೆ ಕೋಲೆ
ಬಟ್ಟಲ ಹಿಡಿದು ಬೀರಲಿ ಬ್ಯಾಡೆ ಕೋಲೆ
ನಾಗಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ಸರಪ ಕೊಟ್ಟಾರೆ ಕೋಲೆ...... *೮

ಮುಂದೆ ತಂಗಿ ನೀಲಮ್ಮನ ಮದುವೆಯಾಗಿ, ಅವಳು ಬಸುರಿಯೆಂದು ಅವರಣ್ಣ ಆಕೆಗೆ ಸೀರೆ ಕುಪ್ಪಸ, ಮಗುವಿಗೆ ಅಂಗಿ, ಕುಲಾವಿ, ಹಾಲಗಡಗ, ತೊಟ್ಟಿಲು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ನೀಲಮ್ಮನ ಹೆರಿಗೆಯಾಗಿದೆ, ಹುಸಿಬಸುರಾದಂತಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಕರಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಆಕೆಗೆ ಬಂಜೆಯೆಂಬ ಅಪವಾದ ಹೊರಲಾರದೆ ತನಗೆ ಉಂಟಾದ ನಾದೋಷದ ಅರವಾಗಿ ನಾಗನಲ್ಲಿ ಮೊರೆಹೋಗುತ್ತಾಳೆ.

ಬಾಲಕ ಬಂಗಾರ ಜಡಿಸೇನೋ ನಾಗ ಕೋಲೆ
ಹೆಡಿಗೆ ಮುತು ಬೀಗಸೇನ ನಾಗ ಕೋಲೆ ಎಂದು ಅವಳ ಮತ್ತೆ
ಪೂಜಿಸಿ, ಹರಕೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತುತ್ತಾಳೆ, ಕೊನೆಗೆ ನಾಗಪ್ಪಾ
ತೊಟ್ಟಿಲ ಹಿಡಿದು ತೂಗಲಿ ಹೋಗ ಕೋಲೆ
ಬಟ್ಟಲ ಹಿಡಿದು ಬೀರಲಿ ಹೋಗ ಕೋಲೆ*೯

ಎಂದು ಅವಳಿಗೆ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕೃಪೆ ತೋರುತ್ತಾನೆಂದು ಹಾಡು ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ.

ಅಂದರೆ 'ನಾಗದೋಷಕ್ಕೆ' ನಾಗಪೂಜೆ, ನಾಗನ ಅನುಗ್ರಹವೇ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿ ನಮ್ಮ ಮೇಲಿರಬೇಕೆಂಬ ಬಲವಾದ ನಂಬಿಕೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ನಂಬುಗೆಗಳೇ 'ನಾಗಪೂಜೆ'ಯನ್ನು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಮುನ್ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಕಾರಣವಾದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

- **ನಾಗಲಿಕ:**

ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಲಿಂಗಾಯತರಿಗೆ ನೇಗಿಲು 'ನಾಗಲಿಕರು' ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿಂದ ಹಿಂದಿನಿಂದಲು ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆ ನಮ್ಮ ಜನಪದರಲ್ಲಿದೆ.

- **ಸಂಜೀವಿನಿ ಕಡ್ಡಿ :**

ನಾಗರ ಹಾವನ್ನು ಕಡಿದು ತುಂಡು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಮುಂಗುಸಿ ಹೋಗಿ ಮೂಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಒಂದು ಕಡ್ಡಿ, ಮೂಲಿಕೆ ಎಂತಲೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಔಷಧಿಯ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು ನಾಗರ ಹಾವಿಗೂ ಮುಂಗುಸಿಗೂ

ಹುಟ್ಟುವೈರಿ. ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಎದುರಾದರೆ ಹಾವಿನ ತನಕ ಭಯಂಕರ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಈ ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾವನ್ನಪ್ಪುವುದು ನಾಗರಹಾವೇ. ನಾಗರ ಹಾವಿನ ತಲೆಯ ಭಾಗದಿಂದ ಮೂರು ಬೆರಳಿನಷ್ಟು ಜಾಗ ಬಿಟ್ಟು ಮುಂಗುಸಿಯು ಅದನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಈ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ನಾಗರಹಾವಿನ ಕಡಿತಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಮುಂಗುಸಿ ಸಾಯುವಂತಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಾಗರ ಹಾವಿನೊಡನೆ ಜಗಳ ಮುಕ್ತಾಯವಾದೊಡನೆ ಮುಂಗುಸಿಯ ಔಷಧೀಯ ಗುಣವುಳ್ಳ ಮೂಲಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಮೂಸಿದೊಡನೆ ಅದರ ಸಾವಿನ ಭಯ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಮೂಲಿಕೆಯನ್ನು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಸಂಪಾದಿಸಿ ನಾಗರಹಾವು ಕಡಿದಾಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

• ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಗಬನಗಳು

ನಾಗಬನವನ್ನು ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ರಕ್ಷಿತಾರಣ್ಯ – ಪೊಟೆಕ್ಟರ್ ಫಾರೆಸ್ಟ ಎಂಬ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಕೀಳಬಾರದು. ಚಿಕ್ಕ ಕೊಂಬೆ, ಚಿಗುರುಗಳನ್ನು ಕಡಿಯಬಾರದು. ಮರಗಳಿಗೆ ಕತ್ತಿ ತಾಗಿಸಬಾರದು. ಹಾಗೆಲ್ಲ ಮಾಡಿದರೆ ಸರ್ಪನಿಗೆ ಕೋಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಎನ್ನುವ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ನಾಗಲೆಯ ಸುತ್ತ ಪೊದೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆದು ಪೂಜೆಗೆ ತೊಂದರೆಯಾದರೆ ಕರ್ಕಾಟಕ ಮಾಸದ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೬ ಗಂಟೆಯಿಂದ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ೧೨ ಗಂಟೆಯವರೆಗೆ ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಕಡಿದು ಆ ಪರಿಸರವನ್ನು ನಿರ್ಮಲ ಮಾಡಬಹುದು. ಎಂಬುದು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನ ನಂಬಿಕೆ. ಹಾಗೆ ಕಡಿದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಳಸಬಾರದು. ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕೊಡಬಹುದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವು ಕಡೆ ಇಂತಹ ನಾಗ ಬನಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಅರಳಿಮರದ ಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಊರಿನ ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗರ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಂತವುಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬೇಕೆಂದರೆ

೧. ಬೀದರಿನ ನರಸಿಂಗ ಝುರಣಿ,

೨. ಮಂಠಾಳದ ಭರಮ ನಾಗಣ್ಣ,

೩. ಹುಮನಾಬಾದಿನ ನಾಗಣ್ಣ

೪. ಚಿಟುಗುಪ್ಪಾದ ಹನುಮಾನ ಮಂದಿರದ ಹೊರಗಡೆಯ ನಾಗ ಕಟ್ಟೆ, ಇತರ . ನಾಗ ಬನಗಳು

೫. ಹಳ್ಳಿಖೇಡದ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಟ್ಟೆ ಮೇಲಿರುವ ನಾಗ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಹಾಗು ಗುಡಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಇರುವ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಹುತ್ತಗಳು.

ಅನೇಕ ಅರಳಿಮರದ ಕೆಳಗಿನ ನಾಗಬನಗಳು ಇಂತಹ ನಾಗಬನಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ.

ನಾಗ ಪಂಚಮಿಯ ದಿನ ನೆಲವನ್ನು ಹಾಕಿ ಗುದ್ದಲಿಗಳಿಂದ ಅಗೆಯಬಾರದು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ೨೧ ನೇಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವಿಧಿ ನಷೇಧಗಳನ್ನು ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೆ ಪಾಲನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಇಂದಿನ ಪರಿಸರವಾದಿಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಾನವನು ಒಂದೊಂದು ಗಿಡ ನೆಟ್ಟು ಬೆಳಸಬೇಕು ಎಂದರೆ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಯ ಹಿಮದೆಯೂ ನಾಗ ಬನಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಸರ ನಾಶ, ಪ್ರಾಣಿ ನಾಶ ಆಗುತ್ತಿರುವ ಇಂದಿನ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರದಿಂದ ಸಮತೋಲನವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡುಬರಲು ಸರ್ಪಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಸರ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಮನುಕುಲಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಗದ್ದೆ, ತೋಟಗಳ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಇಲಿಗಳು ನಾಶ ಮಾಡದಂತೆ ತಡೆಯಲು ಹಾವುಗಳು ಸಹಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾವುಗಳ ವಂಶವೇ ನಾಶವಾದರೆ ನಮ್ಮ ಬೆಳೆಗಳ ನಾಶವೂ ಖಚಿತ.

- **ನಾಗಮಣಿ**

ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜಾತಿಯ ನಾಗಗಳ ಹೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ರತ್ನ ಅಥವಾ ಮಣಿಯಿರುತ್ತದೆಂದು ಕವಿಗಳು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಾನಪದರು ಹೇಳುವಂತೆ ಒಂದು ಕತೆಯೇ ಇದೆ. ಈ ನಾಗಮಣಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕೆಲವರು ನಾಗಮಣಿ ಸಂಪಾದಿಸಲು ೧೨ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ತಪಸ್ಸಿನ ನಿಯಮದಂತೆ ನನ್ನಲ್ಲಿರುವ ವಿಷವನ್ನು ೧೨ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬಳಸದೇ ಅದರಿಂದ ಯಾರಿಗೂ ಹಾನಿಮಾಡದೇ ತನ್ನಲ್ಲೇ ಅದುಮಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆ ವಿಷ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಾಗುತ್ತಾ ತನ್ನದೆ ಆದ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರ ಒಟ್ಟು ಅಂಶ ಈ ಹೊಳಪುಳ್ಳ ನಾಗರತ್ನ / ನಾಗಮಣಿ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ನಾಗಮಣಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಸರ್ಪ ಮುಂದಿನ ತನ್ನ ಬೇಟೆಗೆ/ ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗೆ ಸುಭದಾರಿಯಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅದನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳು ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಈ ನಾಗರದ ಬಗೆ ಒಂದು ಹಾಡು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಡುವುದುಂಟು.

ಎಲೆ ನಾಗಣ್ಣಾ ಹೇಳೆಲೊ ನಿನ್ನ
ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನ ಇಹ ನಿಜವಣ್ಣ
ಬಲು ಬಡವಗೆ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆಯ ಚಿನ್ನ
ತಾತಾ.. ತಾತಾ.. ತಾತಾ.. ತಾತಾ.. *೮

ಬೆಲೆಕಟ್ಟಲಾರದ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಒಂದು ಮಗಿ ಅವನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದು. ಅದುವೇ ನಾಗಮಣಿ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

• ನಾಗಪ್ಪಗ್ಹಾಲು (ತನಿ) ಎರೆಯುವುದು.

ನಾಗ ಶಿಲೆಗೆ ಮಾಡುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಪದ ಆಚರಣೆಗೆ ತಣುಹಾಕುವುದು ಅಥವಾ ತಣು ಹೊಯ್ಯುವುದು ಎಂದು ಹೆಸರು. ತಣು ಅಂದರೆ ತಂಪು ನಾಗ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ತಂಪಾಗುವಂತೆ ಹಾಲು, ಎಳನೀರು, ಶುದ್ಧನೀರು, ಜೇನು ಇವುಗಳ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿ, ಅರಸಿನ ಪುಡಿ ಹಚ್ಚಿ ಹತ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಯಜ್ಞೋಪವಿತ ಅರ್ಪಿಸಿ, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಬಾಳೇಹಣ್ಣು ಕಜ್ಜಾಯ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಆರತಿ ಮಾಡುವ ಆಚರಣೆ ಇದು. ಅಕ್ಕಿ, ಕಾಯಿಯ 'ಸ್ವಸ್ತಿಕೆ' ಇರಿಸಿ, ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ತಂಇಲ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ನಾಗಪಂಚಮಿ ದಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕುಟುಂಬದವರೂ ತಮ್ಮ ಮೂಲಸ್ಥಾನದ ನಾಗಬನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಈ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಊರುಬಿಟ್ಟು ದೂರ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸಿದವರು ತಮ್ಮ ಹೊಸ ನಾಗಬನದಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರೆ ಸಾಲದು. ಮೂಲದ ಬನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದ ಅರ್ಚಕರಿಂದ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಊರು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದುದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಸ್ಥಾನ ಮರೆತು ಹೋದವರು ಸಂಕಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾದಾಗ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ ಹೀಗಾಗಿ ಕೆಲವು ನಾಗಬನಗಳಲ್ಲಿ ನಾಗ ಪಂಚಮಿಯ ದಿನ ಬೆಳಗ್ಗಿನಿಂದ ಸಂಜೆಯತನಕ ಹಲವಾರು ಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬಗಳ ತಣು ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧.	ವಿದ್ವಾನ್ ಪಾವಗಡ ಪ್ರಕಾಶರಾವ್	:	ನಾಗಮಂಡಲ, ಪುಟ-79
೨.	ಡಾ. ಯು.ಪಿ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ	:	ತರಂಗ ೨೩ ಜುಲೈ ೨೦೦೯, ಪು-೭೨
೩.	ವಿದ್ವಾನ್ ಪಾವಗಡ ಪ್ರಕಾಶರಾವ್	:	ನಾಗಮಂಡಲ, ಪುಟ-೪೩
೪.	ಬಿ. ವಿಶ್ವನಾಥ ಬೆಳಗುಂಪಾ	:	ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರ ಝುರಣಿ ನರಸಿಂಹ, ಪುಟ-೧೦
೫.	ಕೆ. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಆಚಾರ್ಯ	:	ಕನ್ನಡ ಪ್ರಭ ೨೫ ಅಗಸ್ಟ ೨೦೦೯
೬.	ಡಾ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರ	:	ಜಾನಪದ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಸಂ.-೨
೭.	" ಅದೇ "		" ಅದೇ "
೯.	ವಿದ್ವಾನ್ ಪಾವಗಡ ಪ್ರಕಾಶರಾವ್	:	ನಾಗಮಂಡಲ, ಪುಟ-೯೮

ಅಧ್ಯಾಯ – ಎಂಟು.

ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣನ ಕುರಿತು ಜನಪದ ಹಾಡುಗಳು.

೧. ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳು

೨. ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಾಡುಗಳು

೩. ಬುಲಾಯಿ ಹಾಡುಗಳು

೪. ಭಜನೆ ಹಾಡುಗಳು

ಮನುಷ್ಯ ಜೀವನ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳ ಜೀವನಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟ. ಅವನು ತನ್ನ ಜೀವಿತದಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟ, ನೋವು, ನಲಿವು ಮುಂತಾದ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಕಷ್ಟ-ಸುಖದಲ್ಲೂ, ಸಂದರ್ಭ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ, ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ, ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ಜೀವನದ ಆನಂದದಾಯಕ ಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಮನರಂಜನೆಗಾಗಿ ತಾನೇ ಅನೇಕ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಾದ ಹಬ್ಬ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹ ಆಚರಣೆಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಹಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ಜನಪದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ, ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಾಡುವ ಪರಿಪಾಠ ಇದೆ.

ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನ ಜಾನಪದೀಯ ಜನರು ಹೊಲದಲ್ಲಿ, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಹಗಲಿರುಳು ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಕ್ರಿಮಿ ಕೀಟಗಳು ಎದುರಾಗುತ್ತವೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸರ್ಪಗಳು ಅವರನ್ನು ಸೊಂಕುವ ಸಂದರ್ಭ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜಾನಪದರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರೈತರು, ಕೂಲಿಕಾರರು ಆಗಿದ್ದು ಕಾಯಕ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಷದ ಪ್ರಾಣಿಯಾದ 'ಹಾವು' ಕಚ್ಚಬಾರದೆಂದು ಅದನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ನಿಮಿತ್ಯವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಅನೇಕ ನಾಗಣ್ಣನ ಹಾಡುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರಕಟಣವನ್ನು ಕಾಣದ, ಕೇವಲ ಜನಪದರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕೇಳಿ ಬರುವ ಇವುಗಳನ್ನು ನಾನು ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತಾವು ಪೂಜಿಸುವ ದೇವರ ಆಚರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ, ದೇವರ ಮಹಿಮೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸುಸಂಬದ್ಧರಾಗ, ತಕ್ಕವಾದ ತಾಳ ಮತ್ತು ಬಾಯಿ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಸೂಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳು

೧. ದೀಪಾವಳಿ, ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬ
ಜಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗೋಣ, ಹಳ್ಳಿಖೇಡವ ನೋಡೋಣ
ಸೀಮಿನಾಗಣ್ಣನ ದರ್ಶನ ಪಡೆಯೋಣ
ಹರ್ಷದಿ ನಮಿಸುತ ಬಾಗೋಣ (ಪಲ್ಲವಿ)

ಹಗಲು ಇರುಳಿನಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯೋದು
ಶಿವರಾತ್ರಿ ಎನಿಸುವುದು
ದಸರಾದಿಂದ ದೀಪಾವಳಿವರೆಗೆ
ಗೌರಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ವರೆಗೆ (ದೀಪಾವಳಿ ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬ)

ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಪಂಚರು ಕೂಡ್ತಾರೆ
ಕೆಂಪು ವಸ್ತ್ರವ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ
ನಲ್ವತ್ತೊಂದು ದಿನ ಮಾಲೆ ಹಾಕ್ತಾರೆ
ಗುರುವಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗ್ತಾರೆ (ದೀಪಾವಳಿ ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬ)

ಜಾತ್ರೆ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಮಾಡ್ತಾರೆ
ನಂದಿಕೋಲು ಹಾಕ್ತಾರೆ
ಜಯಘೋಷ ಹಾಕುತ ಎಲ್ಲ ಭಜನೆಯ ಮಾಡ್ತಾರೆ
ಜೊತೆಗೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ (ದೀಪಾವಳಿ ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬ)

ರಾಜ್ಯ ರಾಜ್ಯದ ಭಕ್ತರ ಭಕ್ತಿಯ ಕಾಣೋಣ
ಮುಕ್ತಿಯ ಮಾರ್ಗವ ಅರಿಯೋಣ
ಭಕ್ತಿ ಭಾವದಿ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ರಥವ ಎಳೆಯೋಣ
ನಾಗನಾಥನ ನೆನೆಯೋಣ*[೧] (ದೀಪಾವಳಿ ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬ)

೨) ಹುತ್ತ ಕಂಡೇ ಒಳಗ ನಾಗರ ಕಂಡೇ.
ಯವ್ವಾ ಹುತ್ತ ಕಂಡೇ ಒಳಗೆ ನಾ ನಾಗರ ಕಂಡೇ
ಸೀಮಿನಾಗಣ್ಣ ಎಂಬ ದೇವರ ಕಂಡೇ (ಪಲ್ಲವಿ)

ಹಳ್ಳಿಖೇಡ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಬಯಲು ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ
ಭಕ್ತರ ಹರಸುತ ನಿಂತಿರುವನು ಅಲ್ಲಿ
ಪರಶಿವನ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹಾಯಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತ
ಥಳಥಳ ಹೊಳೆಯುವ ನಾಗರ ನಾ ಕಂಡೇ (ಹುತ್ತ ಕಂಡೇ)

ಪೂಜಾರಿಗೆ ಪಾಠ ಕಲಿಸಿ
ಬಂಗಾರವ ಮಾರುವ ಬಿಡಿಸಿ
ತಕ್ಕಡಿಯಲ್ಲಿ ಥಳಥಳ ಹೊಳೆಯುತ ನಿಂತ
ನಾಗರ ಕಂಡೇ ಒಳಗೆ ನಾಗರ ಕಂಡೇ (ಹುತ್ತ ಕಂಡೇ)

ತಂಚಗೇರಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ
ಸಂತಾನವ ಕೊಟ್ಟೆ
ಸಂತಾನವ ಕೊಟ್ಟ ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೆ
ದರ್ಶನ ಕೊಟ್ಟೆ ಮರಿವು ತಿಳಿಸಿ ಬಿಟ್ಟೆ (ಹುತ್ತ ಕಂಡೇ)

ಸಂಬಣ್ಣಾನೆಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಗಂಟೆಯ ಕದಿಯಲು
ಕಣ್ಣು ಕಳೆದು ನಿಜ ಪವಾಡ ತೋರಿದೆ.
ಹುತ್ತ ಕಂಡೇ. ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣನೆಂಬ ದೇವರ ಕಂಡೇ.
ಬಸವಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಶೀಲವಂತ ಮನೆತನಕ್ಕೆ
ಶುಭ ಹರಕೆ ನೀಡಿ ಭಕ್ತಿಯ ನೈವೇದ್ಯ
ತಾನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ನಾಗರ ಕಂಡೇ*೨ (ಹುತ್ತ ಕಂಡೇ)

ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಾಡುಗಳು

೧) ಹಬ್ಬ ಬಂದಿತೆಂದು ಹಿಗ್ಗಿಲಿ ಇರತಾರ
ಅಣ್ಣ ಯಾವಾಗ ಬರುವನು ಕರಿಯಾಕ ಕೋಲು ಕೋಲು

ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಕರಿಯುವ ಹಬ್ಬ
ಕೊಬ್ಬರಿ ಬೆಲ್ಲ ಸವಿಯುವ ಹಬ್ಬ ಕೋಲು ಕೋಲು

ವಾರಿಗಿ ಗೆಳತ್ಯಾರು ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ
ಹಿಗ್ಗಿಲಿ ಜೋಕಾಲಿ ಹಾಡುವ ಹಬ್ಬ ಕೋಲು ಕೋಲು

ಚಿಂತಿಯ ನೀಗಿ ಬಾಳುವ ಹಬ್ಬ
ಹುತ್ತಿಗಿ ಹೋಗಿ ನಾಗಪ್ಪನ ಹಾಲೆರೆವ ಹಬ್ಬ ಕೋಲು ಕೋಲು

ತವರಿಗಿ ಹರಕೆಯ ಮಾಡುವ ಹಬ್ಬ
ಈಶಂಬ ಸಂಪತ್ತು ಗಳಿಸುವ ಹಬ್ಬ ಕೋಲು ಕೋಲು

ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸದ ಪಂಚಮಿ ಹಬ್ಬದ
ಪಂಚಾಮೃತ ಅಡಗಿ ಮಾಡುವ ಹಬ್ಬ ಕೋಲು ಕೋಲು

ಪಂಚಾಮೃತದ ಎಡೆಯ ಮಾಡೋಣ ಬಾ ಗೆಳತಿ
ಒನಪಿನಲ್ಲಿ ಒಲುಮೆಯ ಬೆಳೆಸೋಣ.

ಹಬ್ಬ ಬಂದೀತೆಂದು ಹಿಗ್ಗಿಲಿ ಇರತಾರ
ಅಣ್ಣಾ ಯಾವಾಗ ಬರುವನು ಕರಿಯಾಕ ಕೋಲು ಕೋಲು*[1]

೨) ಒಡಿಯ ನನ್ನ ನಾಗನಾಥ
ಅಡಿಗಡಿಗಿ ಭಜಿಸುವೆನು ಚರಗಿಲಿ ಹಾಲ ಎರದೇವು ಕೋಲ

ಚರಗಿಲಿ ಎಲೆಹಾಲ ಎರದು ನಾವು ಬೇಡಿಕೊಂಡೆವು
ನಾಲವರು ಅಣ್ಣತಂಬರು ಸುಖವಿರಲಿ ಕೋಲ

ಪಂಚಮಿ ದಿನ ನಾಡ ಮೇಲಿನ
ನಾರಿಯರೆಲ್ಲ ಬರುವಿಸ್ತಾರವೇನು ಹೇಳಲಿ ಕೋಲ.*

೩) ಹಂಗನೂಲ ನಾಗಪ್ಪಗೇರಿಯ ರಂಗ ಅರಿಶಿಣ ಎರಿಯಾ
ಅಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾರ ಕರಿಯಾ ಅಳ್ಳು ತಂದಿಟ್ಟು ಸುರಿಯಾ
ಗುರುಳ ನಾಗಪ್ಪಗ ಎಡಿ ಮಾಡ

ಅರಳಿಟ್ಟು ತಂಬಿಟ್ಟು ಮಾಡಿದ ಎಳ್ಳುಂಡಿ
ದಳ್ಳುರಿ ಕಣ್ಣ ಹಣೆಯವನ ಕೊರಳಾನ
ನಾಗ ನಿನಗೆಡಿಯೋ ಕೈಮುಗಿದು

ಅಕ್ಕ ತಂಗೇರ ಪಾಲಾ ಅಣ್ಣ-ತಮ್ಮರ ಪಾಲಾ
ವರಸಕ್ಕ ನನಗೊಂದು ಕರಿಸಿರಿ ಉಡಿಸೆಂದು
ನಾಗಪ್ಪಗ್ಹಾಲ ಎರದೇನ. *೪

೪) ಪಂಚಮಿ ಬರಲೆವ್ವ ಮಂಚ ಕಟ್ಟಲಿ ಮನೆಗೆ
ಕೆಂಚ ಗೆಳದೇರು ಕೊಡಲಿ ನಮಜೀಕ
ಮಿಂಚೆ ಮುಗಿಲನೇರಲಿ.*೫

ಬುಲಾಯಿ ಹಾಡುಗಳು

೧) ನಾಗರಪಂಚಮಿ ನಾಳೀಗಿ ಬರುವುದು
ನಾಗಯ್ಯಾಗ ಹಾಲ ಎರೆವುದು ಕೋಲಣ್ಣಾ ಕೋಲೆ

ನಾಳೀಗಿ ಬಂದ್ವತ್ತು ನಾರಿಯರು ಮಾಡುತ್ತ
ನಾಗಯ್ಯನ ಹಾಲ ಎರೆವರು ಕೋಲಣ್ಣಾ ಕೋಲೆ

ನಾಗರಪಂಚಮಿ ನಾಡಿಗೆ ದೊಡ್ಡದು
ನಾರಿಯರೆಲ್ಲ ನೆರೆದಾರೆ ಕೋಲಣ್ಣಾ ಕೋಲೆ

ನಾರಿಯರೆಲ್ಲ ನೆರೆದು ಹಾಡುತ್ತ, ತೀರುಗುತ್ತ
ಬುಲಾಯಿ ಹಾಕಿ ನಲಿಯುತ್ತಾರೆ ಕೋಲಣ್ಣಾ ಕೋಲೆ

ಬುಲಾಯಿ ಹಾಕುತ ಕತಿಗಳ ಹಾಡುತ್ತ
ಮಲ್ಲಮ್ಮಾನ ಭಕ್ತಿಯ ಮೆರೆದಾರ ಕೋಲಣ್ಣಾ ಕೋಲೆ

೨) ನಾಗರಪಂಚಮಿ ನಾಡಿಗೆ ದೊಡ್ಡದು
ನಾಗಣ್ಣಾಗ ಹಾಲ ಎರೆದವ ಕೋಲಣ್ಣಾ ಕೋಲೆ

ಹೊಸದೊಂದು ಉಟ್ಟಾರ ಹೊಸದೊಂದು ತೊಟ್ಟಾರ
ಗೆಳೆದೇರು ಕೂಡಿ ನಡೆದಾರ ಕೋಲಣ್ಣಾ ಕೋಲೆ

ಕೈಯಾಗ ಗೊಬ್ಬರಿ ಗುಂಡ ಬಟ್ಲಾಗ ಹಾಲತುಪ್ಪ
ನಾಗಣ್ಣಗ ಹಾಲ ಎರೆದಾರೆ ಕೋಲಣ್ಣಾ ಕೋಲೆ

ಹಾಲಾರಾ ಎರೆದಾರೆ ಮುರ್‍ಯಾಳಿ ತೊಳೆದಾರೆ
ಕುಕಮದ ದಿಂಡು ಮಾಡ್ಯಾರ ಕೋಲಣ್ಣಾ ಕೋಲೆ

ಅರಶಿಣ ಹಚ್ಚ್ಯಾರ ಹಂಗನೂಲ ಹಕ್ಯಾರ
ಉಡಿದಾಗಿನ ಅಳ್ಳ ಹರಡುತ ಕೋಲಣ್ಣಾ ಕೋಲೆ

ಅಳ್ಳಿಗಳ್ಳವ ಕೊಟ್ಟ ಕೊಳ್ಳಿಗ್ಹಂಗನೂಲ ಕೊಟ್ಟ
ಮರ್ತ್ಯಾಕ ನಾಗಣ್ಣಾ ಭುಸ್‌ನೆಂದ ಕೋಲಣ್ಣಾ ಕೋಲೆ

೩) ನಾಗರಪಂಚಮಿ ನಾಡಿಗೆ ದೊಡ್ಡದು
ನಾಗಣ್ಣಗ ಹಾಲೆರೆಯುವರ ಕೋಲಣ್ಣಾ ಕೋಲೆ

ಅಕ್ಕಾನ ತಂಗ್ಯಾರು ಹುತ್ತಿಗೆ ಹೋಗ್ಯಾರ
ನಾಗಣ್ಣಗ ಹಾಲ ಎರೆದಾರ ಕೋಲಣ್ಣಾ ಕೋಲೆ

ಅರಿಶಿಣ ಕುಂಕುಮ ಗಂಧ ಕಸ್ತೂರಿಯಿಂದ
ಪೂಜಾ ಮಾಡ್ಯಾರ ಮನಲಿಂದೆ ಕೋಲಣ್ಣಾ ಕೋಲೆ

ಮುಟ್ಯಾಗ ಅಳ್ಳು ಹಿಡಿದು ನಾಗಣ್ಣಾಗ ಹಾಲ ಎರೆದ
ಮರ್ತ್ಯಾಕ ನಾಗಣ್ಣಾ ಭುಸ್‌ನೆಂದ ಕೋಲಣ್ಣಾ ಕೋಲೆ

ಅಳ್ಳಿಗಿ ಅಳ್ಳವ ಕೊಟ್ಟ ಕೋಳ್ಳೀಗಿ ಹಂಗನೂಲ ಕೊಟ್ಟ
ಮತ್ಯಾಕ ನಾಗಣ್ಣ ಭುಸ್‌ನೆಂದ ಕೋಲಣ್ಣಾ ಕೋಲೆ

ಎದರ ಬಾಜರಗೊಂಟ ಸದರ ಬೀದಿಯ ಗೊಂಟ
ಮುಟ್ಟ್ಯಾಗೀನ ಅಳ್ಳ ಉದರುಸ್ತ ಕೋಲೆ

ಮುಟ್ಟ್ಯಾಗೀನ ಅಳ್ಳ ಉದುರುಸ್ತ ಹೊಂಟಾರ
ಉಡಿದಾಗೀನ ಅಳ್ಳವ ಹರಡುತ್ತ ಕೋಲೆ

ಅಳ್ಳನೆ ಹರಡುತ್ತ ಮನಿಬಾಗಿಲಿಗ ಬಂದಾರ
ಹಳ್ಳದ ಪೂಜೆಯ ಮಾಡುವರ ಕೋಲೆ

೪) ಹೊನ್ನ ನೀಲ ಅಕ್ಕ ತಂಗೇರ ಕೋಲೆ
ಹೊನ್ನ ಮೈನೆರೆದ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ಕೋಲೆ
ನೀಲ ಮೈನೆರೆದ ಐದು ವರ್ಷ ಕೋಲೆ
ಉಟ್ಟದಟ್ಟಿ ಕಳದ್ಯಾಳೆ ಕೋಲೆ
ಹುತ್ತಿನ ಬ್ಯಾಯೋಳಗಿಟ್ಟಾಳ ಕೋಲೆ
ಆಡುತ್ತ ಬಂದ್ಯಾನೆ ನಾಗಯ್ಯಾ ಸ್ವಾಮಿ ಕೋಲೆ
ಬೆಲ್ಲದ ಪಾವಡಾ ಮಾಡಿ ನುಂಗ್ಯಾನ ಕೋಲೆ
ಯಾವ ದಿಟ್ಟದೆ ಪಾಪಿ ಯಾವ ದಿಟ್ಟದೆ ಕರ್ಮಿ ಕೋಲೆ
ತೊಟ್ಟಿಲ ಹಿಡಿದು ತೂಗಲಿ ಬ್ಯಾಡೆ ಕೋಲೆ
ಒಟ್ಟಿಲ ಹಿಡಿದು ಬೀರಲಿ ಬ್ಯಾಡೆ ಕೋಲೆ
ನಾಗಯ್ಯಾ ಸ್ವಾಮಿ ಸರಪಾ ಕೊಟ್ಯಾನೆ ಕೋಲೆ

೫) ಬಾಲಕ ಬಂಗಾರ ಜಡಿಸೇನೋ ನಾಗ ಕೋಲೆ
ಹೆಡಿಗೆ ಮುತ್ತು ಬೀಗಸೇನ ನಾಗ ಕೋಲೆ ಎಂದು ಅವಳು ಮತ್ತೆ
ಪೂಜಿಸಿ ಹರಕೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಕೊನೆಗೆ ನಾಗಪ್ಪ
ತೊಟ್ಟಿಲ ಹಿಡಿದು ತೊಗಲಿ ಹೋಗ ಕೋಲೆ.
ಬಟ್ಟಲ ಹಿಡಿದು ಬೀರಲಿ ಹೋಗ ಕೋಲೆ.

ಭಜನೆ ಹಾಡುಗಳು

೧) ಸೊಲ್ಲಾಪೂರದ ಬಂಜೆ ಭಾಗಮ್ಮ ಬೇಡಿಕೊಂಡ್ಹಾಳ
ಸ್ವಾಮಿ ನಾಗನಾಥ ಸಂತಾನ ನೀಡೆಂದು
ಉಡಿವೊಡ್ಡಿ ಬೇಡ್ಯಾಳ (ಪಲ್ಲವಿ)

ಮಗ ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಹೆಡೆ ಹಿಡಿದು
ಎದೆ ಹಾಲ ಕುಡಿಸುವೆನೆಂದ್ಹಾಳ
ಮುಂದ್ಹಾಗುವ ಭವಿಷ್ಯ ಅರಿಯದ ಮಹಿಳೆ
ಹರಕೆ ಹೋತ್ಯಾಳ, ತಾಯಿ ಕಣ್ಣೀರ ಸುರಿಸ್ಯಾಳ (ಸೊಲ್ಲಾಪೂರದ)

ಭಕ್ತಳ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ನಾಗನಾಥ ಕರುಣೆ ಕಣ್ಣ ತೆರೆದ
ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಭಾಗಮ್ಮಳ ಕನಸಿನೊಳ ದರುಶನ ನೀಡಿದ
ಪುತ್ರ ಸಂತಾನ ದಯಪಾಲಿಸಿ ದೇವ ಅಂತ್ರ್ಧಧ್ಯಾನನಾದ
ಮುತ್ತೈದೆ ಭಾಗಮ್ಮ ಗರ್ಭ ಧರಿಸಿದಳು ಸ್ವಾಮಿಯ ದಯದಿಂದ
ನಾಗನಾಥನ ದಯೆಯಿಂದ (ಸೊಲ್ಲಾಪೂರದ)

ಗರ್ಭ ಧರಿಸಿದ ಸುದ್ದಿ ಹರಡಿತು ಬಂಧು ಬಳಗಕ್ಕೆಲ್ಲ
ಭಕ್ತಿ ಭಾವ ಹಿತಾತ್ಮರಿಗೆ ಸಂತೋಷದ ಮಿತಿ ಇಲ್ಲ
ತಂದೆ ತಾಯಿಯರಿಗೆ ಹಿಡಿಸದ ಹಿಗ್ಗಿ ತವರೂರು ಜನಕ್ಕೆಲ್ಲ
ಭಾಗಮ್ಮಳ ಬಂಕಿ ಹೊತ್ತು ತಂದಿದ ಜನ ಕೂಗಿತು
ಮನಕ್ಕೆಲ್ಲ ಹರ್ಷವ ತುಂಬಿತು.
ನವಮಾಸ ತುಂಬಿ ಹಡೆದಳು ಭಾಗಮ್ಮ ಗಂಡು ಮಗುವಿನ,
ನಾಗರಾಜನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಕರದ್ಯಾಳ ಭಾಗಮ್ಮ ಮುದದಿಂದ
(ಸೊಲ್ಲಾಪೂರದ)

ಹಳ್ಳಿಖೇಡದ ನಾಗನಾಥನಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾಳ ನಮನ
ಬಂಜೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಅಳಿಸಿದೇ ದೇವ
ಒಪ್ಪಿಸುವೆ ಹರಕೆಯನ್ನು, ನಾಗರಾಜನೆಂದು
ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಕರೆದಾಳ ಮುದ್ದಾದ ಮಗುವಿಗೆ (ಸೊಲ್ಲಾಪೂರದ)

ಹರಕೆಯ ಮುಟ್ಟಿಸಲು ಬಂದಾರ ಗುಡಿಗೆ
ಜವಳ ಇಳಿಸುವುದಕ್ಕ
ಊರ ಜನಕ್ಕೆಲ್ಲ ಕರಕ್ಕೊಂಡು ದೇವರ ದರುಶನಕ್ಕ

ಮಡಿಯಿಂದ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟಾರ ದೇವರ ನೈವೈದ್ಯಕ್ಕ
ಅಡಿಗೆ ಮುಗಿಸಿ ಗರ್ಭ ಗುಡಿಗೆ ಬಂದಾಗ
ಜವಳ ತೆಗೆಯುವುದಕ್ಕ (ಸೊಲ್ಲಾಪೂರದ)

ಭಾಗಮ್ಮಳ ಕಂಡು ನಾಗಣ್ಣಗಾಯಿತು ಹರಕೆ ಹೊತ್ತ ನೆನಪ
ಮೊಲೆ ಹಾಲು ಕುಡಿಯಲು ಬಂದ ಜೀವಂತ ನಾಗಪ್ಪ
ಭಯಭೀತಿಯಿಂದ ಓಡಿ ಹೋದರು
ಇದ್ದೆಂತ ಘಟಸರ್ಪ
ಮುದ್ದಾದ ಮಗುವಿಗೆ ಮುದ್ದಿಟ್ಟು ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಇಟ್ಟ ಭೂಪ
(ಸೊಲ್ಲಾಪೂರದ)

ಸತ್ಯವೃತ್ತಾಂತ ಹಾಡಿ ಹೇಳುವನು ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಮುಂದ
ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿಗೂ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವನು ನಾಗರಾಜ ಕಂದ
ಕಣ್ಣೂರ ಕುವರ ಕೇಳಿ ಬರೆದರು ಗುರು ಹಿರಿಯರ ಬಾಯಿಯಿಂದ
ಆದಿಶೇಷನೇ ಆಶೀರ್ವದಿಸಲು ಅಂತಃಕರಣದಿಂದ*೬ (ಸೊಲ್ಲಾಪೂರದ)

೨) ಮರಳಿ ಬಾ ಮತ್ತೆ ಧರೆಗೆ
ಶ್ರೀ ನಾಗನಾಥ ಪೂಜಿಸುವೆ ನಿಮ್ಮಡಿಗೆ (ಪಲ್ಲವಿ)

ಸರ್ಪ ರೂಪ ಧಾರಿಣಿ ಅವತಾರ ತೋರು ಬಾ
ಸೀಮೆಯೊಳು ಉಳಿದ ಸ್ಥಳದ ವೈಭವವ ನೋಡು ಬಾ
ಲಕ್ಷ ಲಕ್ಷ ಭಕ್ತ ಜನಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷವಿಟ್ಟು ಹರಸು ಬಾ
ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರಧಾನ ದೇವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ನೀ ಬಾ (ಮರಳಿ ಬಾ)

ಮಂದಿರದ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಸುಂದರತೆಯ ನೀ ಕಾಣು ಬಾ
ಎದುರಿಗಿರುವ ದೀಪ ಕಂಬ ಜ್ಯೋತಿಯ ಬೆಳಗು ಬಾ
ಸಮವಸ್ತ್ರಧಾರಿಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ನೀ ಕೇಳು ಬಾ
ನಿತ್ಯ ನಡೆಯುವ ದಾಸೋಹಕ್ಕೆ ಪರುಷ ನೀಡು ಬಾ (ಮರಳಿ ಬಾ)

ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುವ ಜಾತ್ರೆ ಯಾತ್ರಿಕರ ಕಾಣು ಬಾ
ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಉತ್ಸವ ಹರ್ಷೋದ್ಗಾರ ನೀ ಕಾಣು ಬಾ
ಕನ್ನೆ ಮುತ್ತೈದೆಯರ ಆರುತಿಗೆ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗು ಬಾ
ಡೊಳ್ಳು ಹಲಗೆ ಬಾಜಾ ಭಜನೆ ಸಂಗೀತ ಕೇಳು ಬಾ (ಮರಳಿ ಬಾ)

ಅಶೋಕ ಹಾಲ ಭಕ್ತರಂತಹವರಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯಿಟ್ಟು ಹರಸು ಬಾ
ನಾಗೇಶ್ವರ ಸೇವಾ ದಳಕ್ಕೆ ವರವನಿಟ್ಟು ಪೊರೆವ ಬಾ
ಸರ್ವಜ್ಞ ಕಲಾವೃಂದದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಪಡೆವ ಬಾ

ಕಣ್ಣೂರದ ಗುರು ಕುವರಿಗೆ ಸದ್ಭೋದ್ಭವ ನೀಡು ಬಾ*೭ (ಮರಳಿ ಬಾ)

೩. ದಾರಿ ತೋರೋ ದೇವ ನೀನು ಸೀಮಿನಾಗನಾಥನೇ
ದಾಟಿಸೆನ್ನ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಹಳ್ಳಿಖೇಡ ಸ್ವಾಮಿನೀನೇ (ಪಲ್ಲವಿ)

ನಿನ್ನ ನಂಬಿ ಬಂದೆ ನಾನು, ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಸಲಹು ನೀ
ನಿತ್ಯ ಭಜಪೆ ದೇವ ನಿನ್ನ ಸತ್ಯಾ ನಾಗನಾಥನ (ದಾಟಿಸೆನ್ನ ಕಷ್ಟದಿಂದ)

ಮತ್ತೆ ಮರಳಿ ಬಾರದಂತೆ ಮುಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗ ತೋರು ನೀನು
ಭಕ್ತಿಭಾವ ಬಿಟ್ಟು ನೀ ಸತ್ಯ ವೃತ್ತದಿ ನಡೆದು (ದಾಟಿಸೆನ್ನ ಕಷ್ಟದಿಂದ)

ಕತ್ತಲೆಯ ಮುಸುಕು ಹರಿದು ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲು ದೇವ ನೀನು
ಭ್ರಾಂತಿ ಎಂಬ ಭವಸಾಗರ ದಾಟಿಸುವ ದೇವ ನೀನು
(ದಾಟಿಸೆನ್ನ ಕಷ್ಟದಿಂದ)

ಕಾಡಡವಿಯ ದಾರಿಯೋಳು ಎಡವಿ ಬೀಳದಂತೆ ರಕ್ಷಿಸುವ
ಸ್ವಾಮಿ ನೀನು ಹಳ್ಳಿಖೇಡ ದೇವನೇ ನಾಗನಾಥನೇ
(ದಾಟಿಸೆನ್ನ ಕಷ್ಟದಿಂದ)

ಮಂದಿರದ ದ್ವಾರದೊಳು ಬಂದು ನಿಂತು ಧ್ಯಾನದೋಳು
ಗುರು ಕುವರನ ಪೊರೆಯೋ ನೀನು ಕಂದಗೋಂಳ ದೇವನೇ *೮
(ದಾಟಿಸೆನ್ನ ಕಷ್ಟದಿಂದ)

೪) ಓಂ ಆದಿಶೇಷಾಯ ನಮಃ
ಓಂ ನಾಗೇಶ್ವರಾಯ ನಮಃ
ಓಂ ಕಾಳಿಂಗರುದ್ರ ನಮಃ
ಓಂ ಚಂದ್ರಚೂಡ ನಮಃ
ಓಂ ಹಳ್ಳಿಖೇಡ ಸೀಮಿನಾಗನಾಥ ನಮಃ

ಆದಿಶೇಷನ ಪಾದ, ಬೋಧ ನೀಡುವ ಪಾದ
ಮೋದಿನಿ ಅಧಿಕವಾದ ನಾಗೇಶ್ವರ ಶ್ರೀಪಾದ

ಆದಿಶೇಷನ ಪಾದ, ವೇದ ವರ್ಣಿಪ ಪಾದ
ನಾದದೋಳು ನರ್ತಿಸುವ ನಾಗೇಶ್ವರ ಶ್ರೀಪಾದ

ಹುತ್ತಿನ ಹೆಡೆಯ ಪಾದ, ರತ್ನಕೇಶನ ಪಾದ
ಭಕ್ತರ ಉದ್ಧರಿಪ ನಾಗೇಶ್ವರ ಶ್ರೀಪಾದ

ಧರ್ಮ ರಕ್ಷಿಪ ಪಾದ, ಸ್ವಾಮಿ ನಿತ್ಯನ ಪಾದ

ಸ್ವಾಮಿ ನೀನೆನೇ ಪೊರೆವ ನಾಗೇಶ್ವರ ಶ್ರೀ ಪಾದ

ಹರನ ಕಂಠಾಭರಣ ಪಾದ, ಹರಿಯ ಹಾಸುಗೆಯ ಪಾದ
ಧರೆಯ ಹೊತ್ತು ಮೆರೆಯುವ ಶ್ರೀಪಾದ

ರೋಗ ಕಳೆಯುವ ಪಾದ, ರಾಗ ಅಳಿಸುವ ಪಾದ
ಯೋಗಿಗಳಿಗೊಲಿದ ನಾಗೇಶ್ವರ ಶ್ರೀಪಾದ

ರಾಮ ಆಪ್ತನ ಪಾದ, ಭೀಮಾಂತರೇನ ಶ್ರೀಪಾದ
ಸ್ವಾಮಿ ಭಕ್ತ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ನಾಗೇಶ್ವರ ಶ್ರೀಪಾದ

ಲಿಂಗಶೋಭಿತ ಪಾದ, ಅಂಗರಕ್ಷಕ ಪಾದ
ಅಂಗನಿಯರಿಗೊಲಿದ ನಾಗೇಶ್ವರ ಶ್ರೀಪಾದ

ಆದಿಶೇಷನ ಶ್ರೀಪಾದ, ಸಂತಾನವ ನಿತ್ತ ಪಾದ
ಸಂತಾನವ ನೀಡುವ ಸಂತಮಾಂತರಿಗೊಲಿವ ನಾಗೇಶ್ವರ ಶ್ರೀಪಾದ

ವೇಗಧೂತನ ಪಾದ ನಾಗದೇವತೆ ಪಾದ
ಭೋಗಭಾಗ್ಯ ಸಂಪದದ ನಾಗೇಶ್ವರ ಶ್ರೀಪಾದ

ಜಗವ ಸುತ್ತುವ ಪಾದ, ಯುಗಯುಗದಿ ಇರುವ ಪಾದ
ಮಿಗಿಲಾದ ಮಹಿಮೆಯ ಇರುವ ನಾಗೇಶ್ವರ ಶ್ರೀಪಾದ

ಪರಮ ಪಾವನ ಪಾದ, ಪರಮ ಸಿದ್ಧಿ ಶ್ರೀಪಾದ
ಪರುಷ ಮಣಿ ಹೊತ್ತ ನಾಗೇಶ್ವರ ಶ್ರೀಪಾದ

ಭಕ್ತರ ಹೊತ್ತಿರಿಪ ಪಾದ, ಮುಕ್ತಿಯ ನೀಡುವ ಶ್ರೀಪಾದ
ಶಕ್ತಿಯನಿತ್ತು ಸಲಹುವ ಶ್ರೀ ನಾಗೇಶ್ವರ ಶ್ರೀಪಾದ

ಒಳ್ಳೆಯ ಕೀರ್ತಿಯ ಪಾದ, ಬೆಳ್ಳಿ ಕವಚದ ಪಾದ
ಹಳ್ಳಿಖೇಡದ ದೇವ ನಾಗೇಶ್ವರ ಶ್ರೀಪಾದ

ಚಿನ್ಮಯಮೂರ್ತಿ ಪಾದ, ಪೊನ್ನಗನ ಶ್ರೀಪಾದ
ಕಣ್ಣೂರು ಕುವರನೀಗೊಲಿದ ನಾಗೇಶ್ವರ ಶ್ರೀಪಾದ

ಸೀಮಿನಾಗನಾಥನ ಪಾದಪೂಜೆ
ನೇಮದಿಂದ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ
ಜನ್ಮಜನ್ಮದ ದುಃಖ ಹರಿದು
ಚಿನ್ಮಯ ಮೂರ್ತಿ ಸುಖ ಸಂಪದವ ಕರುಣಿಸುವೆನೆಂದು
ಕಣ್ಣೂರು ಗುರು ಕುವರ ಹಾಡುವರು. *೯

೫) ಆಷಾಢ ಲೀಲೆ ತೋರಿ ಮೆರೆವ ಶ್ರೀ ನಾಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿ
ಯುಗಯೊಗದೋಳು ಸತ್‌ಕೀರ್ತಿ ಪಡೆದ
ಹೌದು ಇದುವೇ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿ

ಜಗದೋಳು ಮಿಗಿಲಾದ ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ
ಹಳ್ಳಿಖೇಡ ಗ್ರಾಮದ ಸ್ವಾಮಿ ಬರುವ
ಭಕ್ತಜನಕ್ಕೆ ಇದೇ ಸ್ವರ್ಗಧಾಮ

ಆದಿಶೇಷನೇ ರಘುವಂಶದೋಳು ಜನ್ಮವೆತ್ತಿ ಬಂದು
ಶ್ರೀರಾಮ ಸೀತೆ ಈರ್ವರೊಡಗೂಡಿ ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಬಂದಿ
ಪುಣ್ಯ ಭೂಮಿ ಹಳ್ಳಿಖೇಡದ ಸೀಮಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿ

ಧನ್ಯ ಧನ್ಯ ವರ್ಣಿಸಲ ಅಸಾಧ್ಯ
ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಆಗಿ
ಸ್ವಾಮಿ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಆದಿ

ಬಳಲಿ ಬಂದಿರುವ ಬಂಜೆ ಭಾಗಮ್ಮಗೆ ಸಂತಾನ ಫಲ ನೀಡಿ
ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನದೋಳು ಹರಿಯಿತು ಸುಖಸ್ತ ಸಂತಸ ನೀಡಿರಿ
ಹರಕೆ ತಪ್ಪಿದ ಭಕ್ತ ವೃಂದಕ್ಕೆ ನರಕದೊಳಗೂಡಿ

ವರುಷಪ ಎರಡು ಬಲ್ಲ ದೇವನೆಂದು
ಹೊಗಳುವೇನು ನಾನು ಹಾಡಿ
ಸ್ವಾಮಿ ನಾ ಹಾಡಿ

ರೋಗ ರುಜಿನ ಭವ ಭಾವ ದೂರ ಮಾಡಿದವನು
ಪ್ರಸಾದ ಸೇವನೆಯಿಂದಲೇ ಭಕ್ತರ ಕಷ್ಟ ಕಳೆದವನು
ಸತ್ಯವಂತರಿಗೆ ನಿತ್ಯ ಬೀಡದೇ ಬೆಂಬತ್ತಿ ಸಲಹಿದನು
ಮರ್ತ್ಯಲೋಕದೋಳು ನಾಗನಾಥ ಆ ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ನೀನು
ಸ್ವಾಮಿ ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ನೀನು

ಕಳವು ಮಾಡಲು ಬಂದ ಮಹಾಕಳ್ಳನಿಗೆ ಕಣ್ಣು ಕಳೆದಾತ
ಗುಡಿಯ ಗಂಟೆಯ ಕದ್ಯೊಯ್ದವಂಗೆ ಮೂರ್ತಿ ಖೇಡವಿದಾತ
ಇಡೀ ರಾತ್ರಿ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಬರದಂತೆ ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪಿಸಿದಾತ
ಪೂಜಾರಿ ಬಂದು ಎಬ್ಬಿಸಿದಾಗ ಸದ್ಬುದ್ಧಿ ಪಡೆದಾತ
ಸ್ವಾಮಿ ನಾಗನಾಥ ದೇವ

ಬರಗಾಲ ನಿಧಿ ಶ್ರೀನಾಥನಾಥ ಧಾನ್ಯದಿ ಓಲಾಡಿ
ಭವಭಾದೆ ಕಳೆಯಲು ಬಂದ ದೇವನ್ನ ಪಾದದೋಳು ಕೂಳು

ಅಂದು ಇಂದು ಎಂದೆಂದಿಗಿರುವ ದೇವನ ಕೊಂಡಾಡು
ಕಣ್ಣೂರ ಕುವರನ ಕವನದ ಮಾಲೆ ಇದು ಧರಿಸುವೆ ನೀನು
ನೊಡು ಸ್ವಾಮಿ ಧರಿಸುವೆ ನೀನು*[೧೮]

೬) ಶಿವಲೋಕದಿಂದ ಆದಿಶೇಷ ಬಂದ ಬಂದ
ಸಂತೋಷ ತಂದ ತಂದ ದೇವ ಲೋಕದಿಂದ (ಪಲ್ಲವಿ)

ಭಕ್ತರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಭೂಮಿಗಿಳಿದು ಬಂದ
ಆದಿಶೇಷನ ಅವತಾರ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಾದ
ಸೀತಾರಾಮ ಹನುಮರೊಂದಿಗೆ ವನವಾಸಗೈದ (ಶಿವಲೋಕದಿಂದ)

ಭರತ ಖಂಡ ಸಂಚರಿಸುತ ಹಳ್ಳಿಖೇಡಕ ಬಂದ
ಅರೆಕ್ಷಣ ಸೀಮೆಯೋಳು ಅವತಾರ ತೋರಿದ
ಬರುವ ಭಕ್ತ ಕೋಟಿ ಜನಕ್ಕೆ ಆರಕ್ಷಕನಾದ (ಶಿವಲೋಕದಿಂದ)

ಪೂಜಿಸುವ ಭಕ್ತರ ಬಂಧನ ಕ್ಷಣದೋಳು ಕಳೆದ
ಬಂಜೆಯರೆಗೆ ಸಂತಾನವಿತ್ತು ತೊಟ್ಟಿಲು ತೂಗಿದ
ರಾರಾಜಿಸುವ ಹಳ್ಳಿಖೇಡದ ಸೀಮಿನಾಗನಾಥ ನಾದ (ಶಿವಲೋಕದಿಂದ)

ಅಣುರೇಣು ತೃಣಕಾಷ್ಟಕ್ಕು ಚೈತನ್ಯನಾದ
ಸದ್ಗುಣದ ಸೇವಕರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದ
ಕಣ್ಣೂರು ಗುರುಕುವರಿಗೆ ತನ್ನ ಧ್ವನಿಕೂಡಿಸಿದ*[೧೯] (ಶಿವಲೋಕದಿಂದ)

೭) ಕೈಲಾಸದಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ಬಂದ ನೀಲಕಂಠನೇ
ಹಳ್ಳಿಖೇಡಪೂರದ ದೈವ ಆದಿಶೇಷನೇ ಸೀಮಿನಾಗನಾಥನೇ (ಪಲ್ಲವಿ)

ನಿನ್ನ ಮಹಿಮೆ ಜಗದಿ ತೋರಲೆಂದು ಬಂದ ಈಶನ
ಈ ಭೂಮಿ ಹೊತ್ತು ನಿಂತ ಜಗದೀಶನೇ
ಪರಶಿವನ ಕೊರಳೊಳಿರುವ ಕಾಲ ರುದ್ರ ನೀ
ನಿನ್ನ ಧರಿಸಿ ಶಿವನಾದ ನೀಲಕಂಠನು (ಕೈಲಾಸದಿಂದ)

ಬಳಲುತ್ತಿರುವ ಬಂಜೆಗೆ ಸಂತಾನ ಕಲ್ಪಿಸಿದೇ
ಭಾಗಮ್ಮ ಬಾಳಿಗೆ ಸಂತೋಷವ ತುಂಬಿದೆ
ನಿನ್ನ ಹರಕೆ ಮರೆತಾಗ ನಿಜರೂಪ ತೋರಿದೆ
ನೀ ಕೊಟ್ಟ ಆ ಕಂದ ಮರಳಿ ನೀ ಪಡೆದಿದೆ ..

ಜಗದಿ ಸಾಕ್ಷಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ (ಕೈಲಾಸದಿಂದ)

ಬೇಡಿದ ಇಷ್ಟ ಪೂರೈಸಿದ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ನೀ
ಅಂದು ಇಂದು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಇರುವ ಆತನೇ
ಹಳ್ಳಿಖೇಡ ಪೂರದ ನಾಗನಾಥನೇ
ನಿನ್ನ ಕರುಣೆ ಬಯಸಿದ ಗುರು ಕುವರನೇ
ಓ ಆದಿಶೇಷನೆ*[೧] (ಕೈಲಾಸದಿಂದ)

೮. ಜನ್ಮ ಜನ್ಮಾಂತರದಿ ಎಸಗಿದ
ಕರ್ಮವ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬನ್ನಿರಿ
ಬನ್ನಿರಣ್ಣ ಎಲ್ಲಾ ಹೋಗೋಣ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ
ಬನ್ನಿರಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ಹೋಗೋಣ ದರುಶನಕ (ಪಲ್ಲವಿ)

ಭೂ ಸ್ವರ್ಗ ತಾಣವಿದು ನಾಗೇಶ್ವರನದು
ತನ್ಮಯರಾಗೋಣ ಧ್ಯಾನವ ಗೈದು
ಬೇಡಿದನು ಕೊಡುವಂತಹ ಕಲ್ಪತರುವ
ಆಡುವ ವಿಧಿಯಲ್ಲಾ ದೂರಾಗುವುದು
ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ಸತ್ಯದಿಂದ ಧ್ಯಾನಿಸಿ
ಬೇಕಾದು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ (ಬನ್ನಿರಕ್ಕ)

ಸತ್ಯ ನಿತ್ಯ ದಿಂದಲೇ ಸಂಪ್ರದಾಯದೊಳಿದ್ದು
ಸತ್ಸಂಗ ವೃತಗೈದು ಭವಸಾಗರ ಗೆದ್ದು
ಸದ್ಭೋಗ ವೃತವಿಂದು ಸದ್ವಿಚಾರವ ಕುಡಿದು
ಭವವ ನೀಗೋಣ ಪಾದವ ಸೇರೋಣ
ಸತ್ಯವಂತರಾಗಿ ಬಾಳೋಣ (ಬನ್ನಿರಕ್ಕ)

ದ್ವೇಶ ಭಾವವಳಿದು ದ್ವೇಷವೆಲ್ಲ ಕಳೆದು
ಮಾನವ ಜನ್ಮವಿದು ಅರಿವಿನಿಂದ ನಡೆದು
ಹಳಿಖೇಡ ಸೂಕ್ಷೇತ್ರ ಈಶನೊಳ ಆಗೊಂದು
ಕಣ್ಣೂರ ಕುವರನ ಈಶನಿಗೊಲಿದು
ಭಜಿಸೋಣ ಬನ್ನಿರೆಲ್ಲಾರು*[೧] (ಬನ್ನಿರಕ್ಕ)

ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ರಚನೆ : ಮಹಾದೇವಕುಮಾರ ಮತ್ತು ಎ. ಬಿ.ಪಾಟೀಲ್ ಕಮಲಾಪುರ (ಸಿ.ಡಿ.)

೨. " ಅದೇ "

೩. ಡಾ. ಡಿ. ಬಿ. ನಾಯಕ್ : ಬುಲಾಯಿ ಹಾಡುಗಳು ೨೦೦೧ ಪುಟ-೧೦೦

೪. ಡಾ. ವೃಶಭೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿ : ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ ೧೯೮೭ ಪು-೯೩

೫. " ಅದೇ " " ಅದೇ "

೬. ರಚನೆ : ಮಾದೇಶಕುಮಾರ ಮತ್ತು ಎ.ಬಿ. ಪಾಟೀಲ ಕಮಲಾಪುರ (ಸಿ.ಡಿ.)

೭. " ಅದೇ "

೮. " ಅದೇ "

೯. " ಅದೇ "

೧೦. " ಅದೇ "

೧೧. " ಅದೇ "

೧೨. " ಅದೇ "

೧೩. " ಅದೇ "

ಅಧ್ಯಾಯ – ಒಂಭತ್ತು.

ಸಮಾರೋಪ.

ಆದಿ ಮಾನವನ ಕಾಲದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಆಧುನಿಕ ಮಾನವನ ಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಮನುಷ್ಯ ಮತ್ತು ನಾಗರಹಾವು ಅನೇಕ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಾಗಿಯೇ ಬದುಕನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾಗರ ಹಾವಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ ಇತರ ಹಾವುಗಳ ವಿಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ಅದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಹೆದರ ತೊಡಗಿದ. ಕಂಡ ಕೂಡಲೇ ಕೊಲ್ಲ ತೊಡಗಿದ. ಇದು ಹಾವಿಂದ ಅದರ ಕಚ್ಚುವಿಕೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯುವ ವಿಧಾನವಾದರೆ ಅದನ್ನು ಸ್ವಾಮಿ ದೂರ ಇರು. ನಮಗೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಡ ನಾವು ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಲು ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅದನ್ನು ಪಡೆದು ನಮಗೆ ಏನೂ ಮಾಡದಂತೆ ಹೋಗು ಎಂಬ ಬೇಡಿಕೆಗಳು ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿರಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ನಾಗರಾಜನ ಭೀತಿ ನಾನಾ ರೂಪಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾ ಕೊನೆಗೆ ನಾಗಾರಾಧನೆ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಹೀಗೆ ನಾಗರಾಜನಿಗೆ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಹಾವಿನ ಭಯದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯತೊಡಗಿದ.

ಕಾಲಕಳೆದಂತೆಲ್ಲಾ ಈ ನಾಗರ ಭಯ ನಾಗಾರಾಧನೆಗಳು ಗಾಢವಾಗಿ ಬೆಳೆದವು. ಕೊನೆಗೆ ನಾಗರ ಹಾವಿಗೆ ದೈವತ್ವವನ್ನು ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಪುರಾಣ, ಪುಣ್ಯಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಯಿತು.

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಆಚರಣೆ, ಆರಾಧನೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಮೂಲ ಕಾರಣ ನಾಗರ ಹಾವಿನ ವಿನಾಶಕಾರಿ ವಿಷದ ಭಯವೇ ಹೊರತು ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ ಎಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಕಂಡು ಕೊಂಡಿದ್ದರೂ, ಜಾನಪದೀಯರ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಒಂದು ಕಥೆ ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಈ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ವಿರಾಮ ಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇನೆ.

ನಾಗನ ಒಂದು ವಿಶೇಷ, ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಜನಪದಿಯರು ನಂಬುವ ಈ ಅತಿಶಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಆಗುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ. ಸುಮಾರು ಕಾಲದ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಒಂದು ಗಂಡು ಮಗು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಾವು ಹುಟ್ಟಿತು. ಮಗುವಿನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಹಾವು ಮನೆಯಲ್ಲೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂತು ತಾಯಿಯ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ಮಗು ಬಂದು ಕೂರುವ ಹಾಗೆ ಹಾವು ಬಂದು ಕುರೋದು, ತಾಯಿಯ ಮಾತನ್ನು ಚಾಚು ತಪ್ಪದ ಹಾಗೆ ಆಲಿಸಿ ಅದರ ಪ್ರಕಾರ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಗಂಡು ಮಗುವಿಗೆ ಉಪನಯ್ಞನ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭ ಬಂತು. ಅಂದು ತಾಯಿ ತನ್ನ ಹಾಫಿಗೆ, 'ನಾಗಪ್ಪಾ

ಇವತ್ತು ನಿನ್ನ ಸೋದರನಿಗೆ ಮುಂಜಿ ಇದೆ, ಮನೆಗೆ ಬರುವವರು ಹೋಗುವವರು ಇರುತ್ತಾರೆ. ನಿನ್ನ ನೋಡಿ ಅವರು ಹೆದರಬಹುದು. ನೀನು ಯಾರ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಬೀಳದ ಹಾಗೆ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಇರು' ಎಂದು ಹೇಳಿದರಂತೆ. ಹಾವು ಅದನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುವವರು ಪಾಯಸದ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಇದು ಸಿಂಬಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟರಂತೆ. ಅದರ ಶಾಖಕ್ಕೆ ಹಾವು ಸತ್ತು ಹೋಗುತ್ತೆ. ಪಾಯಸದ ಬಣ್ಣ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾಗುತ್ತೆ. ಹೇಗೋ ಅಲ್ಲಿಯವರು ಆದ ಅನಾಹುತವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ದಹನ ಮಾಡಿ ಆ ಪಾಯಸವನ್ನು ಅಲ್ಲೆ ಹತ್ತಿರ ಚೆಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದ ನಂತರ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಲ್ಲು ನಾಗರಗಳು ಉದ್ಭವ ಆಗುತ್ತೆ. ಆ ವಂಶಿಕರು ಅಲ್ಲಿನ ನಾಗ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟು ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಮಾಡಿ ಕಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಫಲ್ಗುಣ ಶುದ್ಧ ಪಂಚಮಿ ತಿಥಿಯ ದಿನ ಆ ನಾಗನ ಶ್ರಾದ್ಧದ ಹಾಗೆ ಆ ವಂಶಿಕರೆಲ್ಲ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗು ಅಲ್ಲಿನ ನಾಗನಿಗೆ ತನಿ ಎರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಾಲಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ೧೨ ಗಂಟೆ ನಂತರ ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಏನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ದಿನ ಒಂದು ನಾಗ ಆ ಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮರದಿಂದ ಯಾರು ಯಾರು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದು ನೋಡುವ ಹಾಗೆ ಹಾದಿ ಕಾಯುತ್ತಿರುವಂತೆ ಈ ಕುಟುಂಬ ವರ್ಗದವರನ್ನು ನಾಗ ಕೊಲೆಗಾರರು ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿನ ಜನಪದರು ಹೇಳಿದ ಕಥೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಡಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಹೀಗೆ ಸರ್ಪ ಸಂಬಂಧಿ ವಿಷಯವು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಸಂಕೀರ್ಣ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪರಿಶಿಷ್ಟರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ತನಕ ವಿವಿಧ ಆರಾಧನಾ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಫಲವಂತಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಮೃದ್ಧಿಗಾಗಿ, ಆರೋಗ್ಯ ಸಂತಾನ ಸಮೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ತನಕ ನಾಗಾರಾಧನೆಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವಂತೆ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ಆರಾಧನ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಅದರ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಹಳ್ಳಿಖೇಡ್ (ಬಿ) ಗ್ರಾಮದ ಸೀಮಿನಾಗಣ್ಣನ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಸಂತಾನ ಬಯಕೆ, ಚರ್ಮರೋಗ ನಿವಾರಣೆ, ಸಂವೃದ್ಧಿಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಆಚರಣೆ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ. ಮಳೆ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಫಲವತ್ತತೆಯನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುವ ನಾಗಾರಾಧನೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ.

'ನಾಗ' ದೇವತೆ ಒಂದು ಜೀವಂತ ದಂತ ಕಥೆಯಾಗಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಈ ನಾಗ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾದ ದೇವನೆಂದರೆ, 'ಒಲಿದರೆ ಎಲ್ಲವು ಸಿದ್ಧ. ನಾಗ ಮುನಿದರೆ ಅವನು ಮರಣ ಶೈಯೆಗೆ ಬಿದ್ದ'.

"ಹಾವಿನ ದ್ವೇಷ ಹನ್ನೆರಡು ವರುಷ" ಎಂದು ನಮ್ಮ ಜನಪದರು ನಂಬಿರುವಂತೆಯೆ ನಾಗನಿಂದ ಆಗುವ ದೋಷಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ನಾಗನನ್ನು ದರ್ಶಿಸಿ, ಪೂಜಿಸಿ, ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಅವನ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗುವರು ಎಂಬುದು ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳನ್ನು

ಗಮನಿಸಿದಾಗ ನಮಗೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಹಲವು ಘಟನೆಗಳು ಕಂಠಸ್ಥ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಕೇಳಲು ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಈ ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರ ಸೀಮಿ ನಾಗಣ್ಣಾ ಒಂದು ಮುಕ್ತಿ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಈ ಮುಕ್ತಿ ನಾಗ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಪವಾಡಗಳು ನಡೆದಿದ್ದು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಇಂತಹ ಪವಾಡಗಳು ನಡೆಯುತ್ತೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಜನಪದರು ನಾಗನನ್ನು ದೈವತ್ವ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಆಧುನಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಪದರು ಈ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ದೈವತ್ವದ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕಾಣುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾದ ನಾಗನ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹಾಗು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿರುವ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಹುತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಸರ್ಪಗಳು, ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾದ ದೇವಸರ್ಪಗಳು ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉಪಾಸನೆಗಳು, ಹಲವಾರು ತೆರನಾದ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಂತಾನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗದೇವತೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತದೆಂದು ನಂಬುವ ಜನಪದರು ಈ ತೆರನಾದ ೪೧ ದಿನಗಳ ಮಾಲೆ ಹಾಕುವ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಆಚರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾ 'ನಾಗೇಶ್ವರರೆಂದು' ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಕೇವಲ ನಾಗದೇವನಲ್ಲಿಯೇ ಭಕ್ತಿಯಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ ಈ ಉಪಾಸನೆಯು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದು, ವೈಭವಯುಕ್ತ ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹಲವು ಕಡೆಯಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಭಕ್ತರು ಬಂದು ಸೇರಿ ಜಾತ್ರಾ ಮಹೋತ್ಸವದಂತಹ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾ ಅವನ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಕೃತಾರ್ಥರಾಗಿ ಸಾರ್ಥಕ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನ ಜೀವನವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ ನಮಗೆ ಅರಿವಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಸಹಕಾರ ನೀಡಿದ ಊರಿನ ಅನೇಕ ಜನಪದ ವಕ್ತಾರರಿಗೆ ಈ ಮೂಲಕ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞತೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದ ಸರ್ವರಿಗೂ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞಳಾಗಿರುತ್ತೇನೆ.

ವಕ್ತಾರರ ಸೂಚಿ.

ಕ್ರ. ಸಂ	ಹೆಸರು	ಊರು	ವಯಸ್ಸು	ಉದ್ಯೋಗ.
೦೧.	ಚಿಮ್ಣಾಮಜ್ಜಿ (ಹೂಗಾರ ಮನೆತನ)	ಹಳ್ಳಿಖೇಡ್ (ಬಿ)	೯೫	ಮನೆಕೆಲಸ.
೦೨.	ಸೋಮಾಬಾಯಿ ಮಠಪತಿ	ಹಳ್ಳಿಖೇಡ್ (ಬಿ)	೮೦	ಮನೆಕೆಲಸ.
೦೩.	ಕಾಶಪ್ಪಾ ಭರಶಟ್ಟಿ	ಹಳ್ಳಿಖೇಡ್ (ಬಿ)	೭೦	ಒಕ್ಕಲುತನ.
೦೪.	ಸವಿತಾ	ಕಣಜಿ	೪೫	ಕಿರಾಣಿ ಅಂಗಡಿ
೦೫.	ಚಂದ್ರಮ್ಮಾ	ಹುಲಸೂರು	೪೭	ಮನೆಕೆಲಸ.
೦೬.	ಶಿವಮ್ಮಾ ಭಿಮಣ್ಣ	ಬೀದರ	೪೮	ಮನೆಕೆಲಸ.
೦೭.	ಬಸಮ್ಮಾ ಬಿ.	ಮಂದಕನಹಳ್ಳಿ	೫೫	ಮನೆಕೆಲಸ.
೦೮.	ಅಶೋಕ (ದೇವಸ್ಥಾನದ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿ)	ಹಳ್ಳಿಖೇಡ್ (ಬಿ)	೩೫	ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥ.
೦೯.	ನಾಗರಾಜ ಹೂಗಾರ	ಹಳ್ಳಿಖೇಡ್ (ಬಿ)	೨೮	ಪೂಜಾರಿ
೧೦.	ವೀರೇಂದ್ರ ರೆಡ್ಡಿ ಅಂತರೆಡ್ಡಿ	ಹಳ್ಳಿಖೇಡ್ (ಬಿ)	೩೫	ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥ.

ಗ್ರಂಥ ಋಣಿ

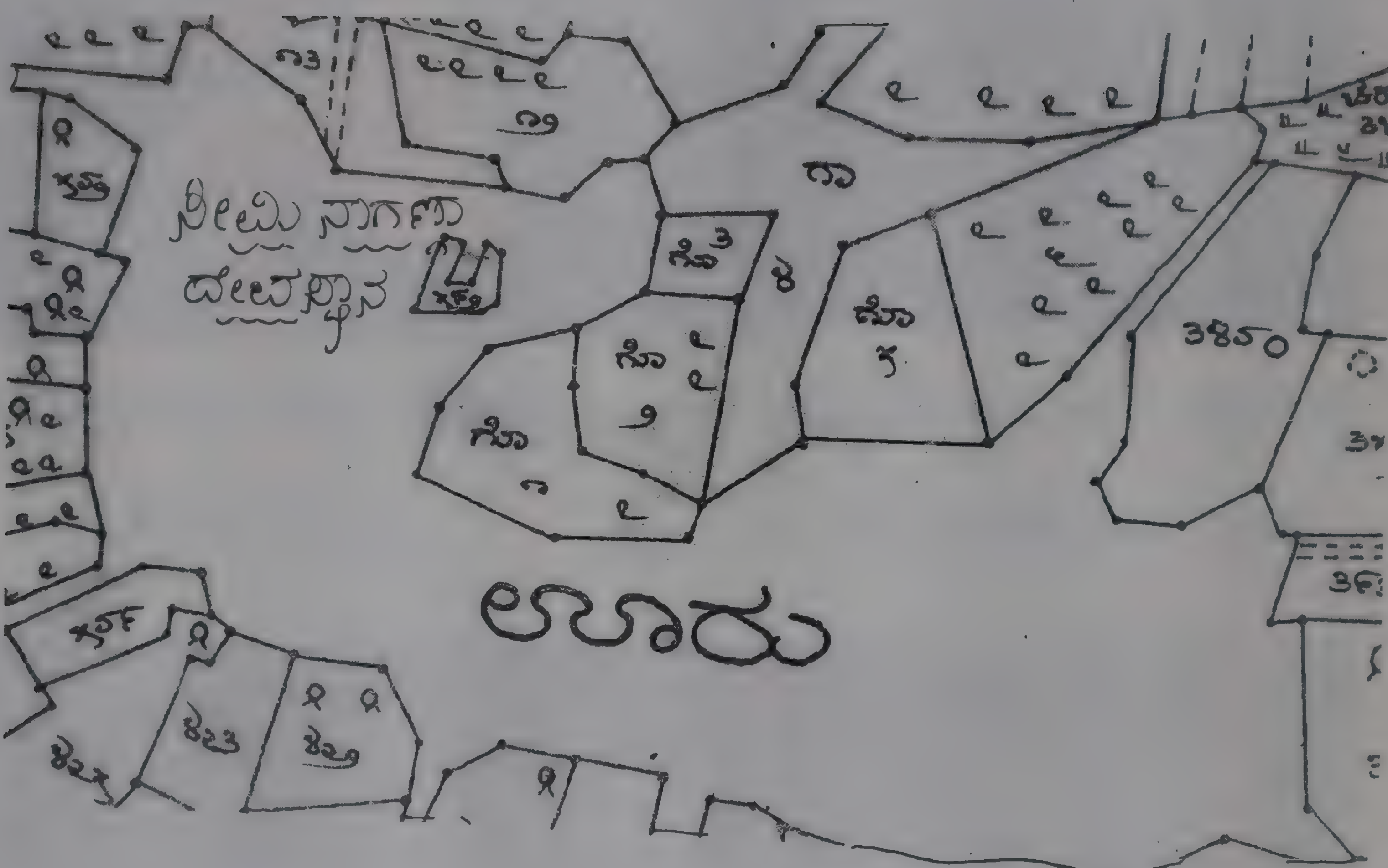
ಕ್ರ. ಸಂ	ಲೇಖಕರ/ಸಂಪಾದಕರ ಹೆಸರು	ಗ್ರಂಥ	ಪ್ರಕಟಣೆ	ಪ್ರಕಾಶಕರು
೦೧	ವಿದ್ವಾನ್ ಪಾವಗಡ ಪ್ರಕಾಶರಾವ	ನಾಗಮಂಡಲ	೨೦೦೫	ಆದಿತ್ಯ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು
೦೨	ಸೂಗಯ್ಯ ಹಿರೇಮಠ	ರಂಜೇಲಿನ ಸಿಂದರು	೨೦೦೨	ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಪ್ರಕಾಶನ ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ
೦೩	ಡಾ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರ	ಜಾನಪದ ವಿಶ್ವಕೋಶ (ಸಂಪುಟ-೨)	೧೯೮೫	ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ ಬೆಂಗಳೂರು
೦೪	ಹಿ.ಚಿ. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯಾ	ದೇಶಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ-ಸಂಕಥನ	೨೦೦೫	ರವಿ ಗ್ರಾಫಿಕ್ಸ್ ಬೆಂಗಳೂರು
೦೫	ಡಾ. ಬಿ. ಪಿ. ಪಾಟೀಲ	ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು	೧೯೯೬	
೦೬	ಬಸವರಾಜ ಸಬರದ	ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ	೧೯೮೨	ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಧಾರವಾಡ
೦೭	ಸೋಮನಾಥ ಯಾಳವಾರ/ಪ್ರೇಮಾ ಸಿರ್ಸೆ	ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲಾ ದರ್ಶನ	೨೦೦೫	ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ ವಿ.ವಿ.ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ
೦೮	ಸೋಮನಾಥ ಯಾಳವಾರ	ಹುಮನಾಬಾದ ತಾಲೂಕ ದರ್ಶನ	೧೯೮೬	ಐ. ಬಿ. ಹೆಚ. ಪ್ರಕಾಶನ ಬೆಂಗಳೂರು
೦೯	ಹೇಮಲತಾ ವಡ್ಡೆ	ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳು	೨೦೦೬	ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು
೧೦	ಹಾ. ಮ. ನಾಯಕ	ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಸಂಪುಟ-೭	೧೯೭೪	ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಾಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಮೈ.ವಿ.ಮೈಸೂರು
೧೧	ಹಿ.ಚಿ. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯಾ	ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ಕೋಶ	೧೯೯೬	ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ
೧೨	ವೀರಣ್ಣ ದಂಡಿ	ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ಪ್ರಜ್ಞೆ	೧೯೯೩	ಕವಿಮಾರ್ಗ ಪ್ರಕಾಶ ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ
೧೩	ಎಚ್. ಕಾಮಶೆಟ್ಟಿ	ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ	೨೦೦೮	ಪ್ರಸಾರಂಗ ಗು.ವಿ.ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ
೧೪	ಎಂ.ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ	ಹೊಸತು-ಹೊಸತು	೧೯೯೩	ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ
೧೫	ಎಂ. ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ	ಜೀವನ ಜೋಕಾಲಿ ಭಾಗ-೧ (ಚೌಪದಿ)	೧೯೭೧	ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಧಾರವಾಡ
೧೬	ಎಂ. ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ	ಜೀವನ ಜೋಕಾಲಿ ಭಾಗ-೮ (ಕೋಲು ಪದ)	೧೯೭೬	ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ ಧಾರವಾಡ

೧೭	ಎಂ. ಎಸ್. ವೃಷಬೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿ	ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ ಭಾಗ-೧೦ (ಹಬ್ಬಗಳು)	೧೯೮೭	ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಧಾರವಾಡ
೧೮	ಎಚ್. ತಿಪ್ಪೆ ರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ	ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಮೀಕ್ಷೆ	೧೯೮೫	ಡಿ.ವಿ.ಕೆ.ಮೂರ್ತಿ ಮೈಸೂರು
೧೯	ಜಗನ್ನಾಥ ಹೆಬ್ಬಾಳೆ	ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬುಲಾಯಿ ಹಾಡುಗಳು	೧೯೯೬	ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೀದರ
೨೦	ಜಗನ್ನಾಥ ಹೆಬ್ಬಾಳೆ	ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲಾ ದರ್ಶನ	೧೯೯೭	ಜಿಲ್ಲಾ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಬೀದರ
೨೧	ಡಿ. ಬಿ. ನಾಯಕ	ಬುಲಾಯಿ ಹಾಡುಗಳು	೨೦೦೧	ಬಂಜಾರ ಪ್ರಕಾಶನ ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ
೨೨	ಡಿ. ಬಿ. ನಾಯಕ	ದೇಶಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ	೨೦೦೨	ಬಂಜಾರ ಪ್ರಕಾಶನ ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ
೨೩	ರಾಜಪ್ಪಾ ದಳವಾಯಿ	ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೋಶ	೨೦೦೬	ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಪ್ರಕಾಶ ಬೆಂಗಳೂರ
೨೪	ಯಜ್ಞ ನಾರಾಯಣ ಉಡುಪ	ಪುರಾಣ ಭಾರತ ಕೋಶ	೧೯೭೪	
೨೫	ದೇವೇಂದ್ರ ಕುಮಾರ ಹಕಾರಿ	ಜಾನಪದ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಣೆ	೧೯೭೧	ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು
೨೬	ಎಂ. ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ	ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ ಭಾಗ-೫	೧೯೮೦	ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಧಾರವಾಡ

ಪತ್ರಿಕೆಗಳು

ಕ್ರ. ಸಂ.	ಪತ್ರಿಕೆ ಹೆಸರು	ಸಂಪಾದಕರು
೧	ಪ್ರಜಾವಾಣಿ (ದಿನ ಪತ್ರಿಕೆ)	ಸಿದ್ಧಯ್ಯಾ ಹಿರೇಮಠ
೨	ಕನ್ನಡ ಪ್ರಭಾ (ದಿನ ಪತ್ರಿಕೆ)	ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ ಆಚಾರ್ಯ
೩	ತರಂಗ (ವಾರ ಪತ್ರಿಕೆ)	ಡಾ. ಯು.ಪಿ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ

ಹಳ್ಳಿಖೇಡ್ (ಬಿ) ಗ್ರಾಮದ ನಕಾಶೆ

ವಕ್ತಾರರ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಶೋಧಕರು

ಚಿಮಣಾಬಾಯಿ ಅಜ್ಜಿ ಮತ್ತು
ಸಂಶೋಧಕರು

ಹಳ್ಳಿಖೇಡ್ (ಬಿ) ಗ್ರಾಮಸ್ಥೆ
ಚಿಮಣಾಬಾಯಿ ಅಜ್ಜಿ

ಸೋಮಾಬಾಯಿ ಅಜ್ಜಿ ಮತ್ತು
ಸಂಶೋಧಕರು

ಹಳ್ಳಿಖೇಡ್ (ಬಿ) ಗ್ರಾಮಸ್ಥೆ
ಸೋಮಾಬಾಯಿ ಅಜ್ಜಿ

ದೇವಸ್ಥಾನದ ಒಳ ಚಿತ್ರ

ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹೊರ ಚಿತ್ರ

ಗುಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಾಗ ಮೂರ್ತಿ.

ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹೊರ ಇಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುವ ನಾಗಮೂರ್ತಿ.

ದೇವಾಲಯದ ದೀಪ ಸ್ಥಂಭ

ದೇವಾಲಯದ ಬಾವಿ

ದೇವಾಲಯದ ರಥ.

ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿನ ಕೂಸಿನ ಸಮಾಧಿ ಸ್ಥಳ

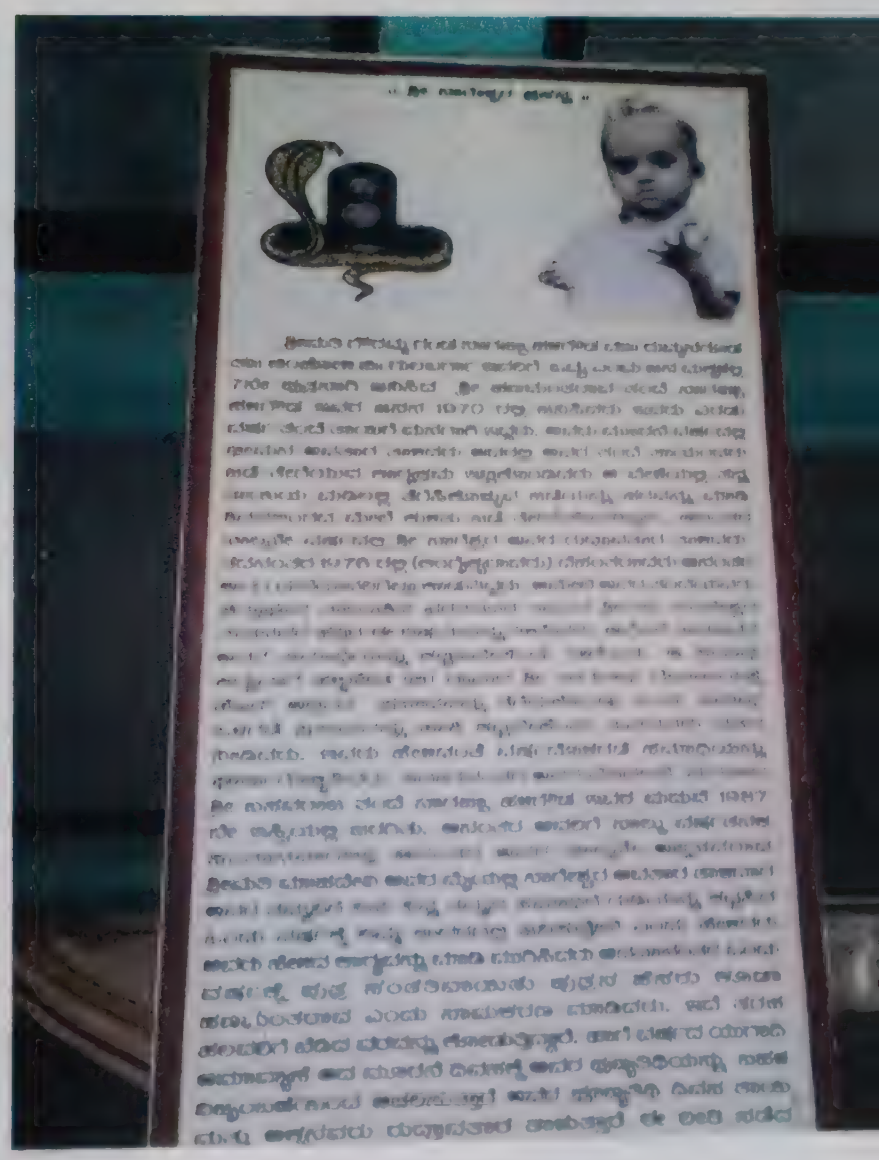
ಾಲಯದ ಹೊರಗಿನ ಹುತ್ತ.

ತಕ್ಕಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡ ನಾಗ ಚಿತ್ರ

ದಿನ ಮಾಲೆ ಹಾಕಿರುವ
ಗೇಶ್ವರರ ಛಾಯಾ ಚಿತ್ರ

ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪವಾಡದ
ಫಲಕ

ಲ್ಲಾಪುರ ದಂಪದಿಗಳು ಹರಕೆ
ರುತ್ತಿರುವ ಚಿತ್ರ

ಸೊಲ್ಲಾಪುರ ದಂಪದಿಗಳು ಹರಕೆ
ತೀರಿಸಲು ಬಂದಾಗ ನಡೆದ
ಘಟನೆಯ ಚಿತ್ರ.

ಬಣ್ಣ ಘಂಟೆ ಕದ್ದೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ

ನವಿಲನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಬಂದ
ಬಲೆಗಾರ

ಗುಪ್ಪಾದ ಹನುಮಾನ ಮಂದಿರದ ದುಂಡನೆ ಕಲ್ಲಿನ ಹಿರೋಡ್ಯಾ

ಹೊರಗಿರುವ ನಾಗಕಟ್ಟೆ

ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತ

ಜೋಡಿ ನಾಗನಿರುವ ನಾಗಬನ ನಾಗನಿರುವನೆಂದು ನಂಬಿರುವ ಮರ